

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

**TÜRKİYE'DE KÜRESELLEŞMEYE DAYALI
DİNSEL TERÖRİZM VE MÜCADELE
METODOLOJİSİ**

Doğukan F. ÇİLİNGİROĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2021

TÜRKİYE'DE KÜRESELLEŞMEYE DAYALI DİNSEL TERÖRİZM
VE
MÜCADELE METODOLOJİSİ

Doğukan F. ÇİLİNGİROĞLU

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2021

ÖZET

ÇİLİNGİROĞLU, Doğukan Firuz. *Türkiye’de Küreselleşmeye Dayalı Dinsel Terörizm ve Mücadele Metodolojisi*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2021.

Terörizm ve terör, küreselleşmenin sebep olduğu büyük farklılaşma ve değişim dinamikleri sayesinde klasik niteliklerinden arınarak daha karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Dini Motifli Terörizm Hareketlerini de bu kapsamda ele almak gerekmektedir. Söz konusu süreçle beraber, terörün ve terörizmin kazanmış olduğu yeni boyut çok daha modern ve gelişmiş mücadele tekniklerinin benimsenmesini zaruri kılmıştır. Mücadele süreci boyunca izlenecek yol haritası incelendiği zaman ise karşı terörizmin yenilikçi akımları bu sistematik mücadelenin omurgasını oluşturan ana bileşenler olarak karşımıza çıkacaktır.

Terörizmin ve terörün tüm türlerinin tecrübe edildiği Türkiye topraklarında, terör sorunsalına karşı koyabilmek için gerekli olan mücadelenin işlevselliği de zaman içerisinde mutasyona uğramış, biyolojik olan yerine, mekanik olan öncelikli tercih sebebi olmaya başlamıştır. Başka bir deyişle, insan gücüne alternatif olarak, dijital ve mekanik sistemlere doğru hızlı bir teknolojik evrim sürecinin içerisine girilmiştir. Bu çalışmada çözüm odaklı istihbari ve askeri sistemler tüm yönleriyle analiz edilmektedir. Bu çalışmada incelenen çağdaş metotların, Türkiye’nin sürdürmüş olduğu dini motifli terörizm ile mücadele çalışmalarına ne ölçüde katkı sağlayabileceği tüm yönleriyle ele alınmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’nin güncel jenerasyon harp mantalitesi karşısındaki mevcut deneyimlerini realist bir bakış açısıyla derlemek ve terörizmle mücadele politikalarına katkıda bulunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Terörizm, Terör, Dinsel Terör, İstihbarat, Asimetrik Harp, Beşinci Kol Faaliyetleri, Dijital Militarizm, Mücadele

ABSTRACT

ÇİLİNGİROĞLU, Doğukan Firuz. *Globalization-Based Religious Terrorism and Struggle Methodology in Turkey*, Master Thesis, Nevşehir, 2021.

Terrorism and terror have taken on a more complex structure by being purified from their classical characteristics thanks to the dynamics of great differentiation and change caused by globalization. Religious Motivated Terrorism Movements should also be considered in this context. Along with the aforementioned process, the new dimension of terrorism and terrorism has necessitated the adoption of much more modern and advanced fighting techniques. When the road map to be followed throughout the struggle process is examined, the innovative currents of counter terrorism will emerge as the main components that form the backbone of this systematic struggle.

In Turkey, where terror and all types of terrorism are experienced, the functionality of the struggle necessary to counter the problem of terrorism has also mutated over time, and the mechanical one has become the primary reason for preference instead of the biological one. In other words, as an alternative to human power, there has been a rapid technological evolution towards digital and mechanical systems. In this study, solution-oriented intelligence and military systems are analyzed in all aspects. In this study, it is discussed in all aspects to what extent the contemporary methods examined can contribute to Turkey's efforts to combat terrorism with religious motifs.

The main purpose of this study is to compile the current experiences of Turkey against the current generation war mentality with a realistic perspective and to contribute to the policies of the fight against terrorism.

Keywords: Terrorism, Terror, Religious Terrorism, Intelligence, Asymmetric Warfare, Fifth Column Activities, Digital Militarism, Struggle.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLOLAR DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
ÖNSÖZ.....	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA TERÖRİZM KONULARI	
 VE BEŞİNCİ KOL FAALİYETLERİ.....	4
 1.1. TERÖR VE TERÖRİZMİN KAVRAMSAL TANIMLAMALARI	4
1.1.1. Terör ve Terörizmin Tanımı ve Nitelikleri	4
1.1.2. Terör ve Terörizmin Amaçları	6
1.1.3. Terör ve Terörizm Türleri	7
1.1.3.1. Dini İstismar Eden Terör	8
1.1.3.2. İdeolojik Terör	9
1.1.3.3. Etnik Terör	10
1.1.3.4. Devlet Terörü	10
1.1.3.5. Siber Terör	12
1.1.3.6. Narko Terör.....	13
 1.2. KÜRESELLEŞME İŞİĞİNDA RADİKALİZMDEN TERÖRİZME	
 DÖNÜŞÜM.....	14
1.2.1. Küreselleşme	14
1.2.2. Radikalizm.....	14
1.2.3. Radikalizmin Dini Terörizme Dönüşümü.....	15

1.3. KÜRESELLEŞEN TERÖRİZMDE DÖNEMSEL AYRIM	17
1.3.1. 2001 Öncesi Klasik Dönem Konsepti	17
1.3.2. 2001 Sonrası Küresel Dönem Konsepti	18
1.4. HARPLERİN EVRİMSEL DEĞİŞİMİ VE TERÖRİZMİN YENİ	
SALDIRI UNSURLARI	19
1.4.1. Asimetrik Savaş	21
1.4.2. Hibrit Savaş	21
1.4.3. Vekâlet Savaşları	23
1.4.4. Sınır Savaşları (Beşinci Kol Faaliyetleri)	23
1.4.4.1. Psikolojik Harp	24
1.4.4.2. Psikolojik Harekât	25
1.4.4.3. Propaganda	25
1.4.4.4. Toplum Mühendisliği	26
2. BÖLÜM TÜRKİYE’DE DİNSEL İSTİSMARA DAYALI TERÖRİZM	
HAREKETLERİNİN ANALİZİ	28
2.1. TÜRKİYE’DE DİN VE TERÖRİZM	28
2.1.1. Küreselleşmenin Türkiye’de Terörizm Üzerinde Etkileri	28
2.1.2. Küreselleşmenin Türkiye’de Dini Motivasyonlar Üzerinde Etkileri	29
2.2. TÜRKİYE’DE DİNSEL TERÖRİZMİN TEMEL FİKİR AKIMLARI.....	29
2.2.1. Mısır Kökenli Fikir Akımları	30
2.2.2. Sudi Arabistan Kökenli Fikir Akımları	32
2.2.3. İran Kökenli Fikir Akımları	34
2.3. TÜRKİYE’DE DİNİ MOTİFLİ RADİKAL TERÖR ÖRGÜTLERİ	35
2.3.1. Hizbullah (Türkiye)	35
2.3.2. İslâmî Büyük Doğu Akıncıları Cephesi (İBDA/C)	36
2.3.3. El-Kaide	37
2.3.4. Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD/DAEŞ)	39
2.4. TÜRKİYE ÜZERİNDE DİNSEL TERÖRİZMİN ETKİLERİ	44
2.4.1. Dini Motifli Radikal Terörizmin Türkiye’nin Ekonomik Yapısına Etkileri	44
2.4.2. Dini Motifli Radikal Terörizmin Türkiye’nin Sosyal Yapısına Etkileri	46

2.4.3. Dini Motifli Radikal Terörizmin Türkiye'nin Kültürel Yapısına Etkileri	48
---	----

3. BÖLÜM TÜRKİYE'DE DİNSEL TERÖRİZME KARŞI MÜCADELE YÖNTEMLERİ

3.1. MODERN İSTİHBARAT TEKNİKLERİNİN MÜCADELE

SÜRECİNE ENTEGRASYONU

3.1.1. Dinsel Terörizm ile Mücadelede Modern İstihbarat Sistemlerinin Önemi	50
---	----

3.1.2. Dinsel Terörizme Karşı Yirmi Birinci Yüzyıl İstihbaratının Paradigmaları ve Çağdaş Analiz Teknikleri	51
---	----

3.1.3. Dinsel Terörizm ile Mücadelede Modern İstihbaratın Sahip Olması Gereken Temel İlkeler	52
--	----

3.2. İSTİHBARAT TEMELLİ KARŞI KOYMA FAALİYETLERİNİN

SÜRECE ENTEGRASYONU

3.2.1. Dini Motifli Terörizm ile Mücadelede Koruyucu Güvenlik Kavramı	53
---	----

3.2.2. Dini Motifli Terörizm ile Mücadelede İstihbarata Karşı Koyma	54
---	----

3.2.3. Dini Motifli Terörizm ile Mücadelede Karşı İstihbarat	56
--	----

3.2.4. Dini Motifli Terörizm ile Mücadelede Karşı Sabotaj	57
---	----

3.2.5. Dini Motifli Terörizm ile Mücadelede Karşı Yıkıcı Faaliyetler	58
--	----

3.3. DİJİTAL HARP SİSTEMLERİNİN MÜCADELE SÜRECİNE

ENTEGRASYONU

3.3.1. Yapay Zekâ ve Robotik Kodlama Teknolojisi	60
--	----

3.3.2. İnsansız Hava Araçları ve Silah Sistemleri	61
---	----

3.3.3. Giyilebilir Teknoloji Savaş Destek Vasıtaları	63
--	----

3.3.4. Uzak Teknolojisi ve Mekânsal İstihbarat Destek Vasıtaları	64
--	----

3.4. SİVİL BAZLI METOTLARIN MÜCADELE SÜRECİNE

ENTEGRASYONU

3.4.1. Dinsel Terör ve Terörizme Karşı Alınması Gereken Politik Sorumluluklar	65
---	----

3.4.2. Dinsel Terör ve Terörizme Karşı İç Güvenlik Vazifesi İcra Eden Birimlerin Denetimi	66
---	----

3.4.3. Dinsel Terör ve Terörizm ile Mücadele Sürecinde Demokrasiler Arası İş Birliğinin Önemi	67
---	----

3.4.4. Dinsel Terör ve Terörizm ile Mücadele Sürecinde İnsan Hakları ve Özgürlüklerin Muhafaza Edilmesi	69
SONUÇ	72
KAYNAKÇA	77
EK 1. ORJİNALLİK FORMU	85

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma- Geliştirme
AT	: Avrupa Topluluğu
BKH	: Bahar Kalkanı Harekâtı
BPH	: Barış Pınarı Harekâtı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BSG	: Bilgi Sistemleri Güvenliği
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DAEŞ	: Devlet'ül Irak ve's Şam
DDKO	: Devrimci Doğu Kültür Ocakları
DHKP-C	: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
DZKK	: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
der.	: derleyen
Ed.	: editör/editörler
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğu
EMCDDA	: Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
EUROPOL	: Avrupa Polis Teşkilatı
FKH	: Fırat Kalkanı Harekâtı
FKO	: Filistin Kurtuluş Örgütü
FETÖ/PDY	: Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması
HVKK	: Hava Kuvvetleri Komutanlığı
İİD	: Irak İslam Devleti
INCB	: Uluslararası Narkotik Kontrol Kurulu
İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
İBDA / C	: İslami Büyük Doğu Akıncıları / Cephesi
İHA	: İnsansız Hava Aracı

İHAS	: İnsansız Hava Araçları Sistemleri
İKK	: İstihbarata Karşı Koyma
İKU	: İnsanlı Keşif Uçakları
KAA	: Kritik Arazi Arızası
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KİS	: Kitle İmha Silahı
KKK	: Kara Kuvvetleri Komutanlığı
MİT	: Millî İstihbarat Teşkilâtı
MİYS	: Mekânsal İstihbarat Yönetim Sistemi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşma Paktı)
OHAL	: Olağanüstü Hâl
PKK	: Partiyâ Karkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
PYD	: Partiya Yekitiya Demokrat (Demokratik Birlik Partisi)
S.	: Sayı
SİHA	: Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
T.B.B	: Türkiye Barolar Birliği
TMH	: Terörle Mücadele Harekâtı
TMİ	: Terörle Mücadelede İstihbaratı
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
t.y	: Tarih Yok
UNODC	: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
YPG	: Yekineyen Parastina Gel (Halk Koruma Birlikleri)
y.y.	: yüz yıl
ZDH	: Zeytin Dalı Harekâtı

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Hibrit Savaş Elemanları Tablosu.....	23
Tablo 2. İnsansız Hava Araçlarının Sınıflandırılması.....	63

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 2020 Yılı DAES Operasyonlarının Türkiye Sonuç Grafiği.....	43
Şekil 2. Geleneksel ve Revize Edilmiş İstihbarat Çarkları.....	51

ÖNSÖZ

Yapmış olduğum inceleme ve araştırmalar neticesinde, terör ve terörizm konusunda birçok bilimsel çalışma olduğu tespit edilirken, Türkiye’de, küreselleşme temelli dinsel terörizmin kazanmış olduğu yeni boyuttan henüz yeteri kadar bahsedilmediği ve mevcut literatürde geniş bir boşluğun bulunduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Son 40 yılını terörizm ve terör gölgesi altında geçiren Türkiye, askeri ve siyasi bakımdan ciddi bir mücadele serüveni yaşamıştır. Dönemsel olarak çok başarılı sonuçlar elde edilmiş olsa da uzun vadede kalıcı ve süreklilik addeden bir çözümün varlığına hala şiddetle ihtiyaç duyulduğu gözlemlenebilmektedir. Günümüzde düşük yoğunlukta da olsa devam etmekte olan sorunsalın mevcut varlığı tespiti destekler niteliktedir. Bu konudaki hipotezim ise Türkiye’de istihbari, askeri ve politik çabaların yenilikçi ve bilimsel metotlarla desteklenmesi gerekliliğidir.

Bu tez çalışması, küreselleşmenin terörizm üzerinde yaratmış olduğu değişim ve bu değişim hareketleri sonucunda ortaya çıkan dini motifli radikal terörizm ile mücadele konusunda ihtiyaç duyulan yenilikçi tekniklerinin ne şekilde yürütüleceğini bilimsellikten ayrılmadan nesnel örneklerle ortaya koymaktadır.

Doğukan F. ÇİLİNGİROĞLU

GİRİŞ

Türkiye geride bırakmış olduğu son 40 yılda, terör sorunu ile aktif olarak mücadele etmiş bir ülkedir. Terörün ortak ve temel niteliği, şiddet kullanmak suretiyle toplumu huzursuz etmesi ve kaosa sürüklemesidir (Örgün, 2001, s. 13). Terörizm ise çok daha komplike bir kavram olarak, terörün hayata geçirilişindeki genel stratejik süreci ifade etmektedir (Sandıklı, 2015, s. 7). Türkiye’deki terörizm hareketleri ile ilgili literatürde sıklıkla dile getirilen bir husus, bu hareketlerin Türkiye dışından komuta edilen “ithal” bir özelliğe sahip olmasıdır. Buna göre Türkiye’deki tüm terör grupları gibi dini motifli terör örgütleri de vekâleten savaşmakta olan taşeron yapılanmalardır (Avşar & Mafizer, 2005, s. 1).

Araştırma Konusunun Önemi

Türkiye’de ideolojik, etnik ve dini karakterli birçok terör örgütü bulunmaktadır (Arıboğan, 2005, s. 129). Ancak, dini motifli radikal terör son yıllarda oldukça hız kazanmıştır. 1979 İran İslam Devrimi sonrasında tüm dünyayı etkisi altına alan dini terörizm dalgası, Türkiye’de mevcut bulunan radikal grupları harekete geçirmiştir (Çiççi, 2017, s. 46). Bu örgütler için artık zafere ulaşmanın çok da uzak olmadığı fikriyatı egemen hale gelmiştir (Kuyaksil, 2014, s. 90-91).

Küreselleşmenin, siyasi, politik, ekonomik, kültürel, sosyal ve askeri birçok alanda sebep olduğu farklılaşmalar terör hareketlerinin de karakteristik olarak değişime uğramasına zemin hazırlamıştır (Türköz, 2011, s. 30). 2001 yılı dini motifli radikal terörün küresel nitelik kazanarak ortaya çıktığı yıl olması bakımından kritik bir öneme sahiptir. Söz konusu süreç ile dini motifli radikal terör tüm dünyayı ilgilendiren önemli bir güvenlik problemine dönüşmüştür. Araştırmalar neticesinde özellikle, Orta Doğu coğrafyasında ve Türkiye’de bugün olduğu gibi gelecekte de terörizm konseptinin ağırlıklı olarak küresel tabanlı dinsel motivasyonlardan besleneceği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sebeple, Türkiye’de küresel temelli dini terörizm ile etkin bir

mücadele sürdürebilmek adına seçilecek metodun şekli ve niteliği hakkında bilimsel temelli bir çalışma sürecine ihtiyaç duyulmaktadır (Çelik M. Y., 2012, s. 57-60).

Araştırmanın Temel Amacı

Türkiye’de küreselleşme hareketlerinin etkisi ile niteliksel değişime maruz kalan dini motifli terörizm sorunsalına karşı güncel, etkili ve bilim temelli çözüm önerileri ortaya koyabilmek çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Diğer Amaçları

Bu çalışma, küresel temelli dini terörizmle mücadelede güncel yöntemleri incelemektedir. Türkiye, ulusal güvenliğin tesisine yönelik politika yapım süreçlerinde güncel ve teknoloji temelli yöntemlere giderek daha sık başvurmaya başlamıştır. Bu çalışmada, dijital çağın beraberinde getirdiği ve sürekli evrim geçiren terörle mücadele yöntemleri sistematik olarak incelenmektedir. Çalışmanın bu alanda gelişen literatüre katkı sunması hedeflenirken, konu hakkında çalışma yapan araştırmacılara, Milli Savunma Üniversitesine, Polis Akademisi Başkanlığına ve konu üzerine eğitim veren sivil eğitim birimlerine ek bir fikriyat sunulacak olması da bu tez çalışmasının diğer amaçları arasında gösterilebilir.

Araştırmanın Hipotezi

Türkiye’de bilim ve teknolojinin etkinliğinin artırılarak modern sistemlerin sürece dahil edilmesi sonucu dinsel terörizm ile mücadelede başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Dedüktif muhakeme yöntemi ile hazırlanan çalışmanın kapsamı aşağıda belirtildiği gibidir;

Birinci bölümünde, terör ve terörizm kavramları incelenmiş, küreselleşme hakkında detaylı bilgilere yer verilerek beşinci kol faaliyetleri analiz edilmiştir.

İkinci bölümünde, Türkiye özelinde din ve terör kavramları ele alınarak dinsel istismardan beslenen terör örgütleri incelenmiş ve etkilendikleri fikir akımları irdelenmiştir. Bölüm, mevcut sorunsalın Türkiye üzerindeki olumsuz tesirlerinin tespiti ile son bulmuştur.

Üçüncü bölümünde, Türkiye örneği üzerinden değerlendirme yapılarak, problematiğin çözümüne yönelik siyasal, askeri ve sivil tarzlı mücadele metotlarının nasıl işletilmesi gerektiği tüm detayları ile ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde, Türkiye'nin dini motifli terörizm ile ilk tanıştığı dönem içerisinde klasik metotlara sadık kalmak suretiyle durağan bir politika izlediği ancak, kazanılan deneyimler sayesinde günümüz koşullarına daha uygun tekniklere yönelim göstererek yenilikçi tarzda bir fikriyatı benimsediği temel bulgular olarak ortaya koyulmuştur.

1. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA TERÖRİZM KONULARI VE BEŞİNCİ KOL FAALİYETLERİ

1.1. Terör ve Terörizmin Kavramsal Tanımlamaları

1.1.1. Terör ve Terörizmin Tanımı ve Nitelikleri

Terör kelimesi etimolojik olarak Latince “terrere” den türemiştir. Dehşet duygusu yaratmak, insanları sindirmek, kitlesel boyutta korku uyandırmak ve toplumsal yığınlığa sebebiyet vermek manasına gelmektedir (Örgün, 2001, s. 13). Terörizm ise, ideolojik, siyasi, dinsel, ekonomik ya da stratejik gayeler doğrultusunda ortak çatı altında birleşen yasadışı grupların planlı hedeflerine ulaşabilmek adına terörü bilinçli olarak kullanmalarını ifade etmektedir (Sandıklı, 2015, s. 7). Yani terörizm, terör eylemlerinin genel stratejik sürecidir. Tarihte ilk terör gruplarının anarşistler¹ olduğu kabul edilmektedir (Efegil, 2019, s. 7). Terörizmin öncelikli amacı, asla şiddet olmazken, terör ise yalnızca şiddetten beslenmekte ve şiddeti temel araç olarak kullanmaktadır (Avşar & Mafizer, 2005, s. 1).

Avrupa Birliği’ne üye ülkeler, terör sorunuyla etkin bir şekilde mücadele edebilmek amacıyla terörizmin tanımını muallâkta bırakmayacak ve kavram kargaşasına son verecek birtakım “Çerçeve Kararlar” almışlardır (Kaya, 2005, s. 128-130). Alınan kararlar aşağıda belirtilmektedir:

Tüm üye devletler, kullanmakta oldukları ulusal hukuk kurallarını esas alarak,

- Toplumda kaotik bir ortam yaratarak insanları önemli ölçüde sindirme ve korkutma,
- Ülkenin veya uluslararası bir örgütün anayasal, ekonomik, siyasi veya kültürel varlıklarını etkisiz bırakma ya da parçalama,

¹**Anarşist:** Fransızca kökene sahip bir kelimedir. Toplumsal otoriteyi, erki, devlet tahakkümünü ve hiyerarşiyi reddeden anarşizm taraftarı kimsedir.

➤ Devleti veya uluslararası bir örgütü herhangi bir eylemi uygulamaya veya uygulamadan geri çekmeye meşru olmayan yollarla zorlamak (Kaya, 2005, s. 128-130).

Şeklinde gerçekleşebilecek ve söz konusu ülkeye veya uluslararası örgüte kayda değer tarzda zararı olabilecek (a) ve (h) aralığında belirtilen fıkralarda kasten yapılan eylemlerin terörizm suçları olarak kabul görmesi yolunda gerekli tüm önlemleri alacaklardır (Kaya, 2005, s. 128-130).

(a) Bir kişinin hayatına son verebilecek nitelikte saldırılar,

(b) Bireyin fiziksel mevcudiyetine yapılan saldırılar,

(c) Rehin alma ya da kaçırma tarzlı eylemler,

(d) Devletin sahip olduğu olanakları, ulaştırma vazifesinde kullanılan araç ve gereçleri, bilgi sistemleri de dâhil olacak şekilde altyapı olanaklarını, karasularındaki sabit platformları, büyük maddi kayba sebebiyet verecek şekilde tahrip etmek, resmi mekânları veya özel mülkiyeti ortadan kaldırmaya sebep olmak,

(e) Gemiler, uçaklar ya da kamuya hizmet için görevlendirilmiş insan ve mal taşımacılığında kullanılan vasıtaları kaçırmak,

(f) Kimyasal, biyolojik, radyoaktif ve nükleer silahları ya da bu silahların kullanıma ait sistemleri üretme, edinme, stoklama, nakletme ve AR-GE faaliyetleri içerisine girmek,

(g) Hayatın doğal akışını bozacak ve insan yaşamını olumsuz şekilde etkileyecek yapıdaki zararlı maddeleri doğaya yayma, sel, yangın ve patlamalara kasıtlı olarak sebebiyet vermek,

(h) İnsan yaşamını sekteye uğratacak şekilde, enerji, su veya temel doğal kaynakların kullanılmasına engel olma ya da müdahalede bulunma; (a)' dan (h); ye kadar sayılan fıkralarda yer alan eylemlerden birini ya da birkaçını işleme tehdidinde bulunmak (Saraçlı, 2007).

Tüm önlemlere rağmen terörizmin tanımı kişilere ve devletlere göre farklılıklar içerebilmektedir. Tek ve kabul edilmiş bir tanımı olmamakla beraber, nitelikleri herkes için ortak, yani evrenseldir.

➤ Her örgütün nihai bir amacı vardır.

- Devletin üstünlüğünü ve iradesini reddeder.
- Kuralları ve kanunları reddeder.
- Şiddet en büyük kozudur ve amacında yılgınlık yaratmak vardır.
- Organize niteliklidir.
- Taşeron olma özelliğine sahiptir.
- Propaganda ile ses getirmeyi amaçlar.
- Dışarıdan ekonomik ve politik destek almaya mahkûmdur (Aydın, 2006, s. 55-56).

UNICEF verilerince yakın tarihte terörden zarar gören kitlenin %80'ini kadınlar, çocuklar ve yaşlılar oluşturmaktadır (UNICEF, 2020). 2021 yılı içerisinde ise yaklaşık 740.000 kişi silahlı şiddet sonucu hayatını kaybetmiştir (Kingsley, 2019). Bununla beraber dünya üzerinde resmi yollardan yıllık 45-60 milyar dolarlık silah ticareti yapıldığı da bilinmektedir. Son 3 yıl içerisinde askeri harcamalarda 1,2 trilyon dolarlık devasa bir artış gözlemlenmektedir. Asıl dikkat çekici olan ise 45 milyar dolarlık silah satışının üçte ikisinin gelişmekte olan ülkelere, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin beş daimî üyesi olan (ABD, Çin, Rusya, İngiltere ve Fransa) tarafından yapıldığıdır (Ergün, 2017, s. 24). Bu tespitler güvenlik stratejilerinin evrensel ölçekte istismara uğratıldığının açık bir göstergesidir (Aydın, 2006, s. 53).

1.1.2. Terör ve Terörizmin Amaçları

Terörizm konseptinden yararlanmayı hedefleyen güçlerin en büyük amacı, çeşitli aktörler vasıtasıyla hedef kitleye gözdağı vererek, toplum üzerinde kaos ortamını egemen kılabilmektir (Öztürk & Çelik, 2009, s. 87). Kendisini güvende hissetmeyen bireyin tepkisini devlete karşı başkaldırı ve isyan şeklinde göstermesi terörden fayda sağlamayı amaçlayan güçlerin temel gayesidir. Böylelikle mevcut sistemin otoritesi zayıflatılarak uğrunda mücadele verilen ideolojinin dayatma yoluyla devreye sokulması daha da kolaylaştırılmış olacaktır. Bu eylemlerin temel fikriyatı genellikle eski olanı yıkıp yeni bir düzen kurma esaslı olmakla beraber, kimi zamanda anarşizm ya da kökten dinci karakterli olabilmektedir (Sandıklı, 2015, s. 7).

Terörün yalnızca Orta Doğu ve Afrika ülkelerini ilgilendiren bölgesel bir problem olmadığını 11 Eylül saldırıları ile dünya kamuoyunun yeniden gündemine gelmiş olup, ABD ve AB dahil tüm ülkeleri kapsayan evrensel boyutta bir sorunsal olduğu görüşü ağır basmaya başlamıştır (Demirel, 2007, s. 22-24).

Günümüzde terörizm hareketlerinin artış eğiliminde olmasının sebepleri, şu şekilde sıralanmaktadır:

- Etnik ayrımcılık ve dışlama eylemleri,
- Dinsel radikalizme dayalı mezhepsel hoşgörüsüzlük ortamı,
- Kültürel rekabete dayalı propaganda faaliyetleri,
- Keskin milliyetçiliğin sebebiyet verdiği ırkçılığa dayalı şovenizm²,
- Uyuşturucudan elde edilen gelirin terörü finanse etmesi,
- İşsizlik sonucu ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sorunların topluma yansımaları,
- Medyanın gücüne dayanarak servis edilen sansasyonel propaganda çalışmaları,
- Sorunsala karşı uluslararası duyarsızlık, eylemsizlik ve kayıtsızlık,
- Teröristlerin bazı ülkeler tarafından teslim edilmemeleri,
- Uzun soluklu mücadele serüveninin ülkelerin bütçelerinde yaratacağı tahribat endişesi,
- Demokratik toplumlar da insan haklarına karşı duyulan hassasiyetin istismar edilmesi,
- Terörizmin herkes tarafından kabul edilen ortak bir ifadesinin bulunmamasının sebebiyet verdiği kavramsal kargaşa ve bu çelişkinin neden olduğu otoriter boşluktur (Aydın, 2006, s. 53-54).

1.1.3. Terör ve Terörizm Türleri

Günümüzde terörün her çeşidini görebilmek mümkündür. Değişim döngüsünün hızlı olması, gelecekte terörün hiç duyulmamış yeni türlerinin ortaya çıkacağını ve yeni

²**Şovenizm:** Diğer ırklara yönelik saldırganlık barındıran, abartılı vatanseverlik ve milli üstünlük anlayışıdır.

mücadele arayışları içerisine girileceğinin sinyallerini vermektedir (Çelik M. Y., 2012, s. 57-60).

Terör ve terörizm konusunda yeterli bilgisel donamına sahip olabilmek için terörün tüm türlerini incelemek esastır (Sandıklı, 2015, s. 1-7).

1.1.3.1. Dini İstismar Eden Terör

Din, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze savaşların yaşanmasında, toplumsal düzenlerin inşa edilmesinde ve medeniyetlerin hayat bulmasında etkili olan bir motivasyondur. Terör ideolojik ve etnik temelli olabileceği gibi dini motifli de olabilmektedir. Terörün emellerine çanak tuttuğu sürece din, her kesimden grubun istismarına açık bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır (Çelik O. , 2015, s. 100).

Dini motifli terörizmin ortaya çıkışındaki en mühim unsurlardan bir tanesi de radikal dinci söylemler ve bu yönde ortaya koyulan eylemlerdir (Davies, 2006, s. 51). Mevcudiyeti insanlığın başlangıcı kadar eski olan dini inançlar tüm ideolojilerin üstünde çok daha derin içeriğe sahip felsefe ve inanış sistemleridir (Türköz, 2011).

Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi ve 1979 İran İslam Devrimi tüm dünya üzerindeki en güçlü terör sarsıntılarına neden olan dini dalganın doğmasına sebebiyet vermiştir (Çifçi, 2017, s. 46).

Cihat, şeriat, şehitlik, tekfir gibi kavramların gruplar ve cemaatler vasıtasıyla farklı amaçlarla yorumlanması, toplumsal gruplar üzerinde algısal biçimlendirmeye sebep olmaktadır. Böylelikle, dini istismar eden radikal terör örgütleri hem dini motivasyonları kullanmakta hem de insanların duygularını sömürmektedirler (Çelik O. , 2015, s. 110). Bu çerçevede din, toplum üzerinde inandırıcılığı sağlamak adına kullanılan bir argüman niteliğine bürünmektedir. Bu nedenle de örgütlerin terörü meşru kılmak adına başvurdukları en etkili yöntemlerden bir tanesidir. Dinsel terörü sadece İslam dini ile sınırlı kılmak oldukça yanlış bir yaklaşım tarzıdır. Yeryüzünde mevcut tüm dinlerin motivasyonları istismar edilmek suretiyle çeşitli coğrafyalarda belirli siyasal ve politik

çıkarları elde etmek gayesi ile kullanılmıştır. Haçlı Seferleri bu tanımlamaya örnek olarak gösterilebilir (Kuyaksil, 2014, s. 85).

Dinsel şiddeti aşağıdaki gibi analiz etmek mümkündür;

➤ Yöneten ve yönetimlerce belirli çıkarları elde etmek uğruna dini istismar ederek yürütülen genellikle siyasal ve ekonomik gayeli stratejilerdir. Tarihteki en büyük örneği ise haçlı seferleridir. Bu seferlerin onlarca maddi, sosyal ve kültürel sebebi olmasına rağmen, kutsal yerler uğruna girişilecek bir din savaşı olduğu söyleminin yüksek perdeden telaffuz edilerek Hristiyan halktan onay alınması gibi,

➤ Dini rejimlerin muhaliflere ve kendi vatandaşlarına karşı uluslararası hukuku hiçe sayarak uyguladıkları insan hakları ihlalleri gibi,

➤ Mezhepsel ayrılıklardan doğan ve dini grupların birbirlerine müsamahasız tutumlarından beslenen şiddet eylemleri gibi,

➤ Dinsel hassasiyetleri, politik ve siyasi kazanımlar elde etmek için kullanmayı kapsamaktadır (Salur, 2009, s. 89-94).

1.1.3.2. İdeolojik Terör

Şiddetin meşrulaştırılması konusunda çok mühim bir özelliğe sahip olan ideoloji kavramı, inançlar ve değerler sistemi olarak ifade edilebilir. Bu manada ideolojik terör, dini temelli terör ile benzerlik göstermektedir. Terör örgütlerinin siyasal stratejilerinin tespit edilmesinde, propaganda şekillerinin seçiminde ve örgütlerin meşruiyetinin kabul ettirilmesinde ideolojiye mutlak suretle ihtiyaç duyulmaktadır (Efegil, 2019, s. 43-44).

Ortak bir ideoloji çevresinde toplanan birçok kişinin, şiddete başvurmak suretiyle siyasal iktidarı ya da rejimi değiştirmek maksatlı yürüttükleri terör eylemlerine de ideolojik terör adı verilmektedir. Diğer bir adı da siyasal nitelikli terörizmdir. Ayrıca, siyasal nitelikli terörizm etkili psikolojik harp silahlarından bir tanesidir. (Salur, 2009, s. 94).

1.1.3.3. Etnik Terör

Belli bir etnik mensubiyeti bulunan grupların, mevcudiyetini sürdürdükleri ülkeden cebir yoluyla hak talep etmesi etnik terör olarak tanımlanabilir. Genellikle toprak isteme ve aldıkları toprakları bağımsızlaştırma düşüncesi etnik temelli terör örgütlerinde hâkimdir. Dayanak noktası ise self determinasyon hakkıdır. Bu hak; Wilson prensipleriyle verilmiş ve her milletin kendi siyasi, coğrafi ve ekonomik kaderini kendisinin tayin etmesi gerektiği anlayışına dayanan evrensel bir kavramdır (Alptekin, 2018, s. 1-10).

PKK, ETA ve IRA gibi oluşumlar etnik terör örgütlerine örnek olarak verilebilir. Ancak, bu tarz örgütlerin varlığı kesinlikle tüm etnik grupların terörizm ile iltisaklı olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü dünya üzerindeki 3000 etnik gruptan haklarını şiddet yoluyla arayanların sayısı sadece %3'tür. Etnisitenin³ doğrudan bir terör nedeni olmadığı ve problemin daha çok uluslararası müdahaleler sonucu ortaya çıktığı gözlemlenmektedir (Salur, 2009, s. 94-96).

1.1.3.4. Devlet Terörü

Devletin mevcut siyasi rejimini ve otoritesini korumak adına kendi belirlediği hukuk kurallarını ihlal ederek insanlığa yakışmayacak tarzda muamele, korkutma, işkence, sindirme, muhaliflere karşı devlet gücünü kullanarak zarar verme ve faili meçhul cinayetlere sebep olmak gibi hukuka aykırı eylemler içerisine girmesi devlet terörü olarak tanımlanmaktadır (Saraçlı, 2007, s. 1057-1058). Devlet en kudretli şiddet mekanizmalarını bünyesinde barındırdığı gibi, bunları ne şekilde ve kime karşı kullanacağını da inisiyatifine sahiptir. Bu yönüyle devletin yapacağı adaletsizlik ve hukuksuzluk çok ağır sonuçlar doğurabilir (Salur, 2009, s. 101-105).

Yurttaşların devletin bünyesinde yer alan tebaa konumundan sıyrılarak devletine ve ülkesine sahip değerli birer vatandaşa dönüşümünün yaşandığı, toplumda her vatandaşın

³**Etnisite:** Etnik aidiyet kökeni belirten sosyolojik bir tanımlamadır.

anayasal kurallar çerçevesinde eşit kabul edildiği ve halkın devleti yönetecek makamları serbest ve hür oylamalar ile seçeceği çağdaş demokratik sistemlere geçiş sürecinde Fransız İhtilali'nin örnek teşkil eden rolü görmezden gelinemez. Ancak, Fransız devleti, devrimin başlangıç dönemlerinde Robespierre⁴ önderliğinde terör devletine, daha sonra ise Napolyon Bonapart⁵ ile İmparatorluğa dönüşmüştür. Demokratik bir siyasal sisteme geçiş amacıyla kurulan Fransa Cumhuriyeti henüz kuruluşunun ilk yıllarında başarısızlığa uğramıştır. Tahakkümü ve baskıyı yurttaşların üzerinden kaldırma amacıyla olan yeni rejim bizzat tahakkümün merkezi haline dönüşerek devlet terörünün tarihteki en büyük örneklerini gözler önüne sermiştir (Kıralp, 2013)

Devlet destekli terörizmin iki temel etki alanı bulunmaktadır;

1. Bir devletin doğrudan kendi halkına karşı terörist faaliyetler içerisine girmesi ya da halka karşı yapılan terörist eylemlere bilerek sessiz kalması,
2. Bir devletin diğer devletlere karşı terörü siyasi, ekonomik ya da eğitimsel olarak desteklemesi ve terörist unsurları çıkarları doğrultusunda vekâleten kullanmasıdır (Aydın, 2006, s. 59).

Devlet terörünün tarihteki en çarpıcı bazı örnekleri ise aşağıdaki gibidir (Aydın, 2006, s. 60):

- Haçlı seferleri ile Anadolu coğrafyasında Türklere karşı Avrupa,
- Kızıldelilere karşı yürütülen şiddet eylemleri ile ABD-İngiltere,
- 1950 senesinde ABD'nin kendi yurttaşlarına karşı yürüttüğü "Cadı avı",
- Küba ve Vietnam topraklarında ABD,
- Güney ve Orta Amerika coğrafyasında İspanya,
- Doğu Afrika topraklarında Portekiz,
- Mora Yarımadası'nda Yunanistan,
- Cezayir topraklarına Fransa,
- Almanya'nın kendi topraklarında yürüttüğü Nazizm,

⁴ **Robespierre:** Fransız Devrimi'nin önde gelen Jakoben kökenli devlet adamı.

⁵ **Napolyon Bonapart:** I. Napolyon Fransa İmparatoru (1804-1814).

- İtalya'nın kendi topraklarında ve Libya'da uyguladığı faşizan eylemler,
- Türkistan ve Kırım'da SSCB,
- Tibet ve Doğu Türkistan'da ÇİN,
- Çeçenistan topraklarında Rusya,
- Bosna'da Sırbistan,
- Sırbistan topraklarında ABD,
- Afganistan ve Irak'ta ABD,
- Filistin topraklarında İsrail'in yapmış olduğu katliamlardır.

Devlet terörü, demokratikleşme hususunda eksiklikleri olan ve uluslararası hukuka riayet konusunda başarısız ülkelerde daha çok karşılaşılmakta olan evrensel bir sorundur (Saraçlı, 2007, s. 1057-1058).

1.1.3.5. Siber Terör

Siber terörizm, tasarlanan sosyal ve politik amacı elde edebilmek için bilgisayar sistemlerinin toplumu baskı altına alma, korkutma, hayatın doğal gidişatına tesir etme ve toplum üzerinde yılgınlık yaratmak amacıyla kullanılmasıdır (Davies, 2006, s. 254-257). Siber terörizmin ayırt edici en büyük özelliği ise dijital yöntemlerle toplumsal düzenin bozulmasına sebebiyet vermesidir (Saraçlı, 2007, s. 1059). Siber Terörizm sosyal kitleler, siyasi makamlar ve kişiler üzerinde baskı etkisi yaratarak psikolojik şiddet uygulama amacı da taşıyabilimektedir. Bir dijital saldırının siber terörizm olarak değerlendirilebilmesi için mutlaka mala ya da bireye karşı şiddet içermesi gerekmektedir (Alınak, 2004, s. 5)

Yasadışı örgütler için siber terörizmi çekici kılan başlıca sebepler;

- Klasik terör metotlarına göre maliyeti daha düşüktür,
- Teröristlerin kimliklerini gizleyebilmeleri çok daha kolaydır,
- Hedef belirleme konusunda oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir,
- Fiziksel eğitim mecburiyeti ve psikolojik dayanıklılık gerektirmez,

- Hayati tehlikesi yoktur,
- Yeni üyelere ulaşabilmek kolaydır,
- Medya üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Alınak, 2004, s. 7)

Siber terörizm konusunda asıl problem ise saldırıların e-devlet yapılanması karşısında çok önemli bir tehdit unsuru olmasıdır. Başka bir ifadeyle, devletin ontolojik olarak yani mevcudiyet nedenini dijital platforma taşıması ve siber terörizmin e-devlet karşısında çok ciddi bir tehdit unsuru oluşturabileceğidir (Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı, 2021).

1.1.3.6. Narko Terör

Terör örgütlerinin mevcudiyetlerini sürdürebilmek amacıyla ihtiyaç duydukları ekonomik kaynaklara sahip olabilmek adına yasadışı yollara başvurdukları bilinmektedir. Bu yöntemler arasında en çok süreklilik gösteren ve örgütsel bağlamda güvenilir bulunan metot ise uyuşturucu kaçakçılığı olarak kendini göstermektedir. Türkiye’de narkotik faaliyetler çeşitli terör örgütlerini sistematik olarak finanse ettikleri gibi, dini motifli örgütlere de ekonomik gelirler sağlamaktadırlar. Uyuşturucu kaçakçılığı, farklı ideolojideki çeşitli örgütleri zaman içerisinde maddi anlamda bağımlı hale getirmekte ve terör örgütlerinin zamanla narko terör örgütüne evrilmesini sağlamaktadır (Mehmet & Kayabaşı, 2017, s. 151).

Narko terörizm, uyuşturucu ile terörizm arasındaki münasebeti en sade şekilde ortaya koymak amacıyla kullanılan bir kavramdır. Uyuşturucu kaçakçıları, üreticileri ve satıcıları tarafından terör örgütleri ile iş birliği sağlanarak şiddet eylemlerine doğrudan ya da dolaylı yoldan ortak olunması veya destek sağlanması sonucu ortaya çıkan terör çeşididir. Bu terörizm türü genellikle Orta Amerika ülkeleri başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde daha sık gözlemlenmektedir (Abdurrahmanlı, 2019).

Uyuşturucu ticareti ekonomik, sosyal ve kültürel birçok problemi ortaya çıkaran küresel bir tehdittir. Ayrıca, neden olduğu güvenlik problemleri sebebiyle de uyuşturucu madde kaçakçılığı, diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de büyük bir endişe kaynağıdır. Uyuşturucu maddelerin ilk üretim aşamasından piyasaya ulaştığı zamana dek geçen serüven ele alındığında bütün dünya ülkelerinin bu sorunsal ile muhatap olduğu ve

bütün bu süreçler zincirinin kesinlikle birbirinden bağımsız durumda olmadığı gözlemlenebilmektedir. Uyuşturucuyla ilgili problemler karşısında Türkiye Uyuşturucu Raporu her yıl düzenli olarak yayımlanmaktadır. Ayrıca, Ulusal Uyuşturucu ile Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planları son derece titizlikle oluşturularak gerekli takibat aksatılmadan sürdürülmektedir. EMCDDA, UNODC, INCB ve EUROPOL gibi uluslararası çapta faaliyet yürüten kuruluşlar ise, her sene belli periyotlarla stratejik tabanlı çözümleme ve analiz değerlendirme raporları hazırlayarak ortaklaşa sürdürülen bir çalışma sürecine dahil olmaktadır (Mehmet & Kayabaşı, 2017, s. 141)

1.2. Küreselleşme Işığında Radikalizmden Terörizme Dönüşüm

1.2.1 Küreselleşme

Küreselleşme, bilginin hızlı transferi sayesinde kültürlerin, geleneklerin, toplumsal alışkanlıkların ve bölgesel değerlerin sınırsız ve kuralsız olarak paylaşımına açılması neticesinde yaşanan evrensel boyutta bütünleşme ve kaynaşma durumunu ifade etmek için yapılan tanımlamalardan sadece bir tanesidir (Darıcalı, 2017). İnsanlar arasında etkileşim halinin artması, devletlerin birbirleri ile çok daha yakın ilişkiler içerisine girmelerine neden olmuştur. Bilginin çok daha akışkan bir biçimde, sınır tanımaksızın paylaşılıyor olması, devletlerin kendilerini muhafaza etmek için güvendikleri hudutların mecazen yıkılması anlamına gelmektedir. Küreselleşmeyle birlikte uzak coğrafyalar yakın olmuş, sınırlar ortadan kaldırılmış ve zaman kavramı önemini kaybetmiştir (Çelik M. Y., 2012, s. 57-60).

1.2.2. Radikalizm

Radikalizm, Latince kökene sahip “radix” kelimesinden türetilmiş olup toplumsal ve siyasal alanlarda devrimci bir değişimi tercih eden köktenci kişi ve grupların yönelimi olarak tanımlanabilir. Radikalizm genellikle, fundamentalizm ile karıştırılan bir kavramdır. Fundamentalizm, dini bir mensubiyete ya da siyasi bir ideolojiye olan bağlılık ve bu bağlılığı topluma empoze etmek olarak ifade edilir (Amos, 2001, s.98).

Radikal kelimesini siyasi, etnik ve dinsel açıdan farklı görüşlere sahip çeşitli çevreler için kullanabiliriz. Örneğin; cumhuriyetçiliğin ve sosyalizmin keskin mensubiyetini anlatmak için kullanmak mümkünken, siyasal İslâm ya da muhafazakarlık gibi ideolojilerin aşırıcılığını tanımlamak içinde kullanılabilir (Türköz, 2011).

Din veya dinler; bireyselliği ve birey anlayışını ortadan kaldırarak kendi bünyesi içerisinde bütünleştirici rol oynarlar. Dinsel inanış sistemlerine muhalif olan çevrelerin yok edilerek ortadan kaldırılması bazı radikal görüşlerce desteklenebilmektedir. Bunun sebebi ise bir ideolojiyi veya inanışı güçlü kılmak için kitleleri ikna etmenin gerekli olduğu, karşı çıkanlarında egale edilmesi gerektiği düşüncesidir. Dinsel radikalizmde tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Dinsel radikalizmi sadece İslâm dini üzerinden tanımlamak yanlış bir yaklaşım tarzıdır. Tüm din ve inanış sistemlerinde radikalizmin etkisinden söz etmek mümkündür (Taslaman, 2014, s. 9-10).

Radikalleşme konusunda kaynaktan çok motivasyonlar, emperyal ve küresel angajmanlar öncelikli olarak belirleyici faktörleri oluşturmaktadır. Bizatihi dinî metinler ise daha çok araç mesabesinde. Bu yönüyle din, mevcut siyasal ve toplumsal pozisyonlara göre insanlar arasındaki ilişkileri düzenleme veya toplumsal kaosu şiddetlendirme gibi çok farklı işlevleri bulunan ve daha ziyade eylemleri meşrulaştırma aracı gibi istifade edilen vicdani bir kavramdır (Çelik O. , 2015, s. 104).

1.2.3. Radikalizmin Dini Terörizme Dönüşümü

Küreselleşme olgusu durağan olmayıp, devamlı suretle etkileşime ve dönüşüme sebebiyet veren dinamik bir niteliğe sahiptir. Toplumlar arasındaki etkileşimin hızla artması ve ülkeler arasındaki fiziksel mesafelerin önemini büyük ölçüde kaybetmesi tüm düşünce akımlarının ve fikri mensubiyetlerin kıtalar ötesine taşınmasına olanak sağlamıştır (Darıcılı, 2017). Teknolojinin gelişimi sayesinde insanlar artık düşüncelerini özgürce ifade edebilme olanağına kavuşmuşlardır. İfade özgürlüğünün yanı sıra bilgiye erişme konusundaki zenginliklerde bilgi çağı olarak adlandırdığımız bu sürece geçişi kolaylaştıran başlıca etkenler arasındadır (Şimşek, 2016, s. 319-320).

İdeoloji, radikalleşme süreci içerisindeki en önemli basamağı oluşturmaktadır. Terör örgütleri adına savaşan militanlar uğrunda hayatlarını feda edebilecekleri büyük idealler arzulamaktadırlar. Peşinden gidecekleri hayalleri ve inançsal adanmışlıkları bulunmayan mensuplar örgüt için kendilerini feda edemezler. Bu sebeple terör örgütleri açısından radikal düşünce yapısı çok önemlidir (Çapar, 2013, s. 63-64).

Küreselleşme sonucunda toplumsal birtakım olumsuzluklarda meydana gelmektedir. Bu problemler;

- Terör gruplarının mental saldırı kabiliyetlerinin artması,
- Terör gruplarının eylemlerini geniş kitlelere duyurabilme olanaklarının artması,
- Terör gruplarının taraftar toplama yetilerinin gelişmesi,
- Terör gruplarının ekonomik kaynaklara ulaşabilmesinin kolaylaşmasıdır (Türköz, 2011).

Dini motivasyonları referans olarak kullanan terör örgütleri hedeflerine ulaşabilmek adına söz konusu kutsal inanışları rahatlıkla istismar edebilmektedirler. Bunun sebebi ise toplum üzerinde hegemonya kurmak ve kamuoyunda meşruiyet kazanabilmektir (Ateş, 2013, s.269). Küreselleşme hareketleri neticesinde ortaya çıkan enformasyon olgusu terörize olmuş gruplarca planlı bir şekilde kullanılmaktadır. Radikal karakterli fikir yapısına sahip çevreler çeşitli haberleşme vasıtaları sayesinde terör örgütleri ile buluşma fırsatı elde ederek etkileşim içerisine girmektedirler. Bu durum bölgesel terör gruplarının evrensel ölçekte tanınmasına da olanak sağlamaktadır (Çelik M. Y., 2012, s. 57-60).

Küreselleşme sonucunda harp araç ve gereçlerinin çoğalması, etki alanı büyük silahların ortaya çıkışı, Amerika ve Rusya gibi ülkelerin geliştirdikleri silahların radikal örgütlerin eline geçmesinin kolaylaşması durumu, artık yeni bir dönem içerisine girildiğini ortaya koymaktadır (Şimşek, 2016, s. 319-320). Dinsel radikalizm ise sahip olduğu hassasiyetler sebebiyle sistematik biçimde kullanılarak istismar edilmiş ve dini motifli terör örgütlerinin evrensel boyutta bir ölçüğe taşınmasına sebebiyet vermiştir.

Radikalizm, küreselleşmesinin unsurlarından biri olan enformasyonu kullanarak rahatlıkla terörizme dönüşebilmektedir (Ateş, 2013, s.269).

1.3. Küreselleşen Terörizmde Dönemsel Ayrım

1.3.1. 2001 Öncesi Klasik Dönem Konsepti

Türkiye’de sağ-sol çatışmaları ve sokak hareketleri çerçevesinde ortaya çıkan ve ideolojik terörizm olarak tanımlanan süreç, 1960 sonrası dönemi tanımlayan terör dalgasını ifade etmektedir (Ak, Dindar, & Altıntaş, 2017, s. 21). Bu dönem, kabul edilen yeni anayasanın karakteristik özelliği ile alakalı olarak birçok yeni ve farklı fikirlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. 1961 Anayasası ile ortaya çıkan liberal ortamın bünyesinde barındırdığı sol fikir akımlarının büyük bir hızla yayılım göstermeye başlayarak sendikal hareketin kuvvet kazanması karşıt görüşlü çevrelerde hoşnutsuzluğa sebebiyet vermiştir. 1960’lı yılların son çeyreğine gelindiğinde ilk kez görülmeye başlayan siyasal şiddet atmosferinin ve terör içerikli eylemlerin bertaraf edilmesindeki zorluklar mevcut Anayasa üzerine yöneltilen eleştiride kuvvetlendirmiştir (Biol, 2012, s. 48).

Türkiye’de 1970’li yıllara gelindiğinde birçok sol ideolojiye mensup terör örgütü ortaya çıkmıştır. Siyasi partilerin farklı konulardaki rekabetleri ve çekişmeleri, sorunların çözümünü zorlaştırarak ülkeyi kaos ortamının içerisine sürüklemiştir. Öğrenci kavgaları ve işçi boykotları artarak tüm hayatı tesiri altına almaya başlamıştır. Kutuplaşan gruplar arasında silahlı çatışmaların yaşanmasıyla Türkiye, yeni bir terör dalgasının içerisine girmiştir (Semercioğlu, 2016, s. 106).

Soğuk Savaş döneminin başlangıç evresinde görmezden gelinen iç tehdit algıları, küreselleşme hareketlerinin ivme kazandığı 1980 sonlarına doğru milli güvenlik stratejilerinin belirlenmesinde büyük bir etken haline gelmiştir (Kavıracı, 2019, s. 2027-2081). Soğuk Savaş Döneminin sona ermesiyle devletin alışlagelmiş uluslararası dış güvenlik politikalarında önemli değişiklikler olmamakla beraber, ülke içerisinde meydana gelen terör hadiselerinin dışarıdan organize edildiği fikri ilk defa bu dönemde

ortaya çıkmıştır. Milli güvenliğe yönelik tehdit algısı daha çok terör tehlikesi karşısında sürekli hazırlıklı olma mantalitesi üzerinde şekillenmiş ve ordu destekli askeri tedbirlerin iç güvenliğin muhafazası amacıyla kullanılması anlayışı ön plana çıkmıştır (Kavsıracı, 2019, s. 2076-2081).

Bu dönemde ideolojik ve dini motivasyonlu birçok terör örgütü şaşırtıcı bir hızla türeyerek, Türkiye Cumhuriyeti aleyhinde zararlı faaliyetlerde bulunmuşlardır (Cnntürk, 2021). İdeolojik ve dini argümanlara sahip, dışarıdan kumanda edilen, ülke içerisinde bölücü faaliyetlerde bulunan bu terör akımını yeni bir dalga olarak tanımlamak mümkündür. Günümüzde ise etkisini hala korumaktadır (Semercioğlu, 2016, s. 106).

1.3.2. 2001 Sonrası Küresel Dönem Konsepti

2001 Yılında ABD'nin karşı karşıya kalmış olduğu terör saldırısının ardından dünya yepyeni bir terör dalgasıyla tanışmıştır. Küresel dalga olarak kabul edilen bu çok kapsamlı terör yapısı tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye üzerinde de etkisini hızla göstermiştir. Hibrit terörizm denilen bu yeni modelin küreselleşmenin önemli bir ürünü olması da üzerine durulması gereken başka bir husustur (Şimşek, 2016, s. 319-320).

Önceden belirlenen hedeflere ulaşabilmek adına birkaç yöntemi eş güdümlü olarak kullanan aktörlerin ortaya koymuş oldukları karma ve çok bileşenli terör politikası hibrit terörizm modeli olarak ifade edilmektedir. Nizami ve gayri nizami harp teknikleri, konvansiyonel silah sistemleri, organize suçlar, terörizm, kara propaganda, bilgi savaşları, algı operasyonları, psikolojik harekâtlar, dezenformasyon çalışmaları, ekonomik savaş unsurları, siber sabotaj ve saldırı faaliyetleri hibrit terörizmin başlıca bileşenlerini oluşturmaktadır (Gemici, 2021).

Yirmi birinci yüzyıl konseptini oluşturan hibrit terörizm, bazı devletlerce komuta edilen ve belli bir karakteristik yapısı bulunmayan değişken içerikli bir terörizm modeli olarak tanımlanabilir (Gemici, 2021). Alışıl gelmiş terörizm türlerinden farklı olması nedeniyle çözümlenmesi ve mücadele edilmesi oldukça zordur. Küresel zeminli dini

motifli radikal terörün evrensel boyut kazanarak, Türkiye’de ciddi bir sorunsal haline gelmesi bu dönem ile başlamaktadır (Şimşek, 2016, s. 319-320).

1.4. Harplerin Evrimsel Değişimi ve Terörizmin Yeni Saldırı Unsurları

Harp tarzlarının mevcut dönemin koşullarına ayak uydurabilmesi maksadı ile isteyerek ya da istemeyerek şekil değiştirmesi ve niteliksel farklılaşmalara maruz kalması savaşlar ile ilgili bir değişim sürecinin varlığını gözler önüne sermektedir. Savaşları dört nesil olarak incelemek mümkündür (Dedemen, 2016, s. 164);

➤ Birinci Nesil Harp Konsepti: Kol ve hat düzeni esasına göre basit patlayıcılar, piyade tüfekleri ve makineli tüfeklerden istifade edilerek, özellikle 18 ve 19’uncu yüzyıllara damgasını vuran savaşlardır. 15 Mayıs 1648 Westfalya Antlaşması ile başladığı kabul edilmektedir.

➤ İkinci Nesil Harp Konsepti: 19’uncu yüzyılın ortalarında başlayarak 20’nci yüzyılın ilk çeyreğine kadar devam eden süreçte hâkim olmuş savaşların ait olduğu dönemi ifade etmektedir. Bu dönemin en büyük özelliği ise görmeden yani dik mermi yollu (Havan ve Topçu) yapılan atışların yoğunlukla kullanılması ve harplerde belirleyici ana unsur olmasıdır.

➤ Üçüncü Nesil Harp Konsepti: 20’nci yüzyıl süresince görülen savaşların egemen olduğu dönemi ifade eder. Düşmana karşı üstünlük sağlamak için hava, manevra, sızma ve sürat gibi taktiklerden azami suretle istifade etmenin gerekliliği bu dönemde ön plana çıkmıştır. Ayrıca ilk olarak sivil birliklerden destek alınması da bu dönemin temel özellikleri arasındadır.

➤ Dördüncü Nesil Harp Konsepti: 20’nci yüzyılın ortalarında teknoloji ve bilgi enformasyonuna dayalı küresellik olgusunun tesiri ile ortaya çıktığı bilinmektedir. Teknoloji destek vasıtalarının dijital harp unsuru olarak savaş meydanlarında en büyük güç ögesi mantığıyla kullanıldığı, devlet dışı güçlerin savaşlara doğrudan veya dolaylı olarak müdahil olduğu, terörizm, sivil halk, paramiliter güçler ve siyasetin iç içe girmiş

bulunduğu, şu an da içerisinde bulunduğumuz tamamen flu hatlara sahip yeni dönemi tanımlamaktadır (Karaağaç, 2018, s. 75-85).

Günümüzde, Kafkaslardan Afrika topraklarına, Balkanlar’dan Orta Doğu coğrafyasına, Amerika’dan Avrupa’ ya kadar meydana gelen tüm çatışmalar ve terör hadiseleri güvenlik konuları üzerine yapılan tanımlamaları yeniden gözden geçirmek ihtiyacını doğurmuştur (Dedemen, 2016, s. 153). Soğuk Savaş’ın sona ermesine kadar tehlike ve tehdit anlayışı konvansiyonel silahlar ile yürütülen klasik harpler iken, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte asimetrik savaş anlayışı düzenli harp konseptinin onune geçmiştir. Bu dönem ile dünya bambaşka bir savaş anlayışının içerisine girmiştir. Söz konusu yeni harp konseptine ise dördüncü nesil harp konsepti adı verilmektedir (Karaağaç, 2018, s. 80-81).

Geride bıraktığımız yüzyılda tüm dünyada yaşanan savaşların dörtte uü ulus otesi ve devlet harici niteliktedir. Bu durum devletlerarası savaşın geçerliliğini kaybetmesinden çok, devletlerin savaş biçimlerini değiştirdiklerini ortaya koymaktadır (Ergün, 2017, s. 14).

Düzensiz harp konuları hakkında çalışma yurutebilmemiz iin oncelikle konvansiyonel harp hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Konvansiyonel harp; klasik savaş araç ve gereçlerinden istifade edilerek geleneksel şekilde düzenli ordular tarafından icra edilen savaş türüdür. Cephe harbi ya da düzenli (simetrik) savaş olarak tanımlamakta mümkündür (Dedemen, 2016, s. 164).

Kimyasal, biyolojik, radyoaktif ve nükleer silahlar kullanılarak yürütülen savaşlar da konvansiyonel harp konseptinin dışında kalmaktadır. Günümüzde bu tarzdaki savaş riskinin çok az düzeyde olmasına rağmen, düzenli ordu yapılanmalarının geçerliliğini hala sürdürmesi tamamen devletlerin caydırıcılık politikaları ile alakalıdır. Terörizmin yükselişi, savaş şekillerinin değişime maruz kalması, gayri resmi grupların sayısının giderek artması ve teknolojik değişim hareketleri sebebiyle düzenli orduların doktrinlerinde reformist yapılanmalara gidilmiştir (özdoğan, 2017). Savaş konularındaki içeriksel çeşitlilik ulusal güvenlik ile alakalı konu başlıklarında karmaşaya neden olarak

klasik güvenlik anlayışını yeniden düzenlemeyi zaruri kılmıştır (Dumlupınar, 2017, s. 70).

1.4.1 Asimetrik Savaş

Cephe hattının bulunmadığı düzensiz ya da simetrik olmayan harp türü asimetrik savaş olarak tanımlanmaktadır (Efegil, 2019, s. 64). Bünyesinde gayri-nizami harp öğeleri barındıran etki bakımından zayıf, düşük savaş kabiliyeti ve kısıtlı maddi olanaklara sahip birliklerin kendilerinden daha güçlü ve donanımsal birliklere ya da düzenli ordulara karşı yürüttükleri harp çeşidi olarak da tanımlanabilir. Temel olarak küçük maliyetler ile yüksek işlevsellik elde etme mantığına dayanmaktadır. Örneğin; gelişmiş teknolojiye sahip tank ya da zırhlı araçların maliyeti çok düşük tanksavar silahları ile ya da elde yapılan basit patlayıcılar yardımıyla imha edilebilmektedir. 2000'li yıllardan önce sadece isyancılar ve gerillalar⁶ tarafından kullanılan asimetrik savaş tarzı günümüzde, dünya orduları tarafından da kabul görmekte ve nizami harp içerisinde ele alınan önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Metin, 2018).

Terör hareketleri asimetrik harp olarak da ifade edilebilmektedir. Çünkü, asimetrik harp terörist unsurlara çok büyük avantajlar sağlayabilecek taktik olanaklarca zengin bir savaş türüdür (Efegil, 2019, s. 65).

1.4.2 Hibrit Savaş

Nizami ve gayri nizami savaşın birlikte sürdürülmesi esasına dayanan karma bir harp türüdür. En önemli özelliği ise muğlaklık yaratarak kaos ve kargaşadan faydalanma olanağı sağlamasıdır. Günümüzde devletler isteklerini birbirlerine kabul ettirmek adına sulh döneminde dahi çeşitli harp vasıtaları ile üstü kapalı soğuk savaşlar yürütebilmektedirler (Metin, 2018). Yani hibrit savaş, çatışma ve kriz dönemlerinde görülebileceği gibi, sulh zamanlarında da sıklıkla görülebilmektedir. Sulh dönemlerinde

⁶ **Gerilla:** Hafif silahlar ile hareket eden ve gayri nizami harp teknikleri kullanarak düşmanı yıpratmayı amaçlayan küçük birliklerdir.

yoğunluklu olarak askeri olmayan aktörlerce yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Barış dönemi hibrit saldırılarına suç örgütlerinden istifade edilmesi, ekonomik, diplomatik ve politik dayatmalar, enerji kaynaklarına bağımlılık durumlarının koz olarak kullanımı, sivil itaatsizlik çağrıları, sosyal medya-medya manipülasyonları ve siber saldırılar örnek olarak verilebilir. Rakip ülkenin direncini kırarak yıpratma ve yıkımı kolaylaştırmak hibrit savaşın temel gayesidir (Okumuş, 2020).

Hibrit savaşta operasyon gerekçelerini meşrulaştırmak adına bilinçli olarak çatışma ortamı tasarlanabilir. Karşı tarafı tahrik edici eylemler ile kasıtlı olarak suça teşvik etmek temel gayedir. Böylece müdahale edilecek tarafı uluslararası kamuoyunda haksız ve çaresiz duruma düşürmenin imkânı elde edilecektir (Efegil, 2019, s. 64).

- Hibrit savaş yüksek sabır ve olağanüstü planlama gerektiren bir harp türüdür.
- Hibrit savaş ölçeğine göre ele alınıp konunun uzmanları tarafından uygulanmalıdır.
- Hibrit savaş kısa süre içinde netice vermesi beklenen bir savaş türü değildir (Şengönül, 2018, s. 59).

Tablo 1. Hibrit Savaş Elemanları(Pınarer, 2020).

Hibrit savaş iyi yönetilmeyen ve hassasiyetleri bulunan ülkeler için çok tehlikeli bir harp türüdür. Savaş dönemlerinde orduların kullandıkları silah ve teçhizatın modernizasyonu hibrit konsepti içerisindeki düzenli harp unsurlarına örnek gösterilebilir. İHA/SİHA sistemleri ve silahlı insansız kara araçları günümüz savaşlarında en kıymetli ve etkili konvansiyonel niteliğe sahip hibrit silahlar olarak kabul edilmektedir (Okumuş, 2020).

1.4.3. Vekâlet Savaşları

Vekâlet savaşı, bir devletin siyasi ideallerini gerçekleştirmek amacıyla bölgesel çatışma içerisine giren devlet ya da devlet dışı aktörlerden istifade etmek sureti ile yürüttüğü maskeli bir savaş türüdür (Aksakaloğlu, 2018, s. 42-45). Bu tarzdaki savaşlarda egemen kuvvetler doğrudan askeri müdahale içerisine girmeden, finanse ettikleri ve donattıkları özel birlikler aracılığıyla kimliklerini gizli tutarak harp alanında menfaatlerini korumaya çalışırlar (Özçelik İ. , 2018). XX. yüzyılda klasik savaşların ekonomilere verdiği büyük zararlar, uzak coğrafyalarda sürdürülecek zorlu mücadelelerin maddi külfeti ve insan kayıplarının siyaseten neden olduğu ülke içi huzursuzluk, uluslararası hukukun doğurmuş olduğu yasal yükümlülükler ve savaş sonrasında elde edilen bölgede kontrolü daim kılmanın getireceği zorluklar, devletleri vekâleten savaşma yoluna sürüklemiştir. Bu savaşlar, teknolojik ve donanımsal olarak gittikçe güçlenen ve sürekli taraf değiştiren paramiliter aktör profilleri ortaya çıkartarak küresel bağlamda güvenlik kirliliği sorunsalına yol açmıştır (Alptekin G. , 2018).

1.4.4. Sınır Savaşları (Beşinci Kol Faaliyetleri)

Dördüncü nesil savaş diye adlandırdığımız yeni harp modelinde psikolojik unsurlar çok büyük bir öneme sahiptir. Cephesel harp sistemlerinin büyük ölçüde önemini kaybetmesiyle, aktörler düşman üzerinde yıkıcı etki bırakabilmek ve düşmanın çözülmesini kolaylaştırabilmek adına psikoloji unsurundan maksimum düzeyde faydalanmak istemişlerdir. Bu da sınır savaşları dediğimiz bir çeşit saldırı unsurunun doğmasına sebebiyet vermiştir. Sınır savaşları; psikolojik harp, psikolojik harekât,

propaganda ve toplum mühendisliği olarak dört ana başlık altında incelenmektedir(Alptekin G. , 2018).

Sinir Savaşları ile mücadele etmek milli bir vazifedir. Çünkü, Mustafa Kemal Atatürk'ün de ifade ettiği gibi, *“İradesine hükmedilemeyen bir milleti esaret altına almak olanaksızdır.”*

1.4.4.1. Psikolojik Harp

Psikolojik harbin ilk basamağı, düşmanı ve kendini iyi tanımaktır. İkinci basamağı ise ikna ve baskı tekniklerini etkin kullanarak düşmanı moral kaybına uğratabilmektir. Hasımını ve kendini iyi tanımayanların, harp esnasında dezavantajlı bir konumda olacağı görüşü literatürde genel olarak kabul görmektedir (Tarhan, 2020). Bu durum, savaşın psikolojik tarafının önemini ortaya koymaktadır.

Psikolojik savaş, saldırgan bir devletin başka bir devlet üzerinde ulusal çıkarlarını tesis edebilmek veya başka menfaatler elde etmek amacıyla, hedef kitlenin; düşünce, tutum, davranış ve duygularını yönlendirebilmek ya da ele geçirmek gayesi ile düzenlediği; korkutma, sindirme ve propaganda gibi yöntemlerin genel ifadesidir (Aksakaloğlu, 2018, s. 33). Düşmanın inanç kalıplarını bozmadan davranış tarzlarını değiştirmek olarak da adlandırılabilir. Soğuk savaşın bir çeşidi olarak psikolojik harp düşmanın direnç ve azmini kırarak mücadele kabiliyetinin yok olmasını amaçlar. Psikolojik harbin en büyük enstrümanı, gönülleri, vicdanları, duyguları ve fikirleri ele geçirebilecek etkili slogan, sembol ve sözcüklerdir. Günümüzde devletler kontrolü ellerinde bulunduran taraf olabilmek adına eski, ilkel ve itici yöntemler yerine psikolojik harp modelini uygulamayı tercih etmektedirler. Bu yöntemin benimsenmesi teknolojinin sağladığı imkânlar ışığında küreselleşmenin doğal bir sonucudur. Psikolojik harp çalışmaları hakkında resmi anlamda ilk harekete geçen ülkelerden bir tanesi Amerika Birleşik Devletleri'dir. Başkan Truman liderliğinde 1950 senesinde Psikolojik Strateji Kurulu ve 1952'de ise Psikolojik Harp Merkezi kurulmuştur (Karaağaç, 2018, s. 81-82).

1.4.4.2. Psikolojik Harekât

Kitlenin egemen paradigmasını, duygularını, inançsal niteliklerini davranış özelliklerini ve düşünce sistemini başka bir istikamete kanalize etmek için sistematik olarak işletilen algısal sürece psikolojik harekât denilmektedir. Başka bir ülkeye yönelik devletin bütün resmi kurum ve kuruluşlarını seferber ederek belli bir strateji dâhilinde yapılan psikolojik harekâtlar bütününe ise psikolojik harp denilmektedir. Bu iki kavram çoğunlukla karıştırılmakta ve birbirileri yerine telaffuz edilmektedir. Oysaki belirleyici ayırım harekâtın devlet iradesi ile yapılıp yapılmadığı hususudur (Ateş H. , t.y).

Bir toplumu bölüp parçalamanın en basit yolu, hedef kitlenin sahip olduğu değerler sistemine etki ederek karşı tarafı kontrol altında tutulabilmekten geçmektedir. Bunun diğer bir adı da kültürel dezenformasyondur (Karaağaç, 2018, s. 84).

1.4.4.3. Propaganda

Hedeflenen amaca ulaşabilmek için toplumun tutum, duygu ve düşüncelerini değiştirmek niyetiyle kitlesel haberleşme ve iletişim araçlarının planlı ve sistematik olarak kullanılmasına propaganda adı verilir. İstihbarat savaşlarının en önemli gücü olan bu faaliyet, direk bilinçaltını etkileyerek istenilen doktrinlerin hedef kitleye benimsetilmesi esasına dayanmaktadır. Aynı zamanda bir ulusun dış ve iç siyasetine destek vermek, saygınlığını korumak ve taraftar toplamak maksadıyla yapılan algısal çalışmalarda propaganda olarak kabul edilmektedir (Avcı Ö. , 2018).

Propaganda faaliyetleri niteliklerine göre beş gruba ayrılabilir:

- Beyaz Propaganda; kaynak ve hedef gizli değildir. Resmi makamlarca yürütülür. Amaç, hedef kamuoyunu etki altına alabilmektir.
- Gri Propaganda; hedef gizli, kaynak belli ise Gri Propagandadan söz etmek mümkündür. Fısıltı gazetesinin iş başında olduğu, yalan ile doğrunun ayırt edilemediği propaganda türüdür.

➤ Kara (Siyah) Propaganda: Kaynak kesinlikle deşifre edilmez. Yalan, iftira, gerçek dışı deliller sunma ve bilinçli karalama faaliyetleri gibi asılsız saldırıların olduğu propaganda türüdür. Pejoratif⁷ karakterli söylemler özelinde tam anlamı ile bir istihbarat operasyonu olarak adlandırılabilir. Amacı, toplumsal kutuplaşmayı hâkim kılmak, ülkedeki kemikleşmiş inanç ve düşünce sitemlerini sabote etmek, ekonomik istikrarı baltalamak, orduya olan güveni zafiyete uğratmak yani devleti bir nevi itibarsızlaştırmaktır.

➤ Silahlı Propaganda; Şiddet unsurunu benimsemiş oluşumlar tarafından tercih edilen bir propaganda şeklidir. Genellikle terör örgütlerince devlet otoritesini zayıflatmak için kullanılır.

➤ Karma Propaganda; Beyaz, gri, kara ve silahlı propagandanın bir arada uygulandığı çeşitlilik gösteren bir propaganda türüdür (Avcı Ö. , 2018).

1.4.4.4. Toplum Mühendisliği

Çeşitli vasıtalar yardımıyla, toplum ile iletişim kurarak insanların fikirlerini, değerlerini, inançlarını planlı ve sistematik bir şekilde etkilemek sureti ile değişime uğratmak ya da tamamen yok etmek toplum mühendisliği olarak adlandırılmaktadır (Yılmaz K. U., 2019). Diğer bir adı ise, toplumsal psikolojik bilinç mimarlığıdır. Toplum mühendislerinin kitlelere ulaşarak etkileşim içerisine girdikleri başlıca vasıtalar, yazılı basın, sosyal medya, televizyon programları, diziler, haber kanalları, spor programları ve çizgi filmlerdir (Karaağaç, 2018, s. 84).

Genellikle çocuklar ve gençler toplum mühendislerinin öncelikli hedef grubunu oluşturmaktadır. Sebebi ise çocuk zihnine birtakım motifleri işlemenin basit oluşu ve kimlik arayışı içerisindeki gençlerin fikirsel yön değişiminin kolay olacağı öngörüsüdür. Günümüzün teknoloji atmosferi içerisinde, enformasyonun beyin yıkama faaliyetlerini çok daha basit bir düzeye indirgelediği gözlemlenmektedir (Yılmaz K. U., 2019).

Harplerin evrimsel değişimi dini nitelikli terör olgusunu da etkilemiştir. Bu bölümde üzerinde durulan gayri nizami harp yöntem ve teknikleri tüm dünyada dini

⁷ **Pejoratif:** Aşağılama, küçümseme ve yergi manasında kullanılan Fransızca kökenli bir kelimedir.

temelli terör örgütlerince sıklıkla başvurulan yöntemler olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de de dini temelli terör örgütleri bu yöntemleri benimsemektedir. Bir sonraki bölümde Türkiye’de dini istismara dayalı terör hareketleri analiz edilecektir.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DİNSEL İSTİSMARA DAYALI TERÖRİZM HAREKETLERİNİN ANALİZİ

2.1. Türkiye'de Din ve Terörizm

2.1.1. Küreselleşmenin Türkiye'de Terörizm Üzerinde Etkileri

Türkiye'deki terör olayları, Türkiye'nin coğrafi konumu ile doğrudan ilişkilidir. Türkiye; Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu coğrafyasının kesişim noktasında jeostratejik, jeoekonomik ve jeopolitik kıymetiyle tüm dünyanın yakından takip ettiği bir ülkedir. Bu sebeple son 40 yılda terörün bir önceki bölümde üzerinde durulan her çeşidi ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yürütülen mücadelede toplumsal birçok alanlarda büyük tahribatların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Küreselleşen terörizm, dini motifli terör dalgasına yeni bir yorum katarak tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de terörizm içerikli ana sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk & Çelik, 2009, s. 101-102).

Dijital çağ ile birlikte küreselleşme sürecinde dinsel terörizmin mevcut amaçlarında da değişimler gözlenmektedir. 2000'li yıllara kadar basit dini motivasyonlara dayalı hareketler ve eylemler günümüzde, bir takım konjonktürel farklılaşmalara uğrayarak, devletler tarafından vekâleten yürütülen üstü kapalı destekler ile sürdürülen bir savaş tarzı boyutuna gelmiştir (Özçelik İ. , 2018). Söz konusu gayri resmi yapılanmalar, devletlerin eliyle meşru kılındığı takdirde insanlık için büyük tehditleri beraberine getirme potansiyeline sahiptir. Bu yönüyle terörizmin uluslararası politik amaçları, evrensel boyutta olduğu gibi Türkiye'de de çözüme kavuşturulması gereken bir konudur. Politik çözümlenmeler başarıya ulaşabildiği oranda terörizmin ekonomik, kültürel ve sosyal alanlardaki yıkımları da azaltılabilecektir (Öztürk & Çelik, 2009, s. 100-105).

2.1.2. Küreselleşmenin Türkiye’de Dini Motivasyonlar Üzerinde Etkileri

Türkiye, küreselleşme hareketleri ile birlikte dinsel hassasiyetler konusunda önemli farklılıkların tesiri altında kalmış bir ülkedir. Kitlesel haberleşme araçlarının gelişimi dini konuların istismarını daha kolay hale getirmiştir (Esposito, 2003, s. 1-12). Özellikle, Türkiye’de geniş kitleler için önem taşıyan din, uluslararası toplum mühendisleri tarafından stratejik amaçlara ulaşabilmek maksatlı istismar edilmek suretiyle kullanılabilir. Bu dezenformasyon radikal yapıdaki çeşitli terör örgütlerinin ortaya çıkmasına ve uç düşüncelerdeki insanların bu yasadışı gruplara sempati beslemesine ortam hazırlamıştır (Albayrak, 2004, s. 291-301).

Dini motifli terörizm türünde şiddet, bireylerin veya toplumun inançlarını istismar etmek suretiyle dinsel aidiyetin çağlardan beri süre gelen söz konusu keskinliğinden faydalanarak kendisine meşruluk kazandırmaya çalışır (Bodur, 2005, s. 67-75). Dinsel kabullenilmişlikler sorgulamaya ve eleştirel bakış açısına kapalı olduğundan dolayı kolayca manipüle edilebilmeye müsait kavramlardır. Bu durum tüm dinler için ortak bir problemi gözler önüne sermektedir. Çünkü, din ve şiddet tüm inanışlarda tezat kavramlar olmakla beraber, hiçbir kutsal kitap masum insanların zarar görmesini, toplumsal kaos, huzursuzluk ve endişe ortamını desteklememektedir. Bilakis dini hükümler toplum hayatını düzenleyici bir vazife üstlenerek tüm insanlığı birleştirmeye ve barış içerisinde yaşamaya davet etmektedirler (Esposito, 2003, s. 1-12).

2.2. Türkiye’de Dinsel Terörizmin Temel Fikir Akımları

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de dinî istismar eden terör hareketlerin varlığından söz etmek mümkündür (Bodur, 2005, s. 67-75). Söz konusu terörizm türünün Türkiye’deki sebeplerini iç ve dış bileşenler olarak iki ana gruba ayırmak mümkündür. Dış bileşenler, Suudi Arabistan, İran ve Mısır kaynaklı radikal düşünce akımları, Amerika Birleşik Devletleri’nin Müslüman ülkeler üzerinde yürütmüş olduğu yıkıcı politik yaklaşımlar ve İslam coğrafyasında bitmek bilmeyen çatışmalardır. İç bileşenler ise, okullarda manevi eğitimin niteliksel açıdan eksik olarak verilmesi, din adamlarının İslam

dinini yeterince anlatamaması ve eğitimin devlet kontrolü dışındaki yerlerde pedagojik ve bilimsel çerçeveden uzak biçimde modern olmayan metotlarla alınmaya çalışılmasıdır (Albayrak, 2004, s. 291-301).

2.2.1. Mısır Kökenli Fikir Akımları

Türkiye’de dinsel şekillenmeye yönelik ilham kaynakları incelendiği zaman Mısır merkezli fikir akımlarının önemli bir rolü olduğu görülebilmektedir. Radikal İslamcı örgütlenmenin oldukça fazla görüldüğü Arap ülkelerinin başında Mısır gelmektedir. Radikal karakterli İslami düşünce sistemi öncelikle Batı hakimiyetine karşı duyulan şiddetli tepkinin üzerinde yapılanmıştır. Mısır özelinde İslamcı hareketlerin analiz edilebilmesi için öncelikle Mısırın kendine has öznel yapısının çözümlenmesi gerekmektedir (Kuyaksil, 2014, s. 90-91).

1926 senesinde İngiltere’nin sömürsü altından çıkararak bağımsızlığını ilan eden Mısır’da vatandaşlar, toplumsal problemlerin ortadan kaldırılması için yeni arayışlara yönelirken, klasik İslamcılıktan başka bir minval bulamamışlardır. Bu ihtiyaçlar atmosferinde ise tarih 1928’i gösterirken, Müslüman Kardeşler Teşkilatı Hasan el-Bennâ tarafından fiilen kurulmuştur. Ülkenin tüm tabakasından büyük bir taraftar kitlesi derlenerek kısa bir süre içerisinde Mısır merkezli en kudretli teşkilat ortaya çıkartılmıştır. İhvanü’l Müslim anlayışının hâkim olduğu teşkilatta aşağıda belirtildiği üzere iki temel hedef bulunmaktadır. Bunlar (Kuyaksil, 2014, s. 91).;

- 1- İslam hükümlerinin egemen olduğu bağımsız yapıda İslami devletlerin kurulmasıdır.
- 2- İslam kanunları ile idare edilen ülkenin dış hakimiyetten tamamen arındırılmasıdır.

İhvan taraftarları II. Dünya savaşı esnasında İngilizler ile ittifak kurulmasına şiddetle karşı çıktıkları için hükümet tarafından uzunca bir süre baskı görmüşlerdir. İhvan görüşüne mensup olan kişiler İngilizlerin Siyonistler⁸ ile birlikte çalıştığını ve Siyonist

⁸ **Siyonizm:** Filistin’de Yahudiler için devlet kurulmasını öngören uluslararası Yahudi hareketidir.

grupları silahlandırdıklarını düşünmekteydiler. Bu sebeple Filistin topraklarında Yahudi devleti kurulmasından büyük bir endişe duymuşlardır. İngiliz ordusunun askerlerini Mısırdan çıkartmak ve Filistin’de kurulacak Yahudi devletine engel olabilmek adına 1945 yılında silahlı mücadele yöntemini benimsemişlerdir. 15 Mayıs 1948’de İsrail’in kurulması ile Arap-İsrail savaşında aktif rol oynayan İhvân-ı Müslim Amerika, Fransa ve İngiltere gibi batılı devletlerin büyük tepkisini çekmiştir. Batı dünyası teşkilatın dağıtılması yönündeki fikriyatını büyük elçilikleri aracılığı ortaya koymuştur. İhvân-ı Müslimîn İlmi, siyasi, sosyal, sportif ve kültürel olarak çok yönlü ve farklı alanlarda gelişim gösteren bir yapıya sahip olduğu da bilinmektedir. Ülke içerisinde idarenin ıslahını savunduğu gibi, ülke dışında da İslam ülkelerinin birbirleri ile olan ilişkilerini düzenleme gayreti içerisine girmiştir. Türkiye’nin de İhvân-ı Müslim ile tanışması bu fikriyat çerçevesinde şekillenmiştir. (Gânim, 2000, s. 583-586)

Hasan el-Bennâ’nın ölümünün ardından 1951 yılı itibari ile Seyyid Kutub, İhvânül Müslim hareketinin liderliğini sırtlamıştır. Seyyid Kutub, İslam dünyasında topluma yön verme konusunda en tesirli kitaplardan biri olarak değerlendirilen Yoldaki İşaretler ’i kullanarak bir takım algısal şekillenme faaliyetlerinde bulunmuştur. Seyyid Kutub’a göre, Müslümanlara akidesinden ötürü harp ilan eden, onu İslam dininden çeşitli sebeplerle geri koyan, şeriat hükümlerinin uygulanmasına mâni teşkil eden tüm yerlere “Dârü’l-Harb”, Müslümanlık Akidesinin egemen durumda olduğu ve şeriatın ise yürürlükte bulunduğu tüm yerlere “Dârü’l-İslâm” denilmektedir. Seyyid Kutub’un Müslüman toplumlara farklı manada kazandırdığı diğer bir önemli algı ise “tağut” kavramı olmuştur. Söz konusu bu algısal kavram genel anlamda devlet idaresine hâkim durumda olanları kastetmektedir. Bir başka deyişle, ülkedeki yürütme, yasama ve yargı gücünü resmî olarak kullananları ihtiva eder. Devleti Allah’ın koymuş olduğu Kur’an hükümleri haricinde başka kanunlar ve yönetmelikler ile idare eden liderler ve idareciler bu sıfat ile tanımlanmaktadırlar (Kuyaksil, 2014, s. 91-92).

Türkiye’de faaliyet gösteren radikal karakterli terör örgütleri dârü’l-harb ve tağut gibi kavramları toplumu ayırıştırmak ve kendilerine militan toplayabilmek adına kasıtlı ve bilinçli olarak istismar etmektedirler. Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratik sisteme sahip olmasından ve şeriat hükümlerinin uygulanmamasından dolayı savaşılması mubah

gayrimüslim bir ülke olarak değerlendirmektedirler. Ayrıca söz konusu bu radikal örgütler, Türkiye'nin siyasi liderlerini de şer'i hükümlerini uygulamadıkları için tağut olarak gördüklerini her platformda ifade etmektedirler. Türkiye'de faaliyet gösteren radikal dini örgütlerin söylem ve sloganlarının benzer nitelikte olduklarını söylemek mümkündür (Kuyaksil, 2014, s. 90-100).

2.2.2. Sudi Arabistan Kökenli Fikir Akımları

Türkiye'de Suudi Arabistan orijinli fikir akımları oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu fikir akımları arasında en dikkat çekici olanı ise Vehhâbiliktir. Köken olarak selefi görüşe dayanan bu akımın Türkiye'yi etkisi altına alması cumhuriyet öncesi döneme tekâmül ederken, hareketinin Arap yarımadasından dünyaya yayılması ise 1950'li yıllarda başlar. Suudi Arabistanlı Araplar ekonomik güçlerini kullanarak, Vehhâbî İslamcı akımı tüm dünya üzerinde çeşitli coğrafyalara yaymak üzere bir ideoloji içerisine girmişlerdir. Bu durum uluslararası mecralarda İslam dinin yanlış tanınmasına sebep olan en büyük etkendir (Kuyaksil, 2014, s. 92-93)

Vehhâbilik ilk çıkışından günümüze kadar geçen süre içerisinde İslâm dünyasında büyük etkiler yaratan zengin içerikli ve çok yönlü siyasî ve dinî bir hareket olarak tanımlanmaktadır. Bu hareket Necid⁹ bölgesinde doğarak adını Muhammed b. Abdülvehhâb ile almıştır. Siyasî, ilmi ve dini birçok alanda yarattığı derin etkilerden söz etmek mümkündür. Taraftarları için bu ihya hareketi, Ehl-i sünnet fikriyat çerçevesinde dini ıslah ederek aslına döndürülmesini sağlayacak kutsal bir vazife icra etmektedir. Tarih boyunca İslam coğrafyalarında çok sayıda dinsel fikir hareketinin ortaya çıktığını ifade etmek mümkündür. Ancak, Vehhâbilik sahip olduğu zengin siyasal düşünce çeşitliliği nedeni ile kendisini benzer fikir akımlarından rahatlıkla ayırmaktadır. Vehhâbilğin bu kadar hızlı yayılmasının en büyük nedeni ise bedevî yaşam tarzıyla uyum göstermesidir. Türkiye'de Vehhâbilik'le alakası olmamasına rağmen ortak tutum ve fikir benzerlikleri sebebiyle birçok modernist ve gelenekçi dinî grup bu hareketin mensubu olarak tanımlanmaktadır (Büyükkara, 2012, s. 611-615). Vehhâbilik ile İslam dünyası içerisindeki birçok radikal grup uzak düşman (gayrimüslim) anlayışını terk ederek yakın

⁹ **Necid:** Arap Yarımadası'nın ortasında yer alan bölge.

düşman anlayışını benimsemişlerdir. Böylelikle Vehhâbîler batı dünyası ile dostane ilişkiler kurabilirken radikal örgütler vasıtasıyla Türkiye ile rahatlıkla savaşılabilmektedirler (Demir H. , 2018). Bu minvalde fikri ayrılık içerisine girenler düşman kabul edilerek can ve malları helal sayılabilmektedir. Vehhâbîlik anlayışının tartışmasız doğruluğunu savunan söz konusu partikülarist yaklaşım günümüzde İslam dinini kullanarak cinayet işleyen radikal teröristlerin beslediği fikri bir kaynak durumuna gelmiştir. Tüm yenilikçi sistemlere ve reformist gelişmelere bid'at anlayışı çerçevesinde karşı gelerek tamamen hoşgörüden uzak bir toplum inşa edilmiş ve selefi anlayışın haricinde kalan tüm kesimlere şiddeti meşrulaştırmışlardır. Türk milletine has olan geleneksel hoş görü anlayışı tüm dinlere ve kültürlere karşı saygıyı esas alırken, Vehhâbîlik anlayışının inanç ve fikirlere karşı hoşgörüsüzlüğü dinsel doktrinlerle pekiştirmesi Türkiye Devleti tarafından sempati ile karşılanmamaktadır. Vehhâbî inanç sistemi içerisinde bulunmakta olan cihad, taklit, tevhit, tekfir ve şirk gibi temel kavramlar yüzyıllardır dinsel literatürde araştırılan ve tartışılan konu başlıklarından sadece bazılarıdır. Bu kavramlar çok eski bir geçmişe sahipken, Vehhâbîlik aracılığıyla terörizm karakterli siyasal bir oluşumun ifadesi haline getirilişi eski bir durum değildir. Kutsal kitapta geçen ayetlerin ve metinlerin literal manaları üzerindeki vurgulamanın yanında, Vehhâbîlik doktrininde içtihada hiçbir suretle kıymet verilmemesi Vehhâbî hareketine kuralcılık ve şekilcilik gibi çok katı nitelikler kazandırarak keskin bir muhafazakarlık anlayışını egemen kılmıştır. Böylelikle anti entelektüel bir atmosferin oluşumuna ortam hazırlanmıştır (Bodur, 2003, s. 7-20)

İncelemeler ışığında Türkiye'de Vehhâbîliğin, toplumu şekillendirme teşebbüsü olarak, günümüzde de köktendinci radikal örgütlere fikri bakımdan kaynaklık ettiğini söylemek mümkündür. Anti-demokratik ve anti-laik dayatmaların İslam dini üzerindeki ön yargıyı pekiştirerek tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de islamofobi anlayışının hâkim kılınmasına sebep olduğu görülmektedir. Atatürk devrimleriyle modernleşme içerisine girerek laik bir rejim sistemini benimseyen Türkiye Cumhuriyeti seküler yapıdaki siyasal niteliklerinden dolayı Vehhâbî anlayışına mensup birçok radikal terör örgütünün hedefinde yer almaktadır (Bodur, 2003, s. 7-20).

2.2.3. İnan Kökenli Fikir Akımları

Türkiye’de radikal İslami gruplar için 1979 İnan İslam devrimi yakın dönemdeki en mühim sivil toplum hareketi olarak görülmüştür. İslami devrim konusunda geçmiş yıllarda büyük tereddütler yaşamış birçok grup zaferin o kadar da zor olmadığını düşünmeye başlamıştır (Çifçi, 2017, s. 46).

İnan orjinli fikir akımları İslami toplumların yaşadığı coğrafyalarda seçim ile gelen iktidarları benimsememeyi topluma aşlamıştır. Bu durum yıllardır süregelen devletin varlığını her şeyin üstünde gören Türk insanının geleneksel düşünce sistemini derinden sarsmıştır. Türkiye’deki dini kökenli radikal akımların, İnan İslam devriminden büyük ölçüde etkilendikleri ve çeşitli cemaatlerin yapılan devrime hayranlık duyarak bu konuda mevcut yöntemleri özümseyebilmek adına emek harcadıkları tespit edilmiştir. İnan orijinli fikir akımlarının tam manasıyla çözümlenebilmesi için öncelikle Şiilik kavramının tüm yönleriyle incelenerek bilgi sahibi olunması esastır (Kuyaksil, 2014, s. 89-91).

Humeyni, toplum içerisinde etkili olan din adamı ve alimleri de yanına çekerek söz konusu zümrenin söylemlerinden büyük oranda yararlanmıştı. Bu isimlerden en kritik olanı ise Ali Şeriatî’dir. Görüşleri sayesinde İnan dışında bile yoğun ilgiye sebep olarak çok geniş çapta sempatican kitleleri toplamayı başarmıştır. Ali Şeriatî için Yeşil Devrimin ideoloğu demek yerinde bir söylemdir. Humeyni ile birçok hususta aynı fikirleri paylaşmasının yanında, İslam dinini Batı düşünce sistemi esaslarına göre felsefi ve sosyolojik açıdan tekrar yorumlamıştır. Özellikle okumuş ve aydın kesim tarafından büyük destek görerek fikirsiz arayış içerisinde olan toplumun sorularına yanıt vermeye çalışmıştır. Ali Şeriatî, İslam dinini ideolojik açıdan yorumlarken, Humeyni ise medrese ve camiler vasıtasıyla geniş halk kitlelerini tesir altına almayı başarmıştır. İnan eksenli fikir akımları tüm Müslüman ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de radikal örgütleri etkileyerek ülke içerisinde dinsel istismara dayalı terör olaylarının tırmanışa geçmesine fikirsiz olarak zemin hazırlamıştır. Ayrıca, Ali Şeriatî vb. yazarların eserlerinin Türkçe ’ye çevrilmek suretiyle sistemli bir çalışma sürdürüldüğü bilinmektedir. Humeyni’nin ölümünün ardından fikri dayatma politikası anlamında büyük bir azalama olduğu tespit edilmiştir (Kuyaksil, 2014, s. 89-91).

2.3. Türkiye’de Dini Motifli Radikal Terör Örgütleri

Dinsel bir mensubiyet içerisinde aşırı uçlarda yer almanın ortaya koymuş olduğu radikal karakterli inanç sistemi tarafından saldırganlığın ve şiddetin kutsallaştırılarak sıradanlık kazandırılması neticesinde ortaya çıkan terörizm türü olarak tanımlanabilecek dini terörizm, bu bölümde incelenen bölgeler ve fikir akımlarından etkilenmektedir (Bodur, 2005, s. 67-75). Türkiye’de faaliyet gösteren dini motifli terör örgütleri bu başlık altında ele alınmaktadır.

2.3.1. Hizbullah (Türkiye)

1979 yılında Hüseyin Velioğlu tarafından Diyarbakır’da kurulmuştur. Militarist karakterli yapıya sahip olan Hizbullah şiddet yanlısı silahlı bir örgüttür. Radikal dinci çizgide yer alarak antikomünizm, Kürtçülük ve Marksizm karşıtlığını benimsemektedir. Tebliğ, cemaat ve cihat olmak üzere üç aşamalı bir strateji prensibi ile çalışmalarını sürdürür. Temel amacı, Türkiye’de cumhuriyet rejimini ve anayasal düzeni yıkarak şeriata dayalı bir İslam devleti kurmaktır. Bu yönüyle, Sudi Arabistan ve İran merkezli fikir akımlarının etkilerinden söz etmek mümkündür. Hizbullah, Lübnan, İran, Irak ve Suriye gibi ülkelerde de faaliyetine etkin olarak devam etmektedir (Hürriyet, tarih yok). Hüseyin Velioğlu ve Fidan Güngör tarafından ikiye bölünen örgüt kendi içerisinde de fikir ayrılıklar sebebi ile birçok çatışma yaşamıştır (Gent, 2006). Hizbullah 1980 yılının ilk çeyreğinden itibaren taban kazanma faaliyetlerine başlayarak, 1991-1995 yılları arasında PKK ile çatışmalar yaşamıştır. Hizbullah, 1995 sonrası dönemde ise örgüt dışında kalan herkesi infaz etmeye çalışmış radikal karakterli bir örgüttür (Kurt, 2018, s. 1-22).

24 Ocak 2001 Diyarbakır Emniyet Müdürü A.Gaffar Okkan suikasti, örgütün en kanlı eylemleri arasındadır (Türköz, 2011, s. 110). Hizbullah’ın en etkin olduğu iller Batman ve Diyarbakır Silvan’dır. Türkiye Hizbullah’ını Şii Hizbullah’tan farklı kılan en büyük özellik ise mezhepsel yelpazesinin genişliğidir. Ayrıca Hizbullah için Cumhuriyet tarihinin en gizemli örgütü yakıştırmaları da yapılmaktadır. Bunun sebebi, örgüt hakkında 2000’li yıllara kadar neredeyse hiçbir belge, doküman, afiş ve haber bulunmamasıdır (Kurt, 2018, s. 1-22).

Örgütün lideri Hüseyin Velioğlu 17 Ocak 2000 tarihinde İstanbul Beykoz'da bulunan hücre evinde güvenlik güçleri ile girdiği çatışma sonucu öldürülmüştür. Kısa bir süre içerisinde örgütte kitlesel kopuşlar yaşanmaya başlanmıştır. Hizbullah günümüzde hâlâ aktif olmakla beraber hızlı bir şekilde türeyen dini motifli yeni dönem terör örgütleri karşısında sönük kalarak cazibesini önemli ölçüde kaybetmiştir. Özellikle 2012 yılı sonrasında faaliyetlerini yasal ve meşru zemine taşıma çabası içerisinde giren örgüt, Hüda-Par'ın kuruluşu ile beraber söylem olarak ümmetçilik üzerine inşa edilen Kürtçülük ideolojisine sempati besleyerek çeşitli platformlarda PKK ile paralel söylemler içerisine girmekten de geri durmamıştır. Hizbullah ve türevi radikal örgütler, kendi öz kaynaklarını bile sömürme yetisine sahip oldukları için fraksiyonlara uğrayarak sayısal anlamda oldukça çoğalma göstermektedirler (Türköz, 2011, s. 98-113).

2.3.2. İslâmî Büyük Doğu Akıncıları Cephesi (İBDA/C)

1989 yılında Salih İzzet Erdiş (Salih Mirzabeyoğlu) tarafından kurulan silahlı örgüt, Ankara ve İstanbul'da düzenlediği kongreler ile teşkilatlanmasını önemli ölçüde tamamlamıştır. Kumandan lakabı ile tanınan örgüt elebaşı Salih Mirzabeyoğlu'nun 1940-1980 yılları arası "BÜYÜK DOĞU" yayınlarından etkilenmiş olduğu ve bu fikriyatı radikal bir şekilde benimsediği düşünülmektedir. Örgütün temel amacı, İslamiyet ve ümmetçilik anlayışını silah yoluyla geniş kitlelere yaymaktır. Doğu Akıncıları Cephesi'nin kurulmasında Nakşibendi tarikatının büyük bir rolü olduğu bilinmektedir. Bu yönüyle, Sudi Arabistan merkezli fikir akımlarının etkilerinden söz etmek mümkündür. Örgütün en dikkat çeken özelliği, genellikle sol ideolojilerde görmeye alışkın olduğumuz parti-cephe olarak tanımlanan politikleştirilmiş askeri savaş (pass) metodunun tüm yönleriyle uygulanıyor olmasıdır. Örgüt tarafından birçok kanlı eylem gerçekleştirilmiş olsa da hafızalarda en çok yer edinen olay 1999 yılında düzenlenen Ahmet Taner Kışlalı suikastıdır (Bilge, 2014).

Lider kadrosu ve mensuplarının büyük bir bölümünün cezaevinde olduğu örgüt, son yıllarda etkisini iyice kaybetmiş ve çözülme sürecine girmiştir. Örgüt mensupları tarafından gündemden düşmemek adına çeşitli sansasyonel açıklamalarda bulunularak örgütü canlı tutmaya çalışılmaktadır (Bilge, 2014).

2.3.3. El-Kaide

1988 yılında Usame bin Ladin, Ebu Ubeyde El Banshiri ve Muhammet Atıf tarafından Pakistan Paşaver’de kurulan köktenci, silahlı bir örgüttür. İlk cihatçı eğitim kamplarının Afganistan’da kurulduğu bilinmektedir. Radikalizm esaslı ve karma yapılı ideolojik profilleri, Hilâfetçilik, Ümmetçilik, Kutubçuluk, Vahhabilik, Cihatçı Selefilik, Antikomünizm, Antisyonizm, Antisemitizm olarak sıralanabilir. Örgütün amacı, gayrimüslim ülkeler ile iyi ilişkiler içerisinde olan Müslüman devletleri şiddet marifeti ile yıkarak kendi keskin inançları ile şekillendirecekleri bir İslam devletini inşa etmektir. Bu yönüyle, Mısır, Sudi Arabistan ve İran merkezli fikir akımlarının örgüt üzerindeki sentez etkisinden söz etmek mümkündür. El-Kaide’nin kökeni Sovyetlerin Afganistan’ı işgal ettiği 24 Aralık 1979 tarihine kadar dayanmaktadır. Dünya üzerindeki en kanlı terör örgütlerinden bir tanesi olarak kabul gören El-Kaide’nin Türkçe karşılığı “KURULUŞ” manası taşımaktadır. Avrupa Birliği, NATO ve Birleşmiş Milletler gibi küresel kuruluşlar başta olmak üzere birçok ülke El-Kaide’yi resmi olarak terör örgütleri listesine almıştır (Demirel, 2007, s. 377-378).

Zevahiri ve Ladin’in 1998 tarihli yayınlamış oldukları coğrafya sınırlaması olmaksızın, tüm insanlığı hedef alan fetvaları alenen cihat ilanı niteliği taşıyordu. Bu dönem sonrasında Ortadoğu’daki tüm rejimlerin destek aldıkları ve temel güç unsuru olarak nitelendirdikleri başlıca kavram ise ABD’ye karşı topyekûn bir cihat hareketinin başlatılması yönündeki tehditkâr söylemlerdir. 1998 yılı İlk kez cihat söylemlerinin küresel özellik kazanması bakımından dönemsel olarak büyük önem taşımaktadır. Küresel cihat hareketlerinin gölgesinde gerçekleşen 11 Eylül terör saldırıları tüm ülkelerin uluslararası güvenlik stratejilerini ve savunma politikalarını temelden değişime uğratan yeni bir döneme başlanacağına ilk sinyallerini vermekteydi Pentagon’a ve Dünya Ticaret Merkezi’ne düzenlenen intihar saldırıları sonrasında uluslararası çapta terörizmin dengeleri tamamen değişikliğe uğramıştır. Güvenlik Bilimi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler yeni bir döneme girmiştir. 11 Eylül olayları küresel terörün ne kadar büyük bir güvenlik sorunu olduğunu kanıtlar niteliktedir (Davies, 2006, s. 95-99). Bu tarihten sonra El-Kaide ardılı örgütler artarak başta gelişmekte olan ülkeler ve Ortadoğu

olmak üzere dünyanın çeşitli coğrafyalarında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Öztürk S. , 2019, s. 169-170).

Cihat anlayışının küresellik kazanmasıyla Afganistan’da bulunan Taliban rejimi kontrolünde mevcudiyetine devam etmekte olan El-Kaide, 2001 yılına gelindiğinde DAESH/İŞİD ile birlikte bölgeselliği bir kenara bırakarak küresel özellikler kazanmaya başlamıştır. Bu sebeple de örgüt uluslararası çapta çok büyük bir askeri müdahaleye maruz kalmıştır. Batının sert müdahalesi cihat anlayışının mobilize hale gelmesine sebep olarak, Ebu Musab el-Suri’nin 4. Nesil harp konsepti üzerine kurguladığı söz konusu yeni metodun önem kazanmasına sebebiyet vermiştir. Bu metod ile terör bireysellik kazanmış ve coğrafik kısıtlamalardan kurtulmuştur. Böylelikle, açık cephe modeli son bularak her militanın kendi terörünü bulunduğu yerden ortaya koyması sağlanmıştır. (Öztürk S. , 2019, s. 192-193)

Türkiye küresel terörizmin etkisi altında uzunca bir dönem El-Kaide terör örgütünün tehditlerine maruz kalmıştır. El Kaide terör örgütü militanlarınca 20 Kasım 2003 tarihinde İngiliz Başkonsolosluğu ve HSBC Banka binasına gerçekleştirilen intihar saldırılarında, 59 vatandaş yaşamını kaybederken, 700’den fazla insanda ağır yaralanmıştır. Türkiye, bu saldırılara misilleme olarak gerçekleştirdiği operasyonlar sayesinde, olayların faillerini kısa sürede yakalamış ve saldırılar ile bağlantılı olduğu tespit edilen 71 örgüt mensubunu da kanun önüne çıkarmayı başarmıştır. (Sabah Haber, 2006) Tüm bu gelişmeler ışığında Türkiye için dini motifli El-Kaide terörü güvenlik politikaları kapsamında önlem alınması gereken ciddi bir sorunsal olarak ortaya çıkmıştır. Örgütün, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile dolaylı ya da doğrudan savaş içerisine girmesindeki en belirleyici etken, dünya görüşü farklılıklarının sebep olduğu inançsal uyuşmazlıklardır. (Aras & Toktaş, 2008, s. 65) El-Kaide’nin Türkiye yapılanmasının başındaki isim Habib Aktaş olarak bilinmektedir. Türkiye’deki çekirdek kadronun tamamının 1997-2001 yılları arasında Kandahar, Kabil ve Afganistan da ki talim kamplarında siyasi ve askeri eğitim gördükleri tespit edilmiştir. Örgüt mensuplarının neredeyse tamamı sefilik akidesini kabul etmiş ve yaşantılarını da bu doğrultuda şekillendiren kişilerden oluşmaktadır (Demirel, 2007, s. 387-402).

Günümüze kadar geçen süreçte El-Kaide'nin Türkiye içerisinde çok büyük darbeler almış olduğu bilirse de örgüt varlığını sürdürmeye devam ettirmektedir. Suriye ve Irak'ta yaşanan iç savaş tüm Selefi/köktenci örgütlerin rahat hareket edebilecekleri bir ortamın oluşmasına olanak sağlamıştır. El-Kaide'de diğer radikal örgütler gibi fraksiyonlara uğramış ve hegemon devletler tarafından kullanılmaya müsait bir yapılanmadır (Öztürk S. , 2019, s. 192-193).

Türkiye'de örgüt üyeleri gelişmiş dinleme ve kestirme ekipmanları sayesinde kısa sürede tespit edilebilmekte ve eylem yapmaları engellenebilmektedir. Tespit edilen kestirmeler ortak paylaşım sistemlerine işlenerek uluslararası boyutta tüm gizli servislerce değerlendirilebilmektedir. Teknolojik olanakların fazlalığı örgütün eskiye oranla gizli yapılanma faaliyetlerini kısıtlayarak hareket alanını önemli ölçüde daraltmıştır. Terörizmin 4. Nesil harp konsepti içerisinde hibrit şekilde uygulanıyor olması mücadeleyi niteliksel açıdan daha komplike bir yapıya büründürmüştür (Aras & Toktaş, 2008, s. 65-70).

2.3.4. Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD/DAEŞ)

2004 yılında El-Kaide lideri Usame Bin Ladin'in verdiği icazet ile Ebu Musab El Zerkavi'ye kurdurulan örgüt ilk olarak "Irak El-Kaidesi" adını almıştır. 2006 yılında Zerkavi'nin öldürülmesi üzerine liderliğe Ebu Ömer El Bağdadi geçmiş ve örgütün adını Irak İslam Devleti (İİD) olarak değiştirilmiştir. 7 yıl gibi uzun bir süre örgütü yöneten Ebu Ömer El Bağdadi 2013 yılına gelindiğinde yerini Ebu Bekir El Bağdadi'ye devretmiştir. Bugün hala faaliyetlerine devam eden Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) Ebu Bekir El Bağdadi tarafından kurulmuştur. Yaşanan güç savaşları zamanla çekişmeleri ve anlaşmazlıkları doğurmuş, sonuç olarak ise Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) ve El-Kaide yollarını tamamen ayırmışlardır (Çifçi, 2017, s. 48).

2014 yılı başlarında Suriye topraklarında iç savaşın neden olduğu otorite zafiyeti DAEŞ/İŞİD için çok büyük bir hareket sahası meydana getirmiştir. Bu fırsatı iyi değerlendiren örgüt eylemlerini Suriye coğrafyasında tırmanışa geçirerek yeraltı kaynaklarından istifade etmek suretiyle ekonomik anlamda büyük kazançlar elde etmiştir.

Parasal güç unsuru ise militan ve silah teminini kolaylaştıran ana etken olarak karşımıza çıkmaktadır. (Özdemir İ. , 2015, s. 16-20).

Örgüt gerçekleştirdiği kanlı eylemleri ve işkence görüntülerini teknolojinin bütün imkânlarından faydalanarak planlı bir biçimde tüm dünyaya servis etmiş ve uluslararası kamuoyunda adını duyurmayı başarmıştır. DAEŞ/İŞİD'in son yılların en kanlı terör örgütü olarak kabul edilmesi yaşattığı küresel dehşetin boyutlarını açıkça gözler önüne sermektedir (Efegil, 2018, s. 100). Bu durum, örgütün bir önceki bölümde ele alınan psikolojik harp teknikleri ile teknolojik imkanları bütünleştirebilme kabiliyetini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Örgütün temel amacı, Müslüman ülkeleri mürted¹⁰ olarak lanse edip, yönetimlerini silah zoruyla devirmek suretiyle Ortadoğu'nun 20. yüzyılda çizilen fiziki ve siyasi sınırlarını tamamen ortadan kaldırarak hilafete dayalı selefi bir İslam devletini kurmaktır. Bu yönüyle, Mısır, Sudi Arabistan ve İran merkezli fikir akımlarının örgüt üzerindeki sentez etkisinden söz etmek mümkündür. Bu ideolojilerini gerçekleştirmek adına, Sykes-Picot Antlaşmasına ve Westphalia ulus-devlet modeline şiddetle karşı çıkmaktadırlar. DAEŞ/İŞİD'e göre hilafetin ilan edilmesiyle yeryüzündeki tüm Müslümanlar siyasi, dini, kültürel ve ekonomik olarak müreffeh¹¹ bir yaşam düzeyine kavuşacaklardır. Örgüt, seküler yapıdaki liberal, demokratik ve cumhuriyetçi toplumları topyekûn düşman ilan etmiştir. Dünyayı, Dar-ul Harp (Küfür) ve Dar-ul İslam olarak ikiye ayırarak kutuplaştırmıştır (Efegil, 2018, s. 92-93).

DAEŞ/İŞİD türevi selefi tüm örgütlerin genel eylem politikaları ele alındığı zaman söylemlerinin batı düşmanlığı üzerinde yoğunlaşmasına rağmen saldırılarında genellikle Müslümanları hedef aldığı gözlemlenmektedir. Bu yönüyle dini karakterli küresel terörün İslamiyet devleti kurma arzusundan ziyade, Siyonizm politikasına hizmet ettiği aşikârdır (Efegil, 2018, s. 92-93).

¹⁰**Mürted:** İslam dinini terk eden, dinden dönen, dini bırakan anlamında kullanılan Arapça kökenli bir kelimedir.

¹¹ **Müreffeh:** Varlık içerisinde yaşayan, refaha ermiş manasına gelen Arapça kökenli bir kelimedir.

DAEŞ/İŞİD, 2015 yılının ortalarından itibaren Türkiye üzerinde nefret söylemlerini yoğunlaştırmaya başlamıştır. Örgüt tarafından yayınlanan Konstantiniyye isimli dergiye İstanbul'u fethedecekleri yönünde açıklamalarda bulunan örgüt, Türk Devletine karşı tehditkâr söylemler içerisine girmekten de geri durmamıştır. Adıyaman, Gaziantep, Adana, Konya, Diyarbakır, Hatay ve İstanbul gibi iller başta olmak üzere selefi militanlara hilafet çağrısı yaparak çeşitli vaatler ile Kürt ve Türk DAEŞ/İŞİD militanlarını Suriye topraklarında savaşmak üzere harekete geçirmişlerdir. DAEŞ/İŞİD tarafından Türkiye içerisinde gerçekleştirilen başlıca eylemler;

- Niğde'de Jandarma Güçlerine saldırı olayı,
- Mersin, Adana HDP il binaları ile Diyarbakır mitingi saldırıları,
- Ankara ve Suruç'ta canlı bomba olayları,
- Reina saldırısı,
- Atatürk Havalimanı saldırısı,
- Sultanahmet katliamı,
- Kilis bölgesinde sınır karakollarından asker kaçırma eylemleri,
- 23 Temmuz 2015 tarihinde Astsubay Mehmet Yalçın Nane'nin şehit edilmesi olayı olarak karşımıza çıkmaktadır (Saymaz, 2020, s. 226-227).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 24 Ağustos 2016'da Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 51. Maddesi gereği Fırat Kalkanı Harekatı'nı başlatmıştır. Milli Güvenlik Kurulu toplantısında hareketin temel amacının, Türkiye'nin hudut emniyetinin muhafazası ve Suriye'nin kuzey bölgesinde faaliyet gösteren DAEŞ/İŞİD terör örgütüne karşı mücadele edilmesinin gerekliliği olarak ifade edilmiştir (Kasapoğlu & Ülgen, 2017, s. 3).

Fırat Kalkanı Harekâtı, Çok-Alanlı Savaş Konsepti (Multi-Domain Battle) taktiği ile sürdürülen müşterek bir harekât olma özelliğine sahiptir. (TSK, MİT, ÖSO) söz konusu tehlikenin kat sayısının oldukça fazla olması nedeniyle özellikle seçilen müşterek harekât konsepti, harp meydanında yaşanabilecek ani değişikliklere karşı süratli bir şekilde yanıt verebilme kabiliyetini elde tutabilmek amacıyla tercih edilmiştir.

Harekâta yaklaşık olarak 7000 ÖSO mensubu ve 4000 Türk askerinin katıldığı bilinmektedir (Özçelik, Yeşiltaş, & Seren, 2017, s. 19-22).

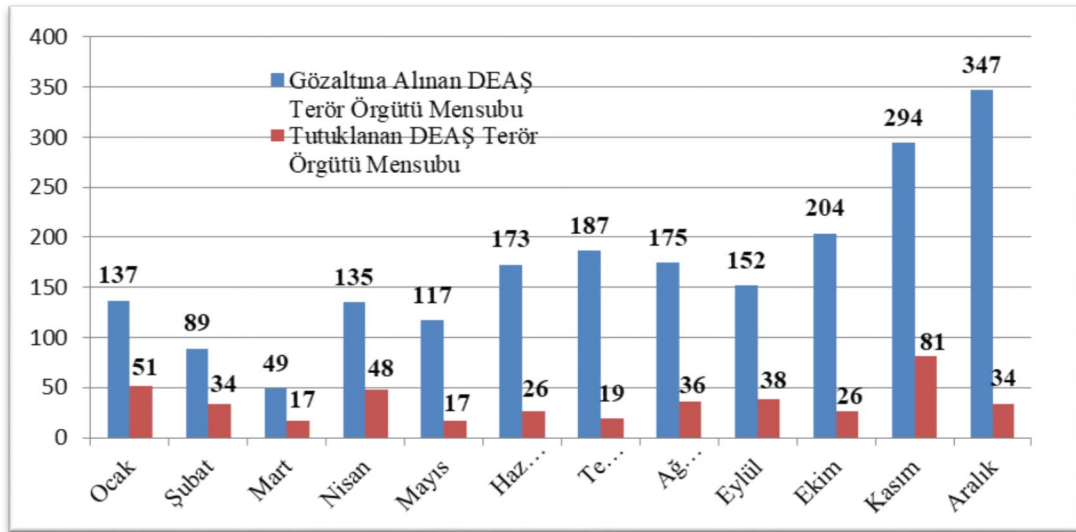
Fırat Kalkanı taktik manada çift harekât evresi içermektedir. İlk olarak DAEŞ/İŞİD'in gerçekleştirdiği canlı bomba eylemleri, roket saldırıları ve yeraltı/mağara çatışmalarıyla mücadele edilmiştir. Örgütün eylemsel planlamaları sekteye uğratarak düzenli birliklerin karşındaki direnme kabiliyetine ciddi bir darbe vurulmuştur. Harekatın ikinci evresi ise şehir savaşları tarzında kendini göstermektedir. Konsept olarak yerleşim yerleri içerisinde mücadele esaslarına dayanır. DAEŞ/İŞİD meskûn mahallerde halkın arasına karışarak yöre insanını savaş süresince canlı kalkan olarak kullanmıştır. Amaç, El-Bab üzerinde hakimiyeti kaybetmemektir (Kasapoğlu & Ülgen, 2017, s. 1).

DAEŞ/İŞİD terör örgütünün kullanmakta olduğu ve ağırlıklı olarak Türk Ordusunun zırhlı birliklerini hedef alabilecek yeni nesil tanksavar füzelerinin mevcudiyeti harekâtın planlanma aşamasında göz önünde bulundurulmuş temel unsurlardan bir tanesidir. Orta Doğu coğrafyasında asimetrik karakterli tehditlerin ve paramiliter güçlerin giderek ön plana çıkması bir önceki bölümde incelenen “hibrit savaş” konseptinin önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Fırat Kalkanı Harekâtını mekanize birlikler, topçu birlikleri, tank birlikleri, hava kuvvetleri, deniz piyade birlikleri, insansız hava araçları ile muhabere ve istihkam birlikleri tarafından ortaklaşa yürütülen karma kuvvetli bir harekât olarak değerlendirmek mümkündür (Saymaz, 2020, s. 226-227).

Suriye rejimine ait (L - 39 Z ALBATROS) savaş uçaklarının 24 Kasım 2016 tarihinde FKH bölgesinde vazife icra etmekte olan Türk askerlerine yönelik düzenlediği hava saldırısının ardından, TSK'nın yerli teknoloji ürünü olan ATILGAN alçak irtifa hava savunma sistemlerini ivedi bir şekilde Suriye harekât bölgesine naklederek aktif biçimde kullandığı bilinmektedir. Türkiye'nin FKH'ı kapsamında muharip ve muharip olmayan İHA sistemlerini etkin olarak kullanması harekâtın seyrini önemli ölçüde değiştirmiştir. İnsan vasıtası ile harp edebilme yetisine sahip sabit kanatlı hava platformlarının yerine tercih edilen yarı otonom platformlar gelecekteki harekâtlara fikri anlamda ışık tutmuştur. Türk Hava Kuvvetleri'nin sınır ötesinde yer alan düşman pozisyonundaki asimetrik harp unsurlarına karşı başarı elde etmek maksadıyla son

teknoloji akıllı mühimmat sistemlerinden istifade etmesi, İHA ve lazer işaretleme sistemlerinin savaş uçak ve helikopterlerine anlık ateş desteği sağlaması ve yerli ekipmanların (P.Tf, Araç, gereç vs.) aktif olarak kullanımı harekâtın seyrine yön veren temel etkenlerdendir (Kasapoğlu & Ülgen, 2017, s. 7).

Türkiye güney hududunda meydana gelen güvenlik problemlerini kalıcı olarak bertaraf edilebilmek ve yaşanmakta olan iç savaşa politik temelli bir çözüm yolu bulabilmek maksadıyla sınır ötesinde tesis ettiği operasyonel derinlik hattı sayesinde Suriye’de istikrarın sağlanması hususunda garantör ülke konumuna gelmiştir (Saymaz, 2020, s. 226-230).

Şekil 2. 2020 Yılı DAEŞ Operasyonlarının Türkiye Sonuç Grafiği(Bural, 2021).

Sınırların ötesinde olduğu gibi Türkiye içerisinde de DAEŞ/İŞİD ile kesintisiz olarak mücadele devam etmekte, yapılan operasyonlar ile militanlar etkisiz hale getirilebilmektedir. 2020 yılı içerisinde mücadelenin özellikle yıl sonuna doğru yüksek oranda başarı sağlaması örgüte katılım miktarında da önemli ölçüde düşüşe sebebiyet vermiştir. Türkiye içerisinde rahat hareket etme olanağı azalan DAEŞ/İŞİD örgüt üyeleri güçlü teknoloji destek vasıtaları sayesinde takip ve kontrol altında tutulabilmekte, iç istihbaratın modern esaslara dayalı çalışma prensipleri ile saldırı planları erken dönemde deşifre edilebilmektedir. Eylem hazırlığı içerisinde bulunan örgüt üyeleri ise kırsalda ve metropolde havadan rahatlıkla izlenebilmektedir. Örgütün yeniden güç kazanmasını

engelleme konusunda, iç ve dış istihbarata çok büyük görevler düşmektedir (Kasapoğlu & Ülgen, 2017, s. 7-14).

2.4. Türkiye Üzerinde Dinsel Terörizmin Etkileri

Terör eylemlerinin genel özelliği beklenmedik zamanlarda olağan dışı bir şekilde vuku bularak toplum üzerinde şok etkisi yaratmasıdır. Bu sebeple terörün ortaya çıkma zamanı ile ilgili öngöründe bulunmak oldukça zordur. Öngörünün mümkün olmadığı, risk kat sayısının oldukça fazla olduğu durumlarda belirsizliğin neden olduğu bir huzursuzluk atmosferi egemen olmaktadır. Bu durum tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bir takım sosyal, ekonomik ve kültürel olumsuzlukları beraberinde getirmektedir (Alp, 2013, s. 2).

Dini motifli terörizm problemi Türkiye’nin mevcut kaynaklarını ihtiyaç duyduğu farklı alanlara yönlendirmesine engel olarak siyasal istikrarın ve düzenin sağlanması konusunda her daim problem teşkil etmiştir. Soğuk Savaş’ın bitmesinin ardından bütün dünya ülkeleri finansal bağlamda rahata kavuşurken, Türkiye ise içe dönük politikalarla finansal imkanlarının büyük bir bölümünü kısıtlayarak, terörle mücadele edebilmek amacıyla tasarruf tedbirleri uygulamak zorunda kalmıştır. Geçmişten günümüze Türkiye’nin izlediği dış politikanın zayıf noktalarından biri de terör problemi olmuştur. Başka bir ifade ile Türkiye, terör eksenli ve Soğuk Savaş döneminden kalma problemleri diplomaside pazarlık konusu yapmak mecburiyetinde kalmıştır. Dahası Türkiye, terörle mücadele süreci dolayısıyla dünya kamuoyunda insan haklarını hiçe sayan bir devlet olarak lanse edilip uluslararası toplumda imajı zedelenmiştir. Tüm bu gelişmeler Türkiye üzerindeki uluslararası diplomatik ve siyasi baskıları da artırmaktadır (Öztürk & Çelik, 2009, s. 100-105).

2.4.1. Dini Motifli Radikal Terörizmin Türkiye’nin Ekonomik Yapısına Etkileri

Terörizmin tek hedefi insanları öldürmek değildir. Terörizm, demokratik kurumlara meydan okuyarak, ekonomileri tahrip etmekte ve ülkeleri finansal bağlamda

istikrarsızlaştırmaktadır. Türkiye, 1990'lı yılların başından itibaren dinsel motivasyonların istismarına dayalı radikal karakterli terör hareketleri ile yoğun şekilde mücadele etmiştir (Salur, 2009, s. 27). Terörizm ve terör insani değerlerin hiçe sayılarak toplum tarafından kıymet gören tüm öğelerin planlı ve sistematik olarak yıkıma uğratılmasıdır. Ekonomi de bu söz konusu öğeler içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Ulusal ölçekte değerlendirildiği zaman, terörle mücadele edebilmek amacıyla harcanan para Türkiye'nin birçok problemine kalıcı olarak çare olabilecek boyutlardadır (Öztürk & Çelik, 2009, s. 93)

Radikal terörizm kaynaklı endişe ortamı, mevcut yatırımların Türkiye içerisinde sınırlandırılmasına sebebiyet vererek ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Belli süre sonra kronik bir hal alan finansal olumsuzluklar, işsizlik ve ekonomik gerileme problemlerinin yaygınlaşmasına yol açarak terör örgütlerinin eleman toplama ve sempatzan kazanma konusunda bahane ettikleri ve kullandıkları en kuvvetli argümanlar haline dönüşmüşlerdir (Yıldırım, 2014, s. 22-23). Resmi otorite tarafından ihtiyaçlarına cevap verilmeyen kitlenin terör örgütleri tarafından kandırılması çok daha kolay olabilmektedir. Tüm bu etkenler sosyal devlet anlayışının önemini gözler önüne sermektedir.

Harpler ya da terör hareketlerinin sebebiyet verdiği politik dengesizlik ortamı ekonomileri negatif yönde etkilemektedir. Terörizm tehlikesi ve terörist eylemler sermaye piyasalarını etkileme kuvvetine sahiptirler. Bu bağlamda, terörün neden olduğu çekingenlik ve belirsizlik atmosferi büyük ve tanınmış yabancı firmaların Türkiye pazarına girmesini büyük ölçüde engellemiştir (Salur, 2009, s. 27-30). Ayrıca, terörün sebep olduğu bütçe açıkları nedeniyle, ülke içerisindeki yerli sanayi sektörü arzu ettiği finansal desteğe ulaşmakta güçlük çekmiş ve düşük faizlerle yatırım yapabilme olanağını uzun yıllar elde edememiştir. (Kalaycı, 2019, s. 244)

Türkiye'de terör hadiselerinden pozitif yönde etkilenen tek sektörünün savunma sanayi olduğunu söylemek mümkündür. Savunma sanayinin güç kazanmasıyla güvenlik alanında faaliyetlerini sürdüren tüm firmaların üretim kapasitelerini ve teknolojik alt yapılarını önemli ölçüde geliştirdikleri ve diğer yabancı ülkeler ile ihracat ilişkileri kurdukları gözlemlenmektedir. Ancak, diğer sektörlerde bu tarz bir gelişimden bahsetmek asla mümkün değildir (Öztürk & Çelik, 2009, s. 95).

Türkiye, dinsel terör problemi ile yoğun bir şekilde mücadele etmiş bir ülkedir. 1990'lı yılların ilk çeyreğinden bu yana ülke gündemine hâkim olan radikal karakterli terör hareketleri yurt içerisindeki huzur, istikrar ve güven ortamını zedeleyerek geleceğe yönelik belirsizlik ortamının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum, yatırım, teşebbüs ve tasarrufu negatif yönde etkilemiştir (Alp, 2013, s. 3).

Terörle mücadele eden tüm ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de tüketici fiyatları hızlı bir şekilde yükseliş göstermekte, büyüme oranlarında negatif bir tablo izlenmekte ve mali kaynaklar gözle görülür bir daralma içerisine girmektedir. Dini motifli terörle mücadeleye ayrılan bütçenin büyüklüğü sebebi ile kamunun ihtiyaç duyduğu birçok alanda tasarruf tedbirleri uygulanmış, bu kısıtlama politikaları Türkiye'nin ekonomik gelişim sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Turizm, tarım, arıcılık ve hayvancılık gibi ülke ekonomisinin başlıca gelir lokomotifleri olan sektörlerde terörün yaratmış olduğu olumsuzluklardan paylarını almışlardır (Öztürk & Çelik, 2009, s. 93-99).

2.4.2. Dini Motifli Radikal Terörizmin Türkiye'nin Sosyal Yapısına Etkileri

Aile, eğitim, ekonomi, siyaset ve din gibi temel sosyal kurumların mütakabiliyet içerisinde bulunmaları ile ortaya çıkan ilişkisel bütünlüğün genel ifadesine sosyal yapı adı verilmektedir. Terör ve terörizm gibi problemler ise toplum içerisindeki sosyal sorun kavramlarını oluşturmaktadır. Çünkü, terör örgütlerinin en büyük kozu olan yıldırma, korkutma ve sindirme gibi eylemlerin genel özelliği sosyal yapıyı hedef almalarıdır. Terör örgütleri, toplumu istedikleri şekilde yönlendirebilmek adına toplumun çatısını oluşturan aile, din, eğitim ve kültür gibi temel öğeleri örselemek maksadıyla çeşitli saldırı yöntemleri benimseyebilmektedirler (Öztürk & Çelik, 2009, s. 99).

Tüm terör örgütlerinin olduğu gibi dinsel teröre mensup yasadışı gruplarında temel maksadı topluma ait olan ve kamu hizmeti görevi yürüten herhangi bir kurumu etkisiz hale getirerek diğer bütün kurumlarında bu olumsuz durumdan etkilenmesini sağlamaktır (Salur, 2009, s. 27). Bu metotla toplumun temel birimlerinde tahribat meydana

getirilebilmekte ve normsuzluk egemen kılınabilmektedir. Terörizm sürekli değişkenlik gösteren toplumsal değerlerden faydalanarak, insanların şaşkınlık içine girmelerini ve kitleleri söz konusu şaşkınlık haline alıştırmayı hedeflemektedir. Değişik gruplar arasında ayrılık hareketleri başlatarak, sosyal psikolojide “korku hipnozu” olarak ifade edilen sosyal tepkisizliğin hâkim kılınması amaçlanır (Öztürk & Çelik, 2009, s. 100).

Terörün sosyal yapıya vermiş olduğu başka bir zarar ise göç dalgasına sebebiyet vermesidir. Terörün ortaya koyduğu şiddet, korku, panik ve endişe ortamı insanların yaşadıkları yerleri ve buldukları toprakları terk ederek, binlerce kilometre uzaklıktaki başka coğrafyalara iltica etmelerine neden olmaktadır. Bu yer değiştirme eylemi neticesinde kültürel çatışmaların ortaya çıkması ve insanların birbirlerinden habersiz yaşamaları son derece olağan bir durum haline gelmiştir. Toplum içerisinde farklı kültürlere mensup kişilerin sayıca fazla olması toplumsal yabancılaşmayı beraberinde getirmektedir (Tuncay & Akçay, 2018, s. 317-318).

Dini motifli radikal terörün Türkiye’nin sosyal yapısında yarattığı olumsuzluklara en çarpıcı örnek, DAEŞ/İŞİD saldırıları sonucu Irak ve Suriye’den kaçarak Türkiye’ye gelen insanların oluşturduğu göç dalgası ve Taliban’ın Afganistan’ı işgalinden sonra ortaya çıkan devasa mülteci akınlarıdır. Milyonlarca insan çeşitli sebeplerle yurtlarını terk ederek Türkiye’nin çeşitli bölgelerine yerleşmişlerdir (Alp, 2013, s. 3).

Radikal Terör örgütlerinin sergilemiş olduğu dehşetli eylemler sonucu insanlar çeşitli yollarla ülkelerini terk etmeye zorlanmışlardır. Terörün yaşatacağı olumsuz ortamdaki kurtulmak maksadıyla mültecilerin öncelikle tercih ettikleri ülkelerin başında Türkiye Cumhuriyeti gelmektedir (Öztürk & Çelik, 2009, s. 99-105).

Türkiye’nin yoğun göç dalgalarına maruz kalmasının temel sebepleri;

- Coğrafik konumu itibari ile mültecilerin Avrupa’ya geçebilecekleri güzergahta köprü konumunda olması,
- Türk devletinin şefkatli ve korumacı bir politika izlemesi,
- Dini ve kültürel olarak Orta Doğu insanı ile birtakım benzerliklerin bulunması,

- İklim koşullarının konar göçer yaşamaya müsait olması,
- Türkiye’de insan tacirlerinin aktif olarak göç hareketlerini yasadışı şekilde organize etmeleridir (Tuncay & Akçay, 2018, s. 317-318).

Türkiye’de yaşanan göç dalgalarının sebep olduğu sosyal olumsuzluklar;

- Suç oranında yaşanan artışlar,
- Büyük şehirlerde meydana gelen yığılmalar,
- İstihdam sorunları,
- Kötü şartlarda ve sigortasız işçi çalıştırma problemleri,
- Konut ve imar problemleri,
- Mevcut kaynaklarda (sağlık, eğitim, vb.) yetersizliklerin baş göstermesi,
- Çeşitli asayiş problemleridir (Tuncay & Akçay, 2018, s. 315-320).

2.4.3. Dini Motifli Radikal Terörizmin Türkiye’nin Kültürel Yapısına Etkileri

Modern dünyanın gerekliliği olarak demokrasi, sosyal adalet, insan hakları ve özgürlük gibi kazanımların daha da artırılması adına ulusal ve uluslararası mücadelelerin tüm hızıyla devam ettiği günümüzde, Türkiye’de söz konusu kavramlara zıt düşecek şiddet ve terör faaliyetlerinin dinsel motivasyonların istismar edilmesi suretiyle hızla artmakta olduğu gözlemlenmektedir (Tuncay & Akçay, 2018, s. 309). Terör saldırıları asırlar boyunca süren mücadeleler neticesinde kazanılan insani değerlerin zarar görmesine ve telafisi mümkün olmayacak toplumsal yaraların açılmasına sebep olmaktadır (Arıboğan, 2005, s. 129-140).

Kültürel değişkenlik olgusu geçmişe ait kazanımlardan kaynaklanabileceği gibi dinsel unsurlardan veya etnik sebeplerden de beslenebilmektedir. Dinsel mensubiyet, etnik farklılıklar ve mezhepsel itilaflar radikal terörizmin en temel sebepleri olarak tanımlanabilmektedir (Türköz, 2011, s. 30). Terör eylemleri sivil halkın kendi ülkelerini terk edip başka ülkelere göç etmelerine zemin hazırlayarak, toplumun kültürel yapısında değişimlere sebebiyet verebilmektedir. Yaşadıkları yerlerden koparılan insanlar,

yaşamlarını sürdürebilecekleri yeni coğrafyalara yerleşmektedirler. Bu ani değişim yoğunlukla kültür çatışması sorunsalına yol açabilmektedir. Söz konusu durumun toplum üzerinde psikolojik bir uyum sorunu manasına geldiği asla göz ardı edilmemelidir. Kültürel problemler uluslararası olabileceği gibi Türkiye içerisindeki farklı bölgeler arasında da görülebilmektedir. Bir toplumun kültürünü etkileyen en temel kavram dindir. Din toplum içerisindeki insanların hareketlerini ve eylemlerini kontrol altında tutmaya yarayan çok önemli bir denetim mekanizmasıdır (Arıboğan, 2005, s. 129-135). Dinler, toplum içerisindeki etkileşime denge vererek koydukları kurallar ile mal ve hizmetlerin dağıtımında, tüketiminde ve paylaşımında ekonomik yasalarını belirleyerek, toplum düzenine şekil verebilmektedir. Radikal terörizm ise benimsemiş olduğu dini kimliği silah ve şiddet vasıtasıyla başka dinlere mensup insanlara dayatma yoluyla kabullendirmeye ve toplumu kendi tarafına çekmeye çalışır (Yıldırım, 2014, s. 20-21).

Dini motifli radikal terörizmin Türkiye'nin kültürel yapısı üzerindeki olumsuz etkileri;

- Kültürel çatışma ortamının ülke geneline hâkim olması,
- Kültürel yozlaşmanın toplumun geneline sirayet etmesi,
- Kültürel yabancılaşma olgusunun ortaya çıkması,
- Savaş ve çatışma koşullarının toplumsal çapta kültürel gerilemeye sebebiyet vermesidir (Yıldırım, 2014, s. 20-24).

Güçlü kültürel yapı, insan haklarına saygı, mülkiyet haklarına riayet, politik özgürlük ve ekonomik serbestlikler manasına gelmektedir. Türkiye'de yaşayan insanların beklentilerine ve ihtiyaçlarına çare olmak maksadıyla hoşnutsuzluk ortamının yok edilebilmesi, sosyal barışı ve toplumsal refahı da beraberinde getirecektir (Yıldırım, 2014, s. 24)

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DİNSEL TERÖRİZME KARŞI MÜCADELE YÖNTEMLERİ

3.1. Modern İstihbarat Tekniklerinin Mücadele Sürecine Entegrasyonu

3.1.1. Dinsel Terörizm ile Mücadelede Modern İstihbarat Sistemlerinin Önemi

Elde edilen bilgi, belge, duyum ve havadisler kıymetlendirme işlemlerine tabi tutulduktan sonra istihbarat değeri kazanırlar. İstihbarat karar verici mekanizmanın doğru yönlendirilmesi ve stratejik olarak yapılacak hamlelerin erken dönemde planlanması bakımından devlet için son derece önemlidir(Kavsıracı & Demirbaş, 2020, s. 40-48).

İstihbarat çarkı, bilginin istihbarata dönüştürülüp kullanılabilir düzeye gelmesini sağlayan çok aşamalı bir işleme sürecini ifade etmektedir. Bu süreç kesintisiz olarak devam eder ve başladığı noktaya her seferinde geri döner. Bu yüzden sürece, çark yakıştırması uygun görülmüştür (Kavsıracı & Demirbaş, 2020, s. 49-64).

Şekil 3. Geleneksel ve Revize Edilmiş İstihbarat Çarkları (BULUT, 2017, s. 84).

Çeşitli kaynaklar vasıtası ile derlenen bilgiler doğruluktan uzak, güvenilirliği şüpheli ya da şaibeli olabilmektedir. Bir haberin istihbarat değeri taşınması için

ayrıştırılması, sistemli bir şekilde analiz edilmesi ve kıymetlendirilmesi gereklidir. Aksi takdirde ham bilginin istihbarat değeri taşıması kesinlikle mümkün değildir. Bundan dolayı istihbarat çarkı bu kıymetlendirmeyi sağlayan temel mekanizma olarak görev yapmaktadır (Caşın, 1996, s. 90-100).

Türkiye'nin radikal örgütlere karşı vermiş olduğu mücadelede en büyük kuvvet çarpanlarının başında, modern istihbarat sistemlerinin sürece entegre edilmiş olması gelmektedir. Geleneksel istihbarat çarkı yerine yenilenmiş ve sonuç hakkında geribildirim alınmasına imkân sağlayan niteliksel açıdan kuvvetli yeni nesil espionaj faaliyetleri radikal örgütlerin erken dönemde tespit edilmelerine olanak sağlayacaktır (Kavsıracı & Demirbaş, 2020, s. 49-64).

3.1.2. Dinsel Terörizme Karşı Yirmi Birinci Yüzyıl İstihbaratının Paradigmaları ve Çağdaş Analiz Teknikleri

Yirmi birinci yüzyılda güçlü istihbarat servisleri için statüko yerine ileriye dönük sorgulama yapabilecek alternatif kadroların gerekliliği zaruri bir hal almıştır (Ozer, 2014). İstihbarat, bir devletin gözü, kulağı ve aklıdır. İstihbarata gereken kıymeti veren ülkeler, gelecekte bilişim çağının getirileri karşısında âtıl duruma düşmemek adına tedbirlerini erken dönemde alma yoluna gitmektedirler. Bu tedbirler modern metotların özümsemekle kullanıma sunulması ve servisler arası enformasyon gibi konuları içerebilmektedir (Yılmaz S. , 2018, s. 570-584).

İstihbarat kavramının değişim süreci tüm yönleri ile ele alındığı zaman en önemli dönüm noktalarının II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemi olduğu gözlemlenmektedir. Bu dönemde istihbarat örgütlerinin teknolojik imkân kapasitelerinde önemli bir artış yaşanmış ve tüm bu gelişmeler ışığında modern terörizm söylemleri ilk defa ortaya çıkmaya başlamıştır. Casus uçaklar ve uydular, istihbarat dünyası üzerinde mutlak suretle hâkimiyeti ele geçirerek yeni bir dönemin başlamasına sebebiyet vermişlerdir (Ateş A. , 2011). Uçak gövdelerine monte edilen kamera sistemleri 1939-1945 yıllarında istihbarat toplama tekniklerine yeni bir boyut kazandırmıştır (Caşın, 1996, s. 96-99). II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle beraber teknolojik olanaklar anlamında modernize olan

istihbaratın bir diğerk evresi ise soğuk savaş dönemi olarak kendini göstermiştir. Soğuk savaş yıllarında istihbarat, ülkelerin kendi kurdukları resmi istihbarat örgütlerince teknik ve insan istihbaratı temelli gizli bilgileri elde etme gayesine dayalı sistemler zemini üzerine inşa edilmiştir. Günümüzde ise açık kaynaklardan birçok bilgi elde edilmekte olup sınırsız kaynakların kullanımı konusu son derece yaygın bir hal almıştır (Ozer, 2014). Bu kadar kapsamlı ve geniş erişim olanakları istihbaratçılara bilgiye erişme konusunda birçok kolaylık sağlarken erişilen bilginin işlenmesi sürecinde de bir o kadar zorluk yaşatmaktadır. Çünkü bu kadar bilgi kirliliği arasında doğru bilgiyi yakalayarak çıkarmak ve onu arındırarak saf hale getirmek başlı başına uzmanlık gerektiren bir bilim dalı haline gelmiştir. Soğuk savaş döneminde istihbarat amaçlı elde edilen bilgiler tamamen reel ve teknik verilere dayanmaktaydı. Ancak, günümüzde terörizmin bilinmezliği ön plana çıkarak küresel manada devletlerin öncelikli problemleri arasında ilk sıralara yerleşmeyi başarmıştır (Clarck, 2007, s. 172-173).

Türkiye'nin dini motifli terörizm ile mücadele sürecinde süratli ve doğru istihbarat akışı elde etmek çok büyük bir önem taşımaktadır. Analiz çalışmalarının sağlıklı şekilde yapılabilmesi zaman kayıplarını ortadan kaldırarak verilen mücadelenin etkin ve caydırıcı olmasına olanak sağlamaktadır. Bu sebeple, çağın gereksinimlerine uygun nitelikte güncel metotların varlığına günümüzde mutlak suretle ihtiyaç duyulduğu gibi, gelecekte de ihtiyaç duyulmaya devam edilecektir (Caşın, 1996, s. 96-99).

3.1.3. Dinsel Terörizm ile Mücadelede Modern İstihbaratın Sahip Olması Gereken Temel İlkeler

Küreselleşme ile beraber istihbarat alanında insan fonksiyonu önemini giderek kaybetmeye başlamış, bilgisayar destekli sanal zekâyaya sahip robotik sistemler daha çok tercih edilmeye başlanmıştır. Günümüzde istihbarat örgütlerinin radikal gruplara karşı caydırıcılık kat sayıları ise ekonomik kuvvet olanakları ile doğru orantılı hale gelmiştir (Ateş A. , 2011).

Özellikle, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle büyük değişimlere sahne olan istihbarat dünyası, modern doktrinli tekniklerin sürekli araştırılmasına ve yeni keşfedilen bilimsel sistemlerin hızla kullanılma dahil edilebilmesine ihtiyaç duymaktadır (Ozer, 2014).

İstihbarat dünyası hızlı değişim süreci karşısında yenilikçi ve dinamik bir yaklaşım benimsemektedir. Ayrıca, sürmekte olan ve gelecekte de devam edeceği tahmin edilen bilinmezlik ve belirsizlik ortamı reformist istihbarat ilkelerini ön plana çıkarmaktadır. Modern istihbaratın radikal terörizme karşı başarı sağlaması bağlamında sahip olması gereken temel ilkeler aşağıda olduğu gibidir (Yılmaz S. , 2018, s. 570-584);

- Sürat,
- Doğruluk,
- Kesinlik,
- Güvenirlilik,
- Bilimsellik,
- İşlevsellik,
- Tarafsızlıktır.

3.2. İstihbarat Temelli Karşı Koyma Faaliyetlerinin Sürece Entegrasyonu

3.2.1. Dini Motifli Terörizm ile Mücadelede Koruyucu Güvenlik Kavramı

Koruyucu güvenliğin içerdiği başlıca konuları, fiziksel güvenlik, haberleşme güvenliği, donanım güvenliği ve personel güvenliği şeklinde sıralamak mümkündür (Ozer, 2014). İnisiyatifi elde bulunduran taraf olabilmenin öncelikli koşullarından bir tanesi güvenilirliğinden şüphe duyulmayacak bir istihbarat ve sağlam temelli, işlevsel bir istihbarata karşı koyma sisteminin varlığıdır. İstihbarat servislerinin başka bir görevi ise düşman ajanlarının istihbarat elde etmek maksadıyla yürüttükleri çalışmaların engellenmesi hususudur. Ayrıca koruyucu güvenlik faaliyetleri, bilgi güvenliğinin yanı sıra stratejik düzeyde bakanlık, kurum ve kuruluşlar ile askeriyeye ait tesislerin fiziki

emniyetlerinin sağlanması, yapılabilecek çeşitli saldırı ve sabotaj türü eylemlere karşı korunması gibi konulardan da sorumludur (Yılmaz S. , 2018, s. 571).

Günümüzde uluslararası mevcut politikalar ve bu politikalara dayalı faaliyet tarzları incelendiği zaman dini motifli terörizme karşı koruyucu güvenliğin tahsisi noktasında en can alıcı ve öncelikli yaklaşımın kompartımyon adı verilen iç denetim sisteminin sağlam temeller üzerine oturtulması olduğu düşünülmektedir (Urhal & Acar, 2007, s. 303).

3.2.2. Dini Motifli Terörizm ile Mücadelede İstihbarata Karşı Koyma

Radikal terörizme mensup örgütler tarafından önemli olarak değer gören ve işlerine yarayabilecek doküman, rapor, belge, bilgi ve haberlerin muhafaza edilerek ele geçmesinin engellenmesi konusunda yapılan tüm çalışmalar, terörist faaliyet istihbaratına karşı koyma veya negatif istihbarat olarak adlandırılabilir. Sansür, teknik dinleme, şüphelileri takip, terör örgütlerinin içerisine sızmak İKK çalışma metotlarından bazılarıdır (Yılmaz S. , 2018, s. 575)

İstihbarata karşı koyma faaliyetlerini, aktif ve pasif metotlar olarak iki grupta incelemek mümkündür. Aktif metotlar; hedefin terör eylemleri, anarşi, sabotaj ve casusluk maksadıyla kullanmakta olduğu araç, gereç, malzeme ve yardımcı kişileri tespit etmek, saf dışı bırakarak tekrar kullanılmasına mâni olmak ya da ele geçirmek suretiyle alınan tedbirlerdir. Pasif metotlar ise, yanıltıcı ve yanlış bilgiler vererek mevcut durumu gizlemek esasına dayalı hedefi aldatma şeklinde uygulanan metotlardır (Yılmaz S. , 2018, s. 577).

İstihbarata karşı koyma faaliyetlerinin genel hedefleri;

1. Kıymetli belge, bilgi, doküman vs. erişmek veya elde etmek isteyenleri tespit etmek amacıyla tedbirler uygulamak. Yani milli bilgileri çalmak ve ulusal altyapıyı tahrip etmek isteyen düşmanca hamlelerin bertaraf ya da nötralize edilmesi çalışmalarını gerçekleştirmek.

2. Yıkıcı faaliyetler, sabotaj, suikast ve espionaj gibi hasımlık barındıran hassas eylemlerin önüne geçmek amacıyla tedbirler uygulamak.
3. Kıymetli belge, rapor ve gizlilik içeren her türden dokümanın güvenli bir şekilde muhafaza edilmesine yönelik kısa ve uzun vadeli tedbirler politikası uygulamak (Urhal & Acar, 2007, s. 303).
4. Hayati öneme sahip bilgilerin içeride de paylaşılmasının sınırlandırılması konusunda tedbirler uygulamak.
5. Servisler arası yapılacak olan ülke dışı iş birliğini sınırlandırma esaslı tedbirler uygulamak.
6. Analizcilerin harici kaynaklardan uzmanlık ve diğer teknik imkânları tedarik etmelerine engel olacak tedbirler uygulamak.
7. HUMINT operasyonlarının destek bulmasına, yani teknolojik destekli istihbarat çalışmalarının icra edilmesine mâni olabilecek tedbirler geliştirerek uygulamak.
8. Hassas olarak kıymet gören web esaslı verilere nüfuzu engellemek maksadıyla tedbirler geliştirmek. (Yılmaz S. , 2018, s. 575)

Türkiye Cumhuriyeti son yıllarda, İstihbarata Karşı Koyma faaliyetlerine büyük önem vererek ulusal çıkar ve milli menfaatlerle doğrudan alakalı bu konunun sadece Millî İstihbarat Teşkilâtı kadrolarınca değil, ülkenin tüm milli varlıklarınca topyekûn yürütülmesi politikasına dayalı bir sistemi hayata geçirmiştir (Akad, 2018, s. 58). Bu doğrultuda, stratejik kamu kurum ve kuruluşlarında görevli personel başta olmak üzere tüm vatandaşlarımıza ortak bir istihbarata karşı koyma programı çerçevesinde farkındalık yaratmak maksatlı belirli periyotlar ile seminerler düzenlenmektedir. İKK ve Stratejik İş birliği Brifingleri sayesinde toplamda 411 kurumda görev icra eden 21.593 yönetici, uzman ve mühendise ulaşılarak 259 adet brifing gerçekleştirilmiştir (MİT, t.y).

Türkiye için bu konuda yerleşik bir kültür tesis etmenin gerekliliği her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Türkiye sahip olduğu jeopolitik konum nedeniyle her dönemde emperyal güçlerin ya da bu güçlerin vekâleten görevlendirdikleri radikal karakterli aktörlerin tehdidi altındadır (Akad, 2018, s. 58-60). Bu tehditler çeşitli fiziksel saldırılar ve terör eylemleri şeklinde kendini gösterebileceği gibi casusların istihbarat çalışmaları icra etmesi şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. Bizim için çok kıymetli

olmayan bir bilgi terör örgütleri için mühim olabilmektedir. Bu yüzden milli menfaatler ekseninde her türlü bilgi, belge, doküman veya raporun yasadışı radikal grupların eline geçmesine mâni olmak aynı zamanda önemli bir yurttaşlık vazifesidir (Yılmaz S. , 2018, s. 575-579).

3.2.3. Dini Motifli Terörizm ile Mücadelede Karşı İstihbarat

Karşı istihbarat faaliyetlerini en sade haliyle düşman unsurun istihbarat çalışmalarını engellemek ve onların istihbaratı hakkında bilgi derlemek şeklinde ifade etmek mümkündür. Bir ülke aleyhine gerçekleştirilen diğer istihbarat faaliyetleri, propaganda, bilgi kirliliği, psikolojik operasyonlar, suikast, sabotaj ve her çeşit yıkıcı faaliyete süratle mâni olmak için icra edilen bilgi toplama, bilgi değerlendirme çalışmalarını ve operasyonlarını kapsamaktadır. İstihbarat ile karşı istihbarat özünde aynı çalışma sahasının farklı uzmanlaşma gösteren birimleri olup, özellikle humint alanında bütünlük gösteren konular zincirini ihtiva eder. Birçok istihbarat operasyonu karşı istihbarat ile beraber şekilde icra edilebilir. İcra edilen veya edilecek operasyonların gizliliği ancak ve ancak sitemli bir altyapıya dayalı titiz çalışmalar neticesinde sağlanabilir (Yılmaz S. , 2018, s. 575-579). Karşı istihbarat çalışmalarının istenilen profesyonelliğe ulaşmasındaki esas kriter tecrübe faktörüdür. Çok kapsamlı bir çalışma alanı bulunan karşı istihbarat, bazı ülkelerde farklı teşkilatlanmalar ile organize edilmiştir. Yani çalışmalarını istihbarattan bağımsız olarak sürdürmektedir. Bu sebepten dolayı da aynı ülke içerisinde faaliyet gösteren farklı örgütlenmelerin işlevselliğini idame etmek adına koordinasyona son derece büyük bir görev düşmektedir. Bu gaye doğrultusunda koordinasyonu titizlikle yürütecek birimler kurulmalıdır (Akad, 2018, s. 58).

Çağımızda son teknoloji ile tasarlanmış özel içerikli bilgisayarlar çok sayıda haberleşmeyi, mal ve para hareketliliğini ve insanların yapmış olduğu seyahatleri en ince detayına kadar takip ederek bu etkileşimler zincirinden mantıklı sonuçlar çıkartmaya çalışmaktadırlar. Günümüzde artık eski klasik yöntemler yerini siber muhafızlara ve siber izleyicilere devretmiştir. Böylelikle radikal grupların hareket alanları daralma göstermiş ve örgütlerin kontrol altında tutulmaları daha da kolaylaşmıştır (Akad, 2018, s. 58).

Karşı istihbaratı yanıltmanın en büyük yöntemlerinden birisi de algı operasyonlarını, istihbaratı ya da örtülü operasyonları bir başkası icra ediyormuş gibi sahte algı yaratarak hedef şaşırtma yoluna gitmektir (Yılmaz S. , 2018, s. 575-584). Bu duruma false flag (sahte bayrak) adı verilmektedir. Bu durumun fark edilmesi mümkündür. Ancak ispat edilemediği takdirde amacına ulaşmış demektir (Akad, 2018, s. 58-60).

3.2.4. Dini Motifli Terörizm ile Mücadelede Karşı Sabotaj

Etimolojik olarak sabotaj Fransızca kökene sahip bir kelimedir. Sabotage'nin kelime manası parçalamak, yıkmak ve kullanılamayacak duruma getirmektir. XX. yüzyılın ilk yarısında Sanayi Devrimi ile birlikte yaşanan sosyal arbede ortamında işçiler tahta ayakkabı, yani takunya manasına gelen 'sabots'lar ile fabrikalarda bulunan makineleri tahrip etmişleridir. Bu hadise neticesinde daha sonra meydana gelen bilinçli ve kasıtlı her türlü fiziki zarar verme, hizmeti aksatma ve işleyişi durdurma eylemine sabotaj denilmiştir (Akad, 2018, s. 58).

Sabotaj bir devletin ulusal güç ve beraberliğine gölge düşürmek maksadı ile kamu ya da özel sektöre ait her çeşit fiziki materyale, ulaşım ağlarına, haberleşme altyapısına, araçlarına, tesis ve binalarına zarar vererek kullanılmayacak duruma getirmek maksatlı gerçekleştirilen saldırı faaliyetleridir. Sabotaj amaçlı faaliyetlere katılanların sadece devlet harici teşkilatlar olarak kabul görmesi doğru değildir. Bu durumu anlamak için istihbarat terminolojisine bakmak yeterli olacaktır. Sabotaj yerine harekât ya da operasyon, sabotajcıya spesiyalist ya da gizli ajan gibi çeşitli tanımlamalar yapmak istihbarat örgütlerinin kendilerince kabul gören ifadeleridir. İstihbarat birimlerine bağlı olarak faaliyet icra eden sabotajcılara ülkeden ülkeye farklılık gösteren isimlerde verilmektedir. Örneğin, soğuk savaş zamanında komünist ülkelerde partizan, İngilizlerde komando, ABD'de ise rangers gibi tanımlamalar kullanılmıştır (Akad, 2018, s. 58-60).

Karşı Sabotaj ise sabotaj faaliyetlerine engel olmak amacıyla gerçekleştirilen çalışmalar bütünüdür. Bu çalışmalar koruyucu güvenlik kapsamında aktif ve pasif tedbirler olarak ele alınabilir. Kontrsabotaj, milli güvenliğin ve ulusal huzurun

devamlılığı noktasında son derece önemli konulardan bir tanesidir. Bu sebepten dolayı günümüzde cihatçı örgütlerin sabotajlarına karşı koyma kapsamında kurumlarca eğitimler icra edilmekte ve acil durum planları hazırlanmaktadır. Bu eğitimler ve çalışmalar sayesinde koruma ve kollamayla görevli personelin nitelik kazanarak yeterli düzeyde bilgi sahibi olması hedeflenmektedir. Ayrıca olası bir sabotajın mümkün olduğunca önüne geçmek ya da gerçekleşen bir sabotajı en az zarar ile atlatmak tüm bu çalışmaların temel gayesidir (Altun, 2019).

3.2.5. Dini Motifli Terörizm ile Mücadelede Karşı Yıkıcı Faaliyetler

Subversiyon, bir devletin anayasal düzenini ve yönetim biçimini değiştirmek amacıyla icra edilen yıkıcı faaliyetlere verilen genel isimdir (Akad, 2018, s. 58-63). Dini motifli radikal örgütlerin, Türkiye'nin yönetim biçimini değiştirerek şariat hükümlerine dayalı yeni bir sistem kurmak istemeleri ve bu sebeple çeşitli eylemler içerisine girmeleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu faaliyetler devletin otoritesini etkisiz kılarak yönetimi ve idareyi parçalama maksatlı icra edilen sistematik çalışmalardır. Subversiyonlar dış kaynaklardan beslenebileceği gibi iç odaklar tarafından da organize edilebilmektedir. Genellikle sabotaj kavramı ile karıştırılan subversiyon içerik bakımından sabotajdan farklılık göstermektedir. Sabotajlar fiziksel hedeflere yönelik yapılan eylemler olma özelliği gösterirken, subversiyonlar ise daha çok ideolojik ve mental nitelikteki soyut değerlere karşı yapılan saldırıları ifade etmektedir. Tüm bu faaliyetlere engel olmak maksatlı yürütülen çalışmalara ise kontrsubversiyon adı verilmektedir (Altun, 2019).

Subversiyonlar ile sabotajlar arasındaki en büyük farklılık bir devletin sabotaja maruz kalarak zarar gören fiziki yapılarını tekrar onarıp yerine koyması mümkünken, subversiyona maruz kalan maneviyatını kolay bir şekilde onaramayacağı ve devletin bu yıkımı kolaylıkla atlatamayacağı durumudur (Akad, 2018, s. 58-63). Bu nedenle yıkıcı faaliyetler ile mücadele edecek kontrsubversiyon birimlerinin iyi şekilde teşkilatlanmaları, çağın gereklerine uygun altyapıyı tesis edebilmeleri ve mücadeleyi sürdüreceği personelin özenle seçilerek donanımsal açıdan iyi eğitilmeleri devletlerin hayatta kalabilmeleri ve devamlılıklarını sürdürebilmeleri konusunda zaruri hususlardır.

Ayrıca yıkıcı ve bölücü faaliyetler ile mücadeleyi sadece istihbarat, kolluk ve askeri birimlerin tekeline bırakmamak tüm vatandaşların katılımı ile milli bir bilinç doğrultusunda topyekûn sürdürmek daha etkili ve radikal sonuçları elde etmemizi sağlayacaktır. Bu yönüyle kontrsübversiyon çalışmaları milli güvenlikle alakalı çok önemli bir faaliyet alanlarıdır (Altun, 2019).

3.3. Dijital Harp Sistemlerinin Mücadele Sürecine Entegrasyonu

İçerisinde bulunduğumuz bilgi çağında uzay teknolojisi, yazılım/donanım teknolojisi, robotik teknoloji ve sanal zekâ teknolojisi gibi dijital alanlarda çok büyük gelişmeler yaşanmıştır. Bu alanlardaki kazanımlar orduların savunma ve güvenlik ekipmanlarında, silah sistemlerinde ve harp malzemelerinde klasik olanın dışına çıkılarak, niteliksel açıdan devrim sayılabilecek birtakım donanımsal reformların hayata geçirilmesine sebebiyet vermiştir. Modern harp biçimleri, personel gücüne dayalı askeri birliklerin muharebe sahasındaki varlıklarını olabildiğince az seviyeye indirerek, akıllı sistemler olarak nitelenen silah ve savaş ekipmanlarının kullanımını yaygınlaştırmayı hedeflemektedir. Dijital militarizm kavramı ise bilgisayar destekli silah sistemlerini, otonom özellikteki hava, kara, deniz araçlarını ve modüler robotları ifade eden makine insan karışımı askerler tarafından kurulan elektronik alt yapıya sahip sistematiksel düzeni ifade etmektedir (Sökmen, 2020).

ABD ve SSCB arasında 44 yıl boyunca devam eden Soğuk Savaş'ın bitmesiyle tüm dünyada güvenlik stratejileriyle alakalı birtakım köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Örneğin, savaşların yıkıcılık katsayısı artarak, kitlesel ölümlerde ciddi manada artmalar meydana gelmiştir. Ayrıca, savaşların süreleri kısılmasına rağmen içerik olarak daha karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Teknolojik gelişime bağlı olarak harp silah sistemlerinde meydana gelen güç artışları devletlerin konvansiyonel tarzdaki harplere sıcak bakmamalarındaki en büyük etkendir. Bu sebeple tüm aktörler için dolaylı savaş metotlarını tercih etmek hem risk katsayısını hem de ekonomik kayıpları önemli ölçüde azaltmaktadır (Dedemen, 2016, s. 143-145).

Bu kapsamda Türkiye'nin dinsel terörizm ile mücadelede bilim ve teknoloji temelli yöntemleri benimsemesi önem arz etmektedir. Türkiye bu kapsamda;

- TÜBİTAK, ASELSAN, HAVELSAN ve ROKETSAN gibi milli kurumlara gereken değeri vermek,
- Geçmişte yapılan hatalardan ders alarak, gelecek için işlevsel bir yol haritası belirlemek,
- Araştırma ve geliştirme (AR-GE) faaliyetlerine gereken finansal desteği sağlamak,
- Alanında uzman bilim insanlarından istifade etmek,
- Yenilikçi girişimcilere fırsat yaratarak, fikirlerinin oluşmasına izin vermek,
- Savunma Sanayi için ihtiyaç duyulan çağdaş altyapı şartlarının devlet yardımı ile hazırlanmasını sağlamak,
- Silah, silah sistemleri, harp araç ve gereçlerinin derhal seri üretimine geçmek,
- Yerli iş gücünden ve milli sermayeden istifade etmek gibi konulara öncelik vermektedir (Sökmen, 2020).

3.3.1. Yapay Zekâ ve Robotik Kodlama Teknolojisi

Yapay zekâ, fikir üretebilen, dış çevre ile etkileşim gösteren, insan beyni ve istatistikî algoritmalar esas alınmak suretiyle belli bir düzene bindirilen ve zekâ ürünü olarak kabul görebilecek davranışlar sergileyen mekanik yapısallığa sahip bilgisayar düzenekleridir (Demirci, 2020).

Bilgisayar altyapısı marifetiyle karar verme yetisine sahip olan yapay zekâ ve robotik teknoloji ürünleri, harp alanlarında görev alması düşünülen mekanik askerlerin hayata geçirilmeleri konusunda ilk adımın atılmasına sebep olmuştur. Klasik savaşları modernize ederek mekanikleştirmek küresel bağlamda tüm ülkelerin ortak çabasıdır (Sökmen, 2020).

Muharebe ortamında saldırı, keşif ve istihbarat toplamak amacıyla bağımsız hareket edebilme yetisi olan yapay zekâyâ sahip asker robotların kullanılması gelecekte mümkün

olacak gibi gözükmektedir. Robotlara kazandırılacak otonom davranış kabiliyetlerinin ise ancak kodlama sayesinde yaratılacak yapay bir zekâ ile elde edileceği değerlendirilmektedir (Pınarer, t.y, s. 355).

Halihazırda kullanılmakta olan yarı otonom sistemler (İnsan vasıtası ile kontrol edilmeye tabi) geleceğe yönelik fikri bir altyapı oluşturması bakımından son derece önemlidir. Uzaktan kumanda sistemleri ile komuta edilmekte olan, harp araç ve gereçleri Türkiye’de terörle mücadele faaliyetlerinde personelin yükünü büyük ölçüde hafifleterek, can kayıplarını minimum seviyeye indirmektedir. Uzaktan kumandalı bomba imha robotları, insansız kara, hava ve deniz taşıtlarının mevcudiyeti hipotezimizi destekler niteliktedir (Sökmen, 2020).

Hedeflenen ise yarı otonom sistemden tam otonom olarak bilinen, insan faktörünün tamamen egale edildiği bağımsız çalışma yetisine sahip mekanik düzenlere geçiş yapabilmektir. Yapay zekâyâ sahip asker robotların kullanılmak istenmesindeki temel maksat; biyolojik bir canlı olan insanın doğal zafiyetlerinin önüne geçmek suretiyle can ve mal kayıplarını en aza indirmek, ani karar verme ve harekete geçme yetisini mekanikleştirerek zamanı kendi lehimize çevirmek ve hata payının sıfıra indirilmesini sağlamaktır. Geleceğin savaşlarının kodlamalar ile oluşturulan yapay zekâ faktörü ile şekilleneceği düşünüldüğünde, günümüz mevcut konseptinin hibrit adı verilen çok unsurlu ve karmaşık yapısı, vekaleten yürütülmekte olan savaşların dinsel motivasyondan besleneceğini ve savaş alanlarında devletlerin karşısında radikal karakterli aktörlerin yer alacağı gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple, radikal örgütlere karşı verilen mücadelede yapay zekâ ve robotik kodlama teknolojilerinden günümüzde olduğu gibi gelecekte de büyük oranda istifade edilmesi beklenmektedir (Pınarer, t.y, s. 355-360).

3.3.2. İnsansız Hava Araçları ve Silah Sistemleri

İnsansız hava araçları (İHA) harp teknolojilerinin gelişmesiyle beraber birçok alanda aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. İHA’lar sivil maksatlı kullanılabildiği gibi askeri amaçlar doğrultusunda da kullanılabilmektedirler. İnsansız Hava Araçlarına

birtakım silah sistemleri monte edilmek suretiyle muharip özellik kazandırılmakta ve SİHA ismiyle yeniden sınıflandırılmaktadır (Aksan, 2020).

Tablo 2. İnsansız Hava Araçlarının Sınıflandırılması (Selek, & İncekara.,2018, s. 147).

Askeri amaçların yerine getirilmesi maksadıyla taktiksel anlamda kullanılan İHA'lar genellikle, istihbarat, keşif, gözetleme, takip, arazi arama/tarama ve haritacılık gibi maksatlarla kullanılırken, SİHA'lar ise sadece askeri maksatlı harp araçları olup, bombardıman, saldırı, suikast, gözdağı gibi askeri hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla vazife üstlenirler. Günümüzde Türkiye ve dünyada İHA ve SİHA sistemleri yarı otonom çalışma prensibi ile uçuşlarını gerçekleştirmektedirler. Türkiye'de etkin olarak kullanılmakta olan, Bayraktar TB-2, Vestel Karayel, Akıncı ve Anka gibi hava araçları dünya üzerinde sayılı ülkenin sahip olduğu ve harp alanlarında çok büyük kuvvet çarpanı oluşturan yarı otonom sistemlerdir. Dinsel terör ile mücadeleye yönelik olarak ise DAEŞ/İŞİD' e karşı Fırat Kalkanı Harekâtında ağırlıklı olarak istifade edilmiştir (Pınarer, t.y, s. 355).

Türkiye'nin yarı otonom/otonom şekilde kullanılabilen hava araçlarından birtakım temel beklentileri bulunmaktadır. Bu beklentiler; pilot ve mürettebat zayıyatının en aza

indirilmesi, finansal olarak külfetin azaltılması, uluslararası caydırıcılık katsayısının artırılması ve teröristle mücadele harekâtlarında arzu edilen işlevselliğin yakalanmasıdır. SİHA personelinin vurulma tehlikesi olmaması kullanıcılar açısından insan ölümlerini tamamen ortadan kaldırmıştır. Türkiye düzenlediği operasyonlarda etkin olarak SİHA'lerden faydalanmış ve hedeflediği gibi insan zayıflığının önemli ölçüde önüne geçmiştir. Ayrıca, insanın içerisine binerek uçurduğu klasik tarz savaş uçaklarına kıyasla yarı otonom ve otonom sistemlerin maliyetleri çok daha düşük olmaktadır. Bu tarz yeni nesil havacılık sistemlerinin can ve mal kayıplarını ortan kaldırması konusunda avantajlar sağlaması siyasi iradenin elini oldukça güçlendirerek sağlıklı kararların alınmasına olanak sunmaktadır (Özdemir Ö. , 2020).

3.3.3. Giyilebilir Teknoloji Savaş Destek Vasıtaları

Giyilebilir teknoloji; kullanıcı tarafından kuşanılabilecek tarzda özelliğe sahip teknolojik ve mekanik aygıtları ifade eder. Eller kullanılmadan kontrol edebilme imkânı sunan bu cihazlar vücuda tutturulmuş birtakım elektronik materyalleri içermektedir. Giyilebilir teknolojiler, bilişimsel olanaklarının yaygınlaşmasıyla birlikte çok hızlı bir biçimde gelişim göstermiştir. Önümüzdeki yıllarda etkilerinin küresel çapta çok daha hızlı yayılması beklenmektedir. Bu teknolojiler, sensörler, mikroçipler ve kablosuz iletişim kabiliyetleri ile dizayn edilmiş bilişim ağlarına entegre akıllı sistemler bütünü olarak da tanımlanabilir (Erenel & Kılıçarslan, 2020).

Günümüze kadar geçen süreçte, giyilebilir askeri bilişim sistemleri olarak ifade edilen düzeneklerin ana bileşenleri ve alt bileşenleri ele alınmak suretiyle bu günkü mevcut savaş ortamına en münasip ve kullanılması uygun konseptler tespit edilerek geliştirmeye tabi tutulmuştur. Türkiye'de giyilebilir teknoloji üzerine yapılan son çalışma, Türk Silahlı Kuvvetleri için geliştirilen CENKER projesidir. Askeri teknoloji üretimi konusunda dünyanın önde gelen savunma şirketleri arasında gösterilen ASELSAN tarafından tasarlanan proje ile Tek-Er Komuta kontrol sistemlerinin Türk askerine giydirilerek harp sahasında işlevsellik elde edilmesi amaçlanmaktadır. Sistem, 2 kg ağırlığa sahip olmakla beraber, kola, kulağa ve göze monte edilebilen bir dizi ekipmandan meydana gelmektedir. Sisteme yüklü olan yazılım marifetiyle personelin sıhhi durumu ve mühimmat takibi en doğru ve en seri biçimde yapılabilmektedir.

CENKER sistemini kuşanan bir askerin üzerinde; akıllı harp ortamı gözlüğü, giyilebilir tarzda bilgisayar, akıllı saat, dijital nabız ölçer, komuta bilgisayarı, uzun ömürlü batarya takımı, sesi filtre edebilen gırtlak mikrofonu, canlı görüntü aktarım kamera sistemi, yazılım tabanlı kriptolu telsiz sistemleri ve silaha monte edilebilen özelliğe sahip komuta kontrol ünitesi bulunmaktadır (Karakoç & Asal, 2017, s. 261-276).

Geçmişten günümüze terörle mücadele faaliyetlerinde kullanılan giyilebilir teknoloji destek vasıtalarının en büyük dezavantajları personelin hareket kabiliyetini sınırlandırması, hantal ekipmanların verdiği fiziksel rahatsızlık ve enerji tüketimi konusundaki olumsuzluklardır. Ancak günümüz teknolojisinin sağladığı olanaklar ve ASELSAN tarafından yapılan çalışmalar bu klasik sorunların aşılmasını sağlamıştır. Pratik ve işlevsel tarzda son teknoloji ürünü araç ve gereçlerin seri üretimi hızla devam etmektedir. Dijital militarizm denilen günümüzün harp konsepti giyilebilir teknoloji ürünlerinin teminini ve kullanımını zorunlu hale getirmiştir. Giyilebilir teknoloji destek vasıtaları dini motifli terör örgütleriyle yürütülen mücadelede muharebe sahasında büyük faydalar sağlarken, hücre evi ve mağara baskınlarında da personele çok büyük kolaylıklar sunmaktadır. Böylelikle can kayıpları büyük oranda azaltılarak operasyonel başarı katsayısı yükseltilmektedir (Erenel & Kılıçarslan, 2020).

3.3.4. Uzak Teknolojisi ve Mekânsal İstihbarat Destek Vasıtaları

Uzak keşifleri, uzak uçuşları ve uydular üzerinde kullanılmak üzere havacılık enstitüsü ve uzak bilimleri tarafından geliştirilen teknoloji dalına uzak teknolojisi adı verilmektedir. Dinsel motivasyonlu terörle mücadele ve istihbarat faaliyetlerinde uzak teknolojisinden tam manasıyla istifade edebilmek için uydulara büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Uyduların marifetiyle harekât alanlarının devamlı olarak kontrol altında tutulabilmesi mümkündür. GPS uyduları sayesinde belirlenen hedeflerin imhası için koordinatlarının tespit edilmesi ancak uydulardan gelen bilgilerle sağlanabilmektedir. 2016 yılında Mısır'ın ön ayak olmasıyla birlikte yapılan öneride terörle mücadele harekâtlarında uzak teknolojilerinden faydalanılması talep edilmiş ve komite tarafından bu öneri kabul görmüştür. Türkiye, terörle mücadele faaliyetlerinde ve istihbarat toplama çalışmalarında GÖKTÜRK-2 uydusundan yararlanmaktadır. Bu sayede dini motifli terör

gruplarının hareketleri de sınır içinde ve dışında anlık olarak rahatlıkla izlenebilmektedir (Sökmen, 2020, s. 506).

Uzay, hava ve yer platformlarına entegre edilmiş Kızıl Ötesi (IR), Sentetik Açıklıklı Radar (SAR) ve Elektro-Optik (E/O) cihazlardan elde edilen görüntülerin çevrimdışı ya da gerçek zamanlı kıymetlendirilmesi sonucu mekânsal istihbarat elde edilmektedir (SDT Uzay & Savunma Teknolojileri, t.y).

Dijital harp çağı olarak ifade ettiğimiz dönemin en kıymetli ögesinin bilişimsel imkânlar olduğu fikriyatıyla yola çıkan TÜBİTAK ve ASELSAN, Türkiye’de savunma sanayisinin gelişmesinde lokomotif rol üstlenmiş ve çok büyük katkılar sağlamışlardır (Sökmen, 2020, s. 506-508).

3.4. Sivil Bazlı Metotların Mücadele Sürecine Entegrasyonu

Türkiye gibi demokratik sistemlerde dini motifli teröre karşı verilen silahlı ve politik mücadele birtakım sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Kaynağı nereden gelirse gelsin ister dış, isterse iç kaynaklı olsun terörle mücadele, insan haklarına ve hukukun üstünlüğü prensibine sadık kalarak icra edilmesi gereken bir görevdir (Dalkılıç, 2007, s. 201). Özellikle terörün iç kaynaklı olması devletlere sorumluluklar yüklemektedir. Yani, demokrasilerde terörle mücadele ederken uyulması gereken kurallar birer seçenek değil mecburiyettir (Cerrah, 2009, s. 161).

3.4.1. Dinsel Terör ve Terörizme Karşı Alınması Gereken Politik Sorumluluklar

Terörle mücadele politikalarının belirlenmesinde en önemli hususların başında kararlılık ve topyekûn katılım gelmektedir. Kararlılık, siyasi iradenin etkin olarak sürece dâhil olması ile artmaktadır (AA, 2015). Terörle mücadelede etkin rol üstlenmeyen, risk almaktan uzak duran siyasi irade mücadeleyi zayıflatmaktadır (Cerrah, 2009, s. 146-151).

Gelişmiş demokratik sistemlerde askeri bürokrasi ve siyasi otorite arasındaki münasebet fonksiyonel ve meşru bir çizgide yürütülmektedir (Dalkılıç, 2007, s. 201-205) Askeri makamlar sorumluluğunu üstlendiği görevi ifa etmekte ve neticeleri siyasi otoriteye bildirmektedirler. Görevin gerektirdiği tüm politik ve stratejik teknik detaylar ise siyasi irade tarafından sürdürülmekte, asker ve sivil cenah kendi sorumluluk alanlarına riayet ederek uyum içerisinde çalışabilmektedirler. Burada arzu edilen, siyasi otoritenin, silahlı mücadeleyi hedeflenen politik gayelere fayda sağlayacak biçimde işlevsellikten uzaklaşmadan kullanabilme yetisine sahip olmasıdır (Cerrah, 2009, s. 146-151).

Dini motifli terörle mücadele konusunda başarının yalnız savaşarak veya harekâtlar icra ederek sağlanabileceği görüşü gerçekçi değildir. Askeri olanaklardan istifade etmek mücadelenin sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Mücadelede esas olan, tüm paydaşların katıldığı iş birliği olgusunun muntazam bir şekilde tesis edilebilmesidir. Yani, kurumlar arası koordinasyondan söz etmek doğru bir yaklaşım tarzı olacaktır. Terörist ile mücadele, asker ve polis gibi silahlı güç unsurlarının vazife alanına girerken, terörizm ile mücadele ise daha çok siyasi otoritenin görev sahasına girmektedir (Cerrah, 2009, s. 146-151).

3.4.2. Dinsel Terör ve Terörizme Karşı İç Güvenlik Vazifesi İcra Eden Birimlerin Denetimi

Kamuda memuriyet görevi yürüten tüm personel gibi, iç güvenlik vazifesi üstlenen kolluk kuvvetleri de kimi zaman çeşitli nedenlerden dolayı suçlamalara ve ithamlara maruz kalabilmektedir. Söz konusu şikâyetler kamu disiplin mevzuatı ve kurumsal hiyerarşi gereğince incelemelere tabi tutularak aydınlatılmaya çalışılmaktadır. Varılan sonuçla ilişkili olacak şekilde gereken cezai müeyyide de uygulanmaktadır. Ancak bu durum kurum içerisinde neticelendirilen bir süreç olduğu için demokratik sistemlerde çok da rağbet görmemekte ve tarafsızlık ilkesi sert bir dille eleştirilmektedir.

Enformasyonun artık bir yaşam tarzı haline geldiği günümüzde, en basit ve önemsiz bir olay bile çok uzak coğrafyalara ve geniş kitlelere çok kısa sürelerde ulaşılabilmektedir. Bu durum hiçbir şeyin gizli kalmayacağı ve görmezlikten gelinemeyeceği anlamına

gelmektedir. Günümüzde uluslararası hukukun kurallarına uygun, akıllarda ve vicdanlarda soru işaretleri bırakmayacak, adaleti tecelli ettirebilecek ve tüm dünyada benimsenmiş evrensel bir çalışma mekanizmasının varlığı, gereklilik haline gelmiştir. Bu sebeplerden dolayı bağımsız ve tarafsız denetim kurumları hayata geçirilerek sayıları hızlı bir şekilde artırılmalıdır. Birleşmiş Milletler, Uluslararası Af Örgütü ve Avrupa Birliği gibi birçok bağlayıcılığa sahip örgüt, demokratik denetim uygulamalarına sıcak bakmayan ülkeleri şüpheli ülkeler listelerine alarak çeşitli yaptırımlara maruz bırakabilmektedirler (Erzurumluoğlu, 2009, s. 49-50).

3.4.3. Dinsel Terör ve Terörizm ile Mücadele Sürecinde Demokrasiler Arası İş Birliğinin Önemi

Dini temelli terörizm ile mücadele konusunda uluslararası düzeyde iş birliğinin sağlanması maksadıyla hukuk, siyaset, eğitim, ekonomi, sosyoloji, uluslararası politik ve güvenlik gibi temel disiplin alanlarında birliktelik sağlamak ve aynı çatı altında toplanmak önemli bir yaklaşım tarzıdır. Alınan kararların ve belirlenen politik stratejilerin yetersiz kalması ya da tamamen fayda sağlamaması durumunda, caydırıcı özelliğe sahip birtakım ilave tedbirler gündeme gelebilir (Karaosmanoğlu, 2003, s. 50-60). Bu çerçevede katkı sağlaması bakımından bazı önlemler ön plana çıkmaktadır (Cerrah, 2009, s. 146-151);

Öncelikle, kitle imha silahlarının faaliyetlerine ve mevcudiyetlerine yönelik önleyici ve caydırıcı tedbirler alınmalıdır. Bu silahların kullanılması insanlık suçudur ve geliştirilmesi, stoklanması ve sayılarının artırılması küresel bir sorunun varlığına işaret etmektedir. Bu gayri-konvansiyonel tarzdaki silahların sadece terörist unsurlarca değil devletler eliyle de kullanılması terör faaliyeti kapsamına girmektedir. Kaynağı nerden olursa olsun terörizm ve ona destek veren unsurlar ortadan kaldırılmalıdır.

Dinsel teröre dolaylı ya da doğrudan destek olanlarla ve onu destekleyip donatanlarla mücadele için, çok etkili ve caydırıcı yaptırım kuralları benimsenmelidir. Titizlik ile inceleme yapılarak gerekli yaptırım kuralları devreye sokulmalıdır. Dördüncü nesil harp anlayışı içerisinde mevcut bulunan bu sorun uzun vadede büyük yıkımlara ve

zararlara sebebiyet verecektir. Bu yüzden ortaklaşa tarzda bir düzenlemeye gidilmesi son derece önemli bir husustur.

Dinsel terörün en önemli gücü olan paranın, radikal gruplarının kasasına girmesini engellemek maksadı ile ekonomik ve mali denetim mekanizmaları geliştirilerek finansal hareketlikler kontrol altına alınmalıdır. Bu yönde düzenleyici kararların alınması ve yaptırım kurallarının genişletilerek uluslararası düzeyde özümsemesi terörizme vurulabilecek en önemli darbedir. Bu kapsamda silah ticaretinden gelir elde edenlerin kontrol ve gözlem altında tutulması da önemlidir.

Ateşli silahlar ve patlayıcıların ülkeler arası serbest dolaşmasına mâni olabilmek için önlemler alınarak yasal düzenlemelere gidilmelidir. Unutulmamalıdır ki radikal terör şiddetten ve kandan beslenmektedir. Bu yüzden dünya genelindeki silah ve patlayıcı gibi bütün materyallerin genel yoğunluğunun azaltılması insanlık ve gelecek adına çok önemli bir kazanım olacaktır. Bireysel silahlanma konusu da bu kapsamda değerlendirilmesi gereken çok büyük bir problemdir. Çünkü silahsız bir dünyanın varlığı için girişilecek mücadele, bireylerden başlatılmalı ve genele doğru genişletilmelidir. Özellikle kimi ülkelerde bireysel silah edinme hakkının var olması ve toplumun bundan geniş ölçüde zarar görmesine rağmen devletlerin bu konuda sessiz kalarak hukuki düzenlemelere gitmemeleri uluslararası ölçekte mücadele edilmesi gereken önemli bir sorundur. Silahlar ve harp malzemeleri sadece düzenli ordu birlikleri ve kolluk kuvvetlerinin envanterinde olması gerektiği kadar ve kabul edilir nitelikte olacak şekilde bulunmalıdır. Bu maddede belirtilen hususlara yönelik muhalif karakterli tutum sergileyenler hakkında cezai yaptırımları içeren kanun maddeleri düzenlenmelidir.

Dini motifli terörizm ile mücadelede sorunların tespiti ve neler yapılabileceğinin bilimsel olarak değerlendirilebilmesi amacıyla hukuk, güvenlik, ekonomi, psikoloji, sosyoloji gibi çeşitli disiplinleri içeren ortak bir çalışma grubu oluşturulmalı ve bu çatı altında çalışacak bilim insanları yetiştirilmelidir.

Hukuksal boşluklar tespit edilerek ortadan kaldırılmalı, gerekli kanuni altyapı tesis edilerek, sivil irade ve kolluk kuvvetleri arasında iş birliği yoluna gidilmesi tercih

edilmelidir. Ortak paydanın dini motifli terörizm ile mücadele olması bu birlikteliği daha da güçlü kılarak çok başlılığı ortadan kaldıracaktır.

Dinsel terörizm hakkında anlık enformasyon paylaşımı için gerekli olanaklar sağlanmalı, küresel boyutta bir bilişim ağı sistemi ile sürekli ve doğru etkileşim kesintisiz olarak devam ettirilebilmelidir. Bu tarzda bir sistemin hayata geçirilmesi veya eskisinin revize edilebilmesi için gerekli ekonomik destek ihtiyaç sahibi ülkelere sağlanmalıdır. Unutulmamalıdır ki dinsel terör küresel bir sorundur ve geneli ilgilendirir. Bu konuda altyapı imkânlarının iyileştirilmesi için ortak bir ekonomik destek paketi kanunu çıkartılarak ivedilikle yürürlüğe koyulmalıdır.

Cihatçı teröristlerin iade konusu hakkında ortak bir çalışma metni hazırlanarak bu konudaki zafiyetler ortadan kaldırılmalı, gereken bütün tedbirler ve kurallar sil baştan gözden geçirilmelidir. Birtakım ülkeler teröristlerin güvenli limanı olmaktan çıkartılmalıdır.

Bir devletin başka bir devlet üzerine menfaatleri doğrultusunda müdahalede bulunmasının önü kapatılmalıdır. Bu zihniyet radikal terör ile mücadele etmek bahanesiyle gidilen topraklara yeni cihatçı teröristler kazandırmanın ötesine geçememekte aksine vekâlet savaşları ve gizli destekler vasıtası ile terörün olumsuzluklarını artırmaktadır (Dalkılıç, 2007, s. 201).

3.4.4. Dinsel Terör ve Terörizm ile Mücadele Sürecinde İnsan Hakları ve Özgürlüklerin Muhafaza Edilmesi

Özgürlüğün sosyoloji ve felsefe alanında birçok tanımı bulunmaktadır. Ancak, bizi ilgilendiren daha çok hukuki tanımlamasıdır. Bu yaklaşımla özgürlüğün tanımlanma problemi ortadan kaldırılarak anayasal açıdan tekdüzelik kazandırılmıştır. Hak kavramı ise, kanunlarca koruma altında olan değerler manasına gelmektedir. Konumuzun temelini oluşturan insan hakları ise, Bireyin hukuksal güç ile muhafaza edilen can, akıl, nesil, inanç ve mal değerlerinin tümüdür. Bu kazanımlar insan olmanın başlıca nitelikleridir (Karaosmanoğlu, 2003, s. 56). Ayrıca demokrasinin de ilk unsuru ve temel değeri

özgürlüktür. Demokratik toplumlarda özgürlük içselleştirilmiş bir öge olma özelliği taşımaktadır (Ergül, 2014, s. 68).

Kalıcı istikrar, güven ortamı, toplumsal huzur ve asayişin uzun vadeli teminatı demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin özümsemesinden geçmektedir. Bu kavramlara verilecek değer ve gösterilecek hassasiyetler ülke içerisindeki barış ortamına olumlu katkılar sağlayacaktır. Dini motifli Terör ve terörizm gibi problematikler ile mücadele ederken de uluslararası hukukun bağlayıcılığının gerektirdiği gibi davranmak demokratik ve modern toplumlar için zaruri bir hal tarzıdır (Dalkılıç, 2007, s. 201). Demokratik devletlerin dinsel motivasyonlu terörle mücadelesinde asıl yapması gereken yurttaşlarının haklarını kısıtlamak değildir. Aksine, olabildiğince az kısıtlayarak onların haklarını özgürce kullanabilecekleri güvenli ortamları kalıcı olarak tesis edebilmektir (Saraçlı, 2007, s. 1073).

Devletlerin, dinsel motivasyonlu terörist faaliyetleri önlemek için güç ve şiddet kullanma hakkına sahip oldukları konusunda hiçbir şüphe bulunmamaktadır. Hatta kullanılacak gücün derecesi yerine göre ölümcül de olabilir. Ancak, söz konusu bu terör hareketlerinin şiddeti ne kadar büyük ve aktörler ne kadar azılı olursa olsunlar, devletin güç kullanma yetkisi sonsuz ve sınırsız olmayıp, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku'na tabidir (Taşdemir, 2012, s. 114-115).

Demokratik sitemlerde dini motifli terörle mücadele faaliyetlerinde karşılaşılan sorunların başında, insan hakları ve terörle mücadele politikalarının ayrımının iyi yapılamaması gelmektedir. Bu sorun hukukun üstünlüğüne tam riayet ile çözülebilecek basitliktedir. Ancak reel şartlar, sahada bazı güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Sivil halkın teröristten ayrımını konvansiyonel harplerde yapmak çok basit iken, asimetric ve özellikle hibrit savaşlarda bu ayrımı yapabilmek neredeyse imkânsızdır. Küreselleşmeyle birlikte geçilen dördüncü nesil savaş evresi bu bulanık ortamın oluşmasının yegâne sebebidir (Taşdemir, 2012, s. 114-115).

Radikal nitelikli terör unsurları ile mücadele eden birliklere sağlanacak bölgesel istihbarat desteği, yöre halkıyla kurulacak ikili temaslar ve yerel kılavuzluk sistemleri

marifetiyle mevcut sorunların aşılması hedeflenmektedir (Karaosmanoğlu, 2003, s. 56-60).

SONUÇ

Terörizm, eski çağlardan beri insanlığın ortak sorunlarından biridir. Ayrıca, bireyin temel hak ve özgürlüklerini kısıtlamak suretiyle sekteye uğratan, hayatın doğal akışını olumsuz yönde etkileyen çağ dışı bir kavramdır. Terörün küresel manada ortak dil kullanılarak lanetlenmesi ve tüm devletler tarafından suç olarak kabul görmesine karşın, uluslararası bağlamda ekonomik ve politik sebepler bahane edilerek suiistimal edilmesi genellikle karşılaşılan bir durumdur. Çünkü uluslararası ilişkilerde, milli menfaatlerin ön plana çıkması tarafsızlık ilkesini ikinci planda bırakmaktadır. Günümüz modern devletleri, askeri, politik, ekonomik, coğrafik ve kültürel kazançları uğruna terörün tanımlamasını ve algılanış biçimlerini kasıtlı olarak esnetmekte, çıkarları doğrultusunda algısal farklılıklar yaratarak teröre meşruiyet kazandırma yoluna gidebilmektedirler.

Yapılan bilimsel araştırma neticesinde ulaşılan önemli bulgular;

- Türkiye, mevcut jeopolitik ve jeostratejik kıymeti sebebiyle, uzun yıllar çeşitli hegomonik ülkelerin terör örgütleri vasıtasıyla yürüttükleri vekâlet savaşlarına ev sahipliği yapmıştır. Dini motifli terörizm ise bu vekalet savaşlarının en güncel ve gündemde olanıdır. Söz konusu terörist hareketler, devlet ve toplum üzerinde tahribata neden olarak ülke kaynaklarının verimsiz şekilde kullanılmasına sebebiyet vermektedir.
- NATO üyesi olan Türkiye, Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) başta olmak üzere tüm platformlarda radikal dinci terörizme karşı tavır ortaya koymuş ve çeşitli coğrafyalarda küresel çaplı dinsel terör tehdidiyle mücadele edebilmek adına askeri operasyon seçeneklerini de kullanmıştır. Global boyutta istikrarın sağlanması ve huzur ortamının yeniden tesis edilebilmesi adına Türkiye yoğun çabalar sarf etmektedir.
- Bilişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar sayesinde tüm dünya insanların hudutlar olmaksızın birbirlerine yakınlıklar sağlanmıştır. Bu yakınlık, etkileşim hızı ve mesafelerin önemini kaybetmesiyle doğrudan alakalıdır. Söz

konusu durumun birçok olumlu yanı bulunmakla birlikte, bazı olumsuz tarafları da vardır. Terör ve terörizmin niteliksel açıdan değişime maruz kalması ve yeni metotlarla evrensel bir sorun haline gelmesi küreselleşme ve dijitalleşmenin olumsuz yönlerine örnek olarak gösterilebilir.

- Küresellik kazanan terör hareketleri, asimetrik özelliklerle propaganda ve psikolojik baskı gücünü artırmaktadır. Emperyalist bakış açısı, politik amaçlarına ulaşabilmek için düzenli orduya duyduğu gereksinimi bir kenara bırakarak radikal karakterli terörist gruplara ilgi duymaya başlamıştır. Özellikle Orta Doğu'da güçlü devletlerin en az bir terör örgütünü desteklemesi ve bu örgütlerin ağırlıklı olarak dini motifli oluşu mevcut durumun ciddiyetini gözler önüne sermektedir.
- Küreselleşme hareketleriyle birlikte Türkiye'de klasik terörizm konsepti etkisini kaybetmiş enformasyonun gücü sayesinde küreselleşmeye dayalı dinsel terörizm dalgasının doğuşu gözlemlenmiştir. Radikal örgütler ve bu örgütlerin son on yıl içerisinde gerçekleştirdiği eylemler bu duruma örnek gösterilebilir. Türkiye, dini motifli terörizmle mücadelede bilimsel ve teknolojik imkanlardan ve modern istihbari yöntemlerden faydalanmaktadır. Bu çalışma, bu imkân ve yöntemlerin kullanımının ve etkinliğinin artmasıyla birlikte terör ve terörizmle daha başarılı şekilde mücadele edilebileceğini ortaya koymaktadır.
- Türkiye'nin teröristle mücadele faaliyetleri incelendiğinde, SİHA sistemlerinin büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. 2016 ve 2021 yılları arasında SİHA uçuş saatleri yaklaşık olarak 25 kat artmıştır. Bu artışla doğru orantılı olarak, 2021 yılında etkisiz hale getirilen terörist sayısının son 4 yılın toplamından fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca, sınır güvenliğinin İHA sistemleri tarafından istihbarat desteği alınarak sağlanması da radikal örgüt mensuplarının Türkiye hududundan geçişini büyük oranda engellemektedir. 2019 ve 2021 yılları arasında, Türkiye'de tespit edilerek tutuklanan DAES'li sayısının 8 kat azalması, hudut emniyetinin yeterince sağlanabilmesi ile mümkün hale gelmiştir.

Ulaşılan bulgulardan yola çıkılarak, mücadele sürecine yönelik birtakım öneriler;

- Terör ve terörizm kavramlarının birbirinden net bir şekilde ayrılması ve girişilen mücadelenin de bu ayrım göz önüne alınacak şekilde icra edilmesi gerekmektedir. Çünkü terörist ile silahlı mücadele yeterli olurken, terörizm ile siyasal nitelikli bir mücadeleye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu öngörü doğrultusunda, disiplinler arası bir bakış açısı gerekmektedir.
- Dinsel terörizme finansörlük yapan ülkeler tespit edilerek uluslararası hukukun cevaz verdiği en ağır şekilde cezai müeyyideye tabi tutulmalıdırlar. Teröre destek vermek insanlığa karşı işlenen suçlar çerçevesinde ele alınmalı ve küresel ölçekte sağlanacak hukuki birliktelik ile asla taviz verilmeden söz konusu sorunun üzerine topyekûn gidilmelidir. Türkiye’de dini motifli terörizm her ne kadar dışarıdan beslense de mevcut koşulların ülke içerisinde şekillendiği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Teröre alt yapı sağlayan ekonomik, sosyal, kültürel ve politik koşullar hassasiyet ile analiz edilmeli, çözüme katkı sağlayacak yenilikçi politikalar devlet eliyle sistematik bir biçimde hayata geçirilmelidir. Ayrıca, geçmişte yapılan politik ve askeri hatalardan ders alınarak gelecekte tekerrür etmesi engellenmelidir.
- Boyutsal açıdan değişime uğrayan askeri teknoloji, klasik harp metotlarının caydırıcılığını sonlandırarak çağa ayak uydurabilecek tarzda yeni ve etkili bazı savaş sistemlerin üretilmesinin önünü açmıştır. Özellikle Türkiye’de savunma sanayi çok büyük bir hızla gelişim göstermiş, teknolojik özelliklere sahip silah ve akıllı mühimmat sistemleri dijital militarizm çağı olarak tanımlanan karmaşık döneme hızlı bir şekilde entegre edilebilmiştir. Otonom ve yarı otonom şekilde çalışan, yapay zekâya sahip, robotik nitelikteki harp araç ve gereçleri dijital jenerasyonun en önemli enstrümanları haline gelmiştir. Dijital sistemler hata yapma kat sayısını büyük oranda azaltarak, yanılğı payını ortadan kaldırmıştır. Süratli ve doğru karar verme olanağı sağlayan teknolojik materyaller insan doğasına ait olan biyolojik zafiyetleri minimum seviyeye indirmiştir. Günümüzde hantal kuvvetler ile sürdürülen operasyonel

faaliyetler çözüm sunmamakta, aksine daha küçük ve işlevsel birliklerin teknolojik harp malzemeleri ile donatılarak kullanılması çok daha fazla yarar sağlayabilmektedir. Burada ilk akla gelen husus, küçük ve profesyonel birliklerin giyilebilir teknoloji ile desteklenmesinin güncel koşullara uygun olacağıdır.

- Terör ile mücadele faaliyetlerini yürütürken insan faktörünün olabildiğince ortadan kaldırılarak tamamen mekanik öğeler kullanılması can kayıplarını en az seviyeye indirecektir. Ayrıca günümüzde askeri caydırıcılığın etkisi teknolojik olanakların fazlalığı ile doğru orantılıdır. Bu düşünceden yola çıkarak, silah sistemlerinin modernize edilmesiyle tüm terör türlerinde olduğu gibi dinsel motifli terör konseptine karşıda daha caydırıcı bir duruş sergilemenin mümkün olduğu ifade edilebilir.
- Süreci yönetirken dijital harp sistemlerinin modern istihbarat teknikleri ile desteklenmesi mücadeleye çok büyük katkılar sağlayacaktır. Çünkü istihbarat olmadan mücadelenin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi olanaksızdır. İstihbarat zekâsı adı verilen kavram, kuvvetlerin doğru hedefe yönlendirilmesi bakımından çok önemli bir güçtür. Günümüz koşulları incelendiği zaman uluslararası manada çağdaş istihbarat tekniklerinin ülkemizin mevcut istihbarat sürecine entegre edilmesi, içerisinde bulunduğumuz dijital dönemin zorunlu gereksinimleri arasındadır. Hibrit ortamların doğasında bulunan çeşitliliğin fazla olması nedeniyle sistematik karmaşıklık, en pratik ve istikrarlı şekilde ancak yapay bir zekâ ile çözümlenebilecektir. Terörizmi sadece silahlı bir şiddet eylemi olarak algılamak son derece hatalı bir düşünce tarzıdır. Günümüzde nesnel nitelikteki klasik terör eylemlerinden ziyade, beşinci kol faaliyetlerinin içerisinde yer alan sınır savaşları da terör maksatlı kullanılabilir. Tüm bu sinsi eylemlerin ortak paydası üst bir akıl tarafından planlanmak suretiyle toplum üzerinde kaos, panik, karmaşa ve huzursuzluk ortamını egemen kılabilmek amacıyla yürütülüyor olmasıdır. Başka bir deyişle fiziki işgal öncesinde toplumu psikolojik olarak yumuşatmak amacıyla kullanılmaktadır. Psiko-sosyal açıdan hazırlanan bir toplumun

teslimiyeti daha sorunsuz ve kolay olacaktır. Devletin bu zihinsel yıkım faaliyetleri karşısında önleyici tedbirler alması milli bir sorumluluk projesidir. Beşinci kol faaliyetleri ile mücadele etmek klasik metotlarla asla mümkün değildir. Saldırıların tamamen mental karakterli bir yapıya sahip olması sebebi ile mücadelede kullanılacak en etkin silahın eğitim olduğu tüm netliği ile ortadadır. Kitlesele olarak farkındalığı sağlamak adına yurttaşlara okul çağından itibaren söz konusu sorunsal hakkında profesyonel manada bilinçlendirme eğitimleri verilmelidir. Toplumsal olarak eğitim seviyesi kâfi, zihinsel direnci yüksek ve milli şuuru yerleşmiş ülkelerde beşinci kol faaliyetlerinden ya da alt dallarından sonuç alınması çok mümkün değildir. İstihbarat birimlerinin beşinci kol faaliyetleri ile mücadele konusunda kritik sorumlulukları bulunmaktadır. Özellikle Türkiye açısından konu ile alakalı özel bir birimin görev yapması yerinde bir hareket tarzı olacaktır.

- Türkiye'nin dini motifli terör sorunsalıyla gelecek dönemlerde de etkin bir şekilde mücadele edebilmesi için kurumsal hafızanın sürekli canlı tutulması gerekmektedir. Geçmişte uygulanan klasik metotlar yeni teknikler ile mukayese edilerek çözüm odaklı bir politika anlayışı benimsenmelidir. Dünya üzerindeki farklı coğrafyalarda meydana gelen olaylar ve kullanılan yeni yöntemler anlık şekilde ortak bazlı tecrübe aktarımına sunulmalı, küresel anlamda gerçekleştirilen iş birliği sayesinde bilinmeyenleri erken dönemde öğrenerek alınması gereken koruyucu tedbirlerin vakitlice mevcut uygulamalara dahil edilmesi sağlanmalıdır. Unutulmamalıdır ki bilgi paylaştıkça değer kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

- AA. (2015), Ekim 01). Şubat 27, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-terorle-mucadele-tum-partilerin-ortak-gorevi/396024> adresinden alındı
- Abdurrahmanlı, E. (2019, Ocak). Küreselleşme Olgusuyla Birlikte Büyüyen Terörizm. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 108-109.
- Ağaoğulları, M. A. (1989, Mart 01). Fransız Devriminde Birey-Devlet İlişkisi (1789-1794). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 44(3). doi:https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001521
- Ak, M. Z., Dindar, M., & Altıntaş, N. (2017). Türkiye'de Terörizm ile İktisadi Büyüme İlişkisinin Nedensellik Analizi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi* (1).
- Akad, M. T. (2018). *Tarihten Günümüze İstihbarat*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Aksakaloğlu, Y. (2018). *FETÖ Kıskaçında Askeri Okullar*. (Ç. Bayraktar, & S. Yaşar, Dü) Ankara: Galeati Yayıncılık.
- Aksan, S. (2020, Mart 03). *TRT Haber*. Şubat 24, 2021 tarihinde TRT Haber web sitesi: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyenin-gokyuzundeki-basari-imzasi-yerli-ihya-ve-sihalar-464449.html> adresinden alındı
- Albayrak, A. (2004, Haziran 01). Terör-Din İlişkisi (zliği) Üzerine. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 7(20), 291-301.
- Alniak, O. (2004). *Siber Terörizm Raporu*. Türkiye Asya Stratejik Araştırma Merkezi, 2. TASAM. Eylül 09, 2021 tarihinde https://tasam.org/tr-TR/Icerik/4162/siber_terorizm_raporu adresinden alındı
- Alp, İ. A. (2013). Terörün Ekonomik Etkileri. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 4(1).
- Alptekin, G. (2018). 02 07, 2020 tarihinde Academia: https://www.academia.edu/37721734/Meskun_Mahallerde_Vek%C3%A2letten_Hibrite_Yeni_Sava%C5%9Flar adresinden alındı
- Alptekin, H. (2018). *Etnik Terör ve Terörle Mücadele*. Ankara: Seta Yayınları.

- Altun, E. T. (2019, Mayıs 13). *erentalhaaltun*. Mayıs 07, 2020 tarihinde erentalhaaltun web sitesi: [file:///C:/Users/my/Downloads/eren-talha-altun%20\(1\).PDF](file:///C:/Users/my/Downloads/eren-talha-altun%20(1).PDF) adresinden alındı
- Aras, B., & Toktaş, Ş. (2008). El-Kaide, "Teröre Karşı Savaş ve Türkiye". *TASAM Stratejik Araştırmalar Dergisi*(12). Ağustos 10, 2021 tarihinde alındı
- Arıboğan, D. Ü. (2005). *Nefretten Teröre*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Ateş, A. (2011, Şubat 05). *Tuicakademi*. Temmuz 12, 2020 tarihinde Tuicakademi web sitesi: <https://www.tuicakademi.org/globallesme-ve-istihbarat/> adresinden alındı
- Ateş, D. (2013). *Uluslararası Politika*. Bursa: Dora Yayınları.
- Ateş, H. (t.y). Aralık 30, 2020 tarihinde Academia: https://www.academia.edu/31484871/Psikolojik_Sava%C5%9F_%C3%96zelinde_Psikolojik_Harekat_Nedir adresinden alındı
- Avcı, Ö. (2018, Ağustos). Mart 05, 2020 tarihinde ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/327473369_Propaganda_Cesitleri adresinden alındı
- Avşar, Z., & Mafizer, C. (2005). *Terör ve Terörizm Bibliyografyası*. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Yayınları.
- Aydın, N. (2006). *Küresel Terör ve Türkiye*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Bilge, N. (2014, Temmuz 23). *Onedio*. Ocak 08, 2021 tarihinde onedio.com: <https://onedio.com/haber/dosya-ibda-c-ve-salih-mirzabeyoglu-na-dair-bilmedikleriniz-339825> adresinden alındı
- Biol, S. (2012). 1961 Anayasasında İfade Özgürlüğü. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 11(43), 39-54.
- Bodur, H. E. (2003, Temmuz-Aralık). Vahhabi Hareketi ve Küresel Terör. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*(2).
- Bodur, H. E. (2005). Dini Motifli Terör Fenomeni Ve İslam'ın Siyasal İstismarı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(5), 65-88.
- Bural, E. (2021, Ocak 05). *TREAM*. Şubat 01, 2021 tarihinde Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi: <https://www.teram.org/Icerik/2020-yilinda-turkiye-nin-terorizmle-mucadelesi-pkk-icin-sonun-baslangici-mi-110> adresinden alındı
- Bulut, M. (2017). İstihbarat Başarısızlığına Analitik Bir Yaklaşım: Tanımı, Sebepleri ve

- Çözüm Önerileri. *Türk Polis Araştırmaları Dergisi* 19(1).
- Büyükkara, M. A. (2012). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Eylül 05, 2021 tarihinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/vehhabilik> adresinden alındı
- Caşın, M. H. (1996). Askeri İstihbaratın Politik ve Stratejik Yapısındaki Boyutsal Değişim. *Strateji Dergisi*(1).
- Cerrah, İ. (2009). *Terör ve Türkiye*. (A. Çağlar, Dü.) Ankara: Gazi Kitapevi.
- Clarck, R. M. (2007). *Intelligence Analysis, Target-Centric Approach, Washington*. Washington: CQ Press.
- Cnntürk.(2021,Şubat). cnnturk web sitesi: <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/terror-orgutu-nasil-ortaya-cikti-turkiyeye-ne-kaybettirdi> adresinden alındı
- Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı. (2021, Eylül 05). Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı: <https://www.ssb.gov.tr/Website/contentList.aspx?PageID=1083&LangID=1> adresinden alındı
- Cumhuriyet. (2018, Temmuz 18). Aralık 30, 2020 tarihinde Cumhuriyet web sitesi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kozmetik-oda-baskininda-casusluk-tescillendi-1030506> adresinden alındı
- Çapar, E. (2013). *Türkiye'de İç Güvenlik Yönetimi ve Terörle Mücadele*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çelik, M. Y. (2012, Nisan). Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2).
- Çelik, O. (2015). Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreçleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(22), 99-122.
- Çifçi, E. B. (2017, Eylül 26). IŞİD: Oluşum, Kuruluş ve Devletleşme Süreçleri. *lectio socialis*, 1(1).
- Dalkılıç, A. (2007). Terörizm ve İnsan Hakları İkilemi. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1), 201.
- Darıcı, A, B. (2017) “Demokrat Parti Hack Skandalı Bağlamında ABD ve RF’nin Siber Güvenlik Stratejilerinin Analizi”, *Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 1(1)
- Davies, B. (2006). *Terörizm Ortadoğu'da Şiddet Dünyada Terör*, Çev: Pınar Bulut. Truva Yayınları.

- Dedemen, F. (2016, Mayıs). Geleceğin Güvenlik Ortamının Şekillenmesinde Hibrit Savaş Modelinin Değerlendirilmesi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5(1), 153.
- Dedemen, F. (2016, Mayıs). Geleceğin Güvenlik Ortamının Şekillenmesinde Hibrit Savaş Modelinin Değerlendirilmesi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5(1), 141-176.
- Demir, H. (2018, Nisan 06). *Türkiye Gazetesi*. Türkiye Gazetesi: <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/hilmi-demir/601588.aspx> adresinden alındı
- Demirci, M. C. (2020, Şubat 23). *Euronews*. Şubat 19, 2021 tarihinde Euronews web sitesi: <https://tr.euronews.com/2020/02/23/yapay-zeka-teknolojisi-savas-in-karakterini-nasil-degistirecek> adresinden alındı
- Demirel, E. (2007). *Terör* (8.Baskı b.). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Dumlupınar, N. (2017). Hibrit Savaş: İran Silahlı Kuvvetleri. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 76-78.
- Efegil, E. (2018). *Dini Terör Örgütlerinin İncelenmesi (Ders Notları)*. (D. Salman, Dü.) İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Efegil, E. (2019). *Terörizm ve Terörle Mücadele Yöntemleri (Ders Notları)*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Erenel, F., & Kılıçarslan, Ş. (2020, Mart 31). *Global Savunma*. Şubat 21, 2021 tarihinde Global Savunma web sitesi: <https://www.globalsavunma.com.tr/giyilebilir-teknolojiler-askeri-harekat-acisindan-fayda-ve-sakincalari.html> adresinden alındı
- Ergül, E. (2014). Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Bağlamında Uluslararası Terörle Mücadele Stratejileri. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(1-2).
- Ergün, O. (2017). Asimetrik Küreselleşme ve Şiddet , %1'in Postmodern Jeopolitiği ve Sera Etkisi. *SWPS Sosyoekonomi Working Paper Series*, 14.
- Erzurumluoğlu, B. (2009). Kolluk Kuvvetlerinin Demokratik Denetimi. *Ankara Barosu Dergisi*, 67(2).
- Esposito, John L. (2003), *Kutsal Olmayan Savaş: İslamcı Terör*, Çev: Nuray Yılmaz ve Ertan Yılmaz, İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Gânim, İ. e.-B. (2000). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Eylül 01, 2021 tarihinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi: <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/21/C21016368.pdf> adresinden alındı

- Gemici, O. O. (2021, Ocak 30). *Anadolu Ajansı*. Şubat 05, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı Web Sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/icisleri-bakanliginca-hibrit-tehdit-hibrit-terorizm-pkk-deas-feto-raporu-hazirlandi/2128100> adresinden alındı
- Gent, A. v. (2006). *Qantara*. Aralık 06, 2020 tarihinde Qantara.de web sitesi: <https://en.qantara.de/content/islamism-among-turkish-kurds-growing-influence-of-the-hezbollah> adresinden alındı
- Hürriyet*. (tarih yok). Aralık 05, 2020 tarihinde Hürriyet haber web sitesi: <https://www.hurriyet.com.tr/haberleri/hizbullah> adresinden alındı
- Hürriyet*. (2018, Aralık 26). Şubat 12, 2021 tarihinde Hürriyet Haber web sitesi: <https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/terorle-mucadelede-yeni-oyuncu-yapay-zeka-41063669> adresinden alındı
- Karaağaç, Y. (2018). Sınır Savaşının Aktörleri: Psikolojik Harp, Psikolojik Harekat ve Propaganda. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 80-81.
- Karakoç, M., & Asal, Ö. (2017). TSK Personelinin Kullanabileceği Giyilebilir Askeri Bilişim Sisteminin: Kullanabilirliğini, Veri Tabanı Tasarımı ve Kullanıcı Arayüzü Ekranlarını Berlirlemeye Yönelik Anket Uygulaması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Karaosmanoğlu, F. (2003). *Türkiye'de Terörizm Dünü, Bugünü, Gelişimi ve Alınması Gereken Tedbirler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kasapoğlu, C., & Ülgen, S. (2017). Fırat Kalkanı Harekatı ve El-Bab Operasyonu: Stratejik Bir Değerlendirme. *EDAM Dış Politika ve Güvenlik Kağıtları Serisi*.
- Kavsıracı, O. (2019). Türkiye'nin İç Güvenlik Algısı ve Politikaları. *Türkiye'nin İç Güvenlik Algısı ve Politikaları (1980-1990)*, 14(20).
- Kavsıracı, O., & Demirbaş, M. (2020). *Anadolu Strateji Dergisi*, 2(1).
- Kaya, İ. (2005). *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*. Ankara: Uşak Yayınları.
- Kingsley, O. (2019, 11 16). *MDPI*. 01 03, 2020 tarihinde <https://www.mdpi.com/2076-0760/8/11/316/htm> adresinden alındı
- Kıralp, Ş. (2013, Aralık 30). *Yeniduzen web sitesi*. Eylül 11, 2021 tarihinde Yeniduzen web sitesi: <https://www.yeniduzen.com/fransiz-devrimi-devlet-teroru-ve-imparatorluk-80999h.htm> adresinden alındı
- Kurt, M. (2018). *Din, Şiddet ve Aidiyet Türkiye'de Hizbullah*. (T. Bora, Dü.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Kuyaksil, A. (2014). Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dini Kavramlar. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD)*(1), 91-92. 06 30, 2021 tarihinde alındı
- Mehmet , T. A., & Kayabaşı, C. (2017). Narko Terörizm Tehdidi ile Mücadelede Polis Eğitiminin Rolü ve Önemi. *Güvenlik Araştırmaları Dergisi*(19).
- Metin, Y. (2018, 12 24). *SavunmaSanayiST.com*. 02 06, 2020 tarihinde <https://www.savunmasanayist.com/asimetrik-harp-nedir/> adresinden alındı
- MİT. (t.y). Mayı 01, 2020 tarihinde Milli İstihbarat Teşkilatı web sayfası: https://www.mit.gov.tr/ikk_seminer.html adresinden alındı
- Okumuş, E. (2020, 03 05). 04 07, 2020 tarihinde Global Savunma: <https://www.globalsavunma.com.tr/hibrit-savas-nedir.html> adresinden alındı
- Ozer, Y. (2014, Nisan). *researchgate*. 04 25, 2020 tarihinde researchgate web sayfası: https://www.researchgate.net/publication/332428017_Yeni_Bir_Istihbarat_Paradigmasi_Kulturel_Istihbarat adresinden alındı
- Örgün, F. (2001). *Küresel Terör*. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- Özçelik, İ. (2018, Kasım 18). *Aydınlık*. Aralık 28, 2020 tarihinde Aydınlık web sitesi: <https://www.aydinlik.com.tr/abd-pkk-ve-feto-den-vazgecmez-ismet-ozcelik-kose-yazilari-kasim-2018> adresinden alındı
- Özdemir, İ. (2015). *Bıçağın İki Yüzü*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Özdemir, Ö. (2020, Ekim 20). *BBC Türkçe*. Mart 05, 2021 tarihinde BBC Türkçe web sitesi: [aa.com.tr/tr/analiz-haber/askeri-harekatlarin-kuvvet-carpani-insansiz-hava-araclari/1122660](https://www.bbc.com/tr/tr/analiz-haber/askeri-harekatlarin-kuvvet-carpani-insansiz-hava-araclari/1122660) adresinden alındı
- Özdoğan, M. (2017). 02 08, 2020 tarihinde ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/340233347_Genel_Savas_Turleri adresinden alındı
- Özçelik, N., & Yeşiltaş, M., & Seren, M. (2017). Fırat Kalkanı Harekâtı: Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler. '*Rapor*'. İstanbul: Seta Yayınları.
- Öztürk, S. (2019). Küresel Terör Örgütü El-Kaide'nin Gelişimi ve Ön plana Çıkan Lideri Bağlamında 'Cihad' Anlayışının Geçirdiği Değişimler. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 6 (2).
- Öztürk, S., & Çelik, K. (2009). Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(2).

- Pınarer, A. (2020, Ağustos 28). Kasım 09, 2020 tarihinde TASAM: [https://tasam.org/Files/Icerik/File/%C4%B0GK2Kitap_\(8\)_pdf_02cb5db1-10c0-4c1b-9953-13c10651f38b.pdf](https://tasam.org/Files/Icerik/File/%C4%B0GK2Kitap_(8)_pdf_02cb5db1-10c0-4c1b-9953-13c10651f38b.pdf) adresinden alındı
- Pınarer, A. (t.y). Küreselleşme ve Teknolojideki Gelişmelerin Güvenlik Açısından Yarattığı Yeni Risk ve Tehditler. *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sırları. Sabah Haber.* (2006, Ocak 24). Sabah Haber: <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/01/24/gun99.html> adresinden alındı
- Salur, H. (2009). *Küresel Çağda Din ve Terör*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Sandıklı, A. (2015). *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği*. Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Saraçlı, M. (2007). Uluslararası Hukukta Terörizm. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1-2), 1062.
- Saymaz, İ. (2020). *Türkiye'de Işid*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SDT Uzay & Savunma Teknolojileri*. (t.y). Mart 23, 2021 tarihinde SDT Uzay & Savunma Teknolojileri web sitesi: <https://www.sdt.com.tr/files/documents/5797ad719f4bc.pdf> adresinden alındı
- Selek., M., & İncekara., H. (2018) Mühendislik Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar. *Gece Akademi, Ankara:*
- Semercioğlu, H. (2016). Uluslararası Terörizmde Küresel İşbirliği: Bir Ütopya. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(2), 97-114.
- Sökmen, A. İ. (2020, Eylül 01). *TASAM*. Şubat 11, 2021 tarihinde Türkiye Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi Web Sitesi: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/55666/terorizmle_mucadelede_yeni_teknolojilerin_kullanilmasi adresinden alındı
- Sökmen, A. İ. (2020). Terörizmle Mücadelede Yeni Teknolojilerin Kullanılması. *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sırları*, 495-509.
- Şengönül, A. (2018). Dördüncü Nesil Savaş Kapsamında Türkiye İçin Strateji Tartışmaları. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Şimşek, M. (2016, Mart-Nisan). Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma. *Akademik Bakış Dergisi*(54).

- Tarhan, N. (2020, Mart 24). Mart 31, 2020 tarihinde Global Savunma: <https://www.globalsavunma.com.tr/algı-insasında-psikolojik-savaş-tarihten-gunumuze-psikolojik-savaş%E2%80%A6.html> adresinden alındı
- Taslaman, C. (2014). *Terör'ün ve Cihad'ın Retoriği*, İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Tuncay, T., & Akçay, S. (2018, Ekim). Terörizmin Psikososyal Etkileri ve Sosyal Hizmet Uzmanının Rollerini. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 29(2), 307-334.
- Türköz, Ş. (2011). 20. Yüzyılda Avrupa ve Türkiye'de Terörizm ve Terörle Mücadele. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Afyonkarahisar, Türkiye: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UNICEF. (2020 Mart 04). Ekim 05, 2021 tarihinde <https://www.unicefturk.org> fl73 adresinden alındı.
- Urhal, Ö., & Acar, Ü. (2007). *Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terörizm*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yakın, A. (1969). *İstihbarat Casusluk ve Casuslukla Mücadele*. Ankara: Dışişleri Akademisi Yayınları.
- Yıldırım, A. (2014). Kurumsal Yapı ve Terör İlişkisinin Toplumsal Maliyeti. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 51(596).
- Yılmaz, K. U. (2019, Temmuz 26). *7/24 Kocaeli*. Nisan 29, 2020 tarihinde 7/24 Kocaeli web sitesi: <https://www.7x24kocaeli.com/toplum-muhendisligi-makale,770.html> adresinden alındı
- Yılmaz, S. (2018). *Temel İstihbarat*. Ankara: Kripto Yayınları.